LIBER TRIGESIMUS OCTAUUS.

I.

℟ DE OPERIS LIBERTORUM ℟

SEP

PAULUS libro singulari de uariis lectionibus. Operae sunt diurnum officium. [B.49, 3, 1] S*

ULPIANUS libro trigensimo octauo ad edictum. Hoc edictum praetor proponit coar- S*
tandae persecutionis libertatis causa impositorum: animaduertit enim rem istam libertatis 6
causa impositorum praestationem[1] ultra excreuisse, ut premeret atque oneraret libertinas personas. Initio igitur praetor pollicetur se iudicium operarum daturum in liber- [B.49, 3, 2]
tos et libertas.

POMPONIUS libro sexto ad Sabinum. Operas stipulatus ante peractum diem [B.49, 3, 3] S*
operam eius diei petere non potest. Nec pars operae per horas solui potest, quia[2] id est 11
officii diurni. itaque nec ei liberto, qui sex horis dumtaxat antemeridianis praesto fuisset, liberatio eius diei contingit.

IDEM libro quarto ad Sabinum. A duobus manumissus utrique operas pro- [B.49, 3, 4] S
miserat: altero ex his mortuo nihil est, quare non filio eius, quamuis superstite altero, 15
operarum detur petitio. nec hoc quicquam commune habet cum hereditate aut bonorum possessione: perinde enim operae a libertis ac pecunia credita petitur. haec ita Aristo scripsit, cuius sententiam puto ueram: nam etiam praeteritarum operarum actionem dari heredi extraneo sine metu exceptionis placet. dabitur igitur et uino altero patrono[3]. 19

ULPIANUS libro quinto decimo ad Sabinum. Si quis operas sit stipulatus sibi [B.49, 3, 5] S
liberisque suis, etiam ad postumos peruenit stipulatio.

IDEM libro uicensimo sexto ad Sabinum. Fabriles operae ceteraeque, quae [B.49, 3, 6] S
quasi in pecuniae praestatione consistunt, ad heredem transeunt, officiales uero non transeunt. 24

IDEM libro uicensimo octauo ad Sabinum. Ut iurisiurandi obligatio contra- [B.49, 3, 6] S
hatur, libertum esse oportet qui iuret et libertatis causa iurare. Plane quaeritur, si quis liberto suo legauerit, si filio suo iurauerit se decem [4]operarum nomine praestaturum, an obligetur iurando. et Celsus Iuuentius obligari eum ait paruique referre, quam ob cau- f. 159
sam de operis libertus iurauerit: et ego Celso adquiesco. Iurare autem debet post manu- 30
missionem, ut obligetur: et siue statim siue post tempus iurauerit, obligatur. Iurare autem debet operas donum munus se praestaturum, operas qualescumque, quae modo probe iure hoc inponuntur[5]. Rescriptum est a diuo Hadriano et deinceps cessare operarum persecu- [Ep. 4, 31]
tionem aduersus eum, qui ex causa fideicommissi ad libertatem perductus est. Da-

(DEQICK)

---

libertatis causa impositorum praestationem *del.* (*Ad. Schmidt Pflichttheilsrecht p. 9*) [2] con- sta est *ins.* [3] patroni filio *ins.* [4] operas aut aliquid *ins.* (*u. i. et D. 37, 14, 6, 1*) [5] *uera nec Graeci legerunt: interciderunt determinationes doni et muneris* (*cf. D. 50, 16, 194*)

---

de uarus F^1 | operue F^a | officiunt F^1 26 causa's' F^b 27 se 'q'decem operarum nomine F^b: *quasi esset* decem operas (ΔΕΚΑ ΥΠΗΡΕCΙΑC) *uertunt B* (*Anon.*) *propter l. 39 pr. h. t. 40, 9, 32, 1. 2 cet.* 28 iubentius F^2 29 adquies't'co F^b 30 et] ut F^1 31 proue F^1
libertatis *om.* F^1 7 expreuisse F^a | pr'a'eret F^b 10 an'te' F^2 11 ho'no'ras F^b
2 antemeridian'ae'is F^b 14 utroque F^1
6 habet] habeat F^2 17 operae] operte F^a
20 si'bi' liberisque F^2 21 postumus F^1

bitur et in impuberem, cum adoleuerit, operarum actio: sed interdum et quamdiu [(Ep.)] impubes est: nam huius quoque est ministerium, si forte uel librarius uel nomenculator
6 uel calculator sit uel histrio uel alterius uoluptatis artifex. Si liberi patroni ex inaequalibus partibus essent instituti, utrum pro parte dimidia an pro hereditariis habeant ope-
7 rarum actionem? et puto uerius liberos pro aequalibus habituros actionem. Parui autem
8 refert, in potestate fuerint liberi an uero emancipati. Sed[1] si in adoptionem datum heredem
9 scripserit patronus, magis est, ut operae ei debeantur. Nec patronae liberi summouentur ab operarum petitione.

8 POMPONIUS libro octauo ad Sabinum. Si quando duobus patronis iurauerit [B. 49, 3, 7] libertus operas se daturum, Labeoni placet et deberi et peti posse partem operae, cum semper praeterita opera, quae iam dari non possit, petatur. quod contingit, si uel ipsis patronis iuretur uel promittatur uel communi eorum seruo uel complures heredes uni pa-
1 trono existant. Pro liberto iurante fideiubere quemuis posse placet.

9 ULPIANUS libro trigensimo quarto ad Sabinum. Operae in rerum natura non [B. 49, 3, 8] sunt. Sed officiales quidem futurae[2] nec cuiquam alii deberi possunt quam patrono, cum proprietas earum et in edentis persona et in eius cui eduntur constitit: fabriles autem aliaeue eius generis sunt, ut a quocumque cuicumque solui possint. sane enim, si in arti-
1 ficio sint, iubente patrono et alii edi possunt.

10 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Seruus patroni a liberto male [B. 49, 3, 9] ita stipulatur: 'operas mihi dare spondes'? itaque patrono dari stipulandum est. Libertus operarum nomine ita iurando 'patrono aut Lucio Titio' soluere Lucio Titio non potest, ut a patrono liberetur

11 IULIANUS libro uicensimo secundo digestorum. (nihil autem interest, extra- [B. 49, 3, 10] neus sit Lucius Titius an filius),

12 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. quia aliae operae erunt, [B. 49, 3, 10. 11] quae Lucio Titio dantur. sed si libertatis causa pecuniam promittat libertus egenti patrono aut Titio, omnimodo adiectio Titii ualet.

13 ULPIANUS libro trigensimo octauo ad edictum. Si quis hac lege emptus [B. 49, 3, 12] sit, ut manumittatur, et ex constitutione diui Marci peruenerit ad libertatem, operae ei
1 impositae nullum effectum habebunt. Sed nec cui bona addicta sunt ex constitutione diui Marci libertatium conseruandarum causa, poterit operas petere neque ab his, qui directas, neque ab his, qui fideicommissarias acceperunt, quamuis fideicommissarias libertates qui acceperunt, ipsius liberti efficiantur: non enim sic fiunt liberti, ut sunt proprii, quos nulla
2 necessitate cogente manumisimus. Iudicium de operis tunc locum habet, cum operae praeterierint. praeterire autem non possunt, antequam incipiant cedere, et incipiunt, postea
3 quam fuerint indictae. Etiam si uxorem habeat libertus, non prohibetur patronus operas
4 exigere.[3] Si impubes sit patronus, uoluntate eius non uidetur liberta nupta, nisi tutoris
5 auctoritas uoluntati accesserit. Rati quoque habitio patrono obest in nuptiis libertae.

14 TERENTIUS CLEMENS libro octauo ad legem Iuliam et Papiam. Plane cum [B. 49, 3, 13] desierit nupta esse, operas peti posse omnes fere consentiunt.

F(DEQICK)

---

[1] et *ins.* (*Menge*) [2] non sunt, sed futurae. Officiales quidem (*cf. Gai. 2, 203 al.*)? [3] *non plura legerunt Graeci:* aliud est, si liberta nupserit uoluntate patroni *ins.* (*cf. l. 28. 30 § 1. l. 48 h. t.*)

---

2 lib'e'r'os'arius F^1: βιβλιογράφος ἐστὶν ἢ καλλιγράφος *B* (*Anon.*) | uel nomenculator] *FIC*, uel nomen uel culator *D*, uel nummiculator *EQK*^{a}, uel mimiculator K^1: 'al. miniculator, id est iugillarius [= *iocularius*] ut C. de epi. au. l. mime [*Cod. 1, 4, 4*]: al. nummi calculator, quia bene scit computare et summas coaceruare' *Accursius: omittunt Graeci* 3 histria F^1 5 aequalibus] aequalibus partibus F^2 6 emancipato F^1 9 patronus F^1 10 labeoni] labeo in F^1 12 commuli F^1 14 operae quidem *seq.*] αἱ ὑπηρεσίαι οὐκ εἰσὶν ἐν φύσει καὶ αἱ μὲν officialiai κἀὶ μέλλουσαι καὶ μόνῳ πάτρωνι κεχρεώστηνται *B* (*Anon.*) 15 nec quicquam F^1 16 earum] eorum *F* 21 aut lu'di'cio F^b 24 lu'di'cius F^b 26 egenti patrono aut titio (titio *om.* F^1)] πενομένῳ τῷ πάτρωνι ... ἢ Πέτρῳ *B* (*Anon.*) 27 titi'i' *F* 30 nec] nec is F^2 | addita *F*: εἴ τινι προσκυρωθῇ ἡ τοῦ τελευτήσαντος οὐσία *B* (*Anon.*) | constitutione lib' diui F^a 34 manumisimus] manumissus F^1 36 prohibe'n'tur F^2 40 fere *del.* F^2

ULPIANUS libro trigensimo octauo ad || edictum. Libertus, qui post indictionem operarum ualetudine impeditur, quo minus praestet operas, non tenetur: nec enim potest uideri per eum stare, quo minus operas praestet. Neque promitti neque solui nec deberi nec peti pro parte poterit opera. ideo Papinianus subicit: si non una, sed plures operae sint et plures heredes existant patrono qui operas stipulatus est, uerum est obligationem operarum numero diuidi. denique Celsus libro duodecimo scribit, si communis libertus patronis duobus operas mille daturum se iurauerit aut communi eorum seruo promiserit, quingenas potius deberi, quam singularum operarum dimidias. B. 49, 3, 14 S f. 159'

PAULUS libro quadragensimo ad edictum. Eius artificii, quod post manumissionem didicerit libertus, operas debebit praestare, si haec[1] sint, quae quandoque honeste et sine periculo uitae praestantur, nec semper hae[2], quae manumissionis tempore praestari debuerunt. sed si turpes operas postea exercere coeperit, praestare debebit eas, quas manumissionis tempore praestabat. Tales patrono operae dantur, quales ex aetate dignitate ualetudine necessitate proposito ceterisque eius generis in utraque persona aestimari debent[3]: B. 49, 3, 15 S

IDEM libro singulari de iure patronatus. nec audiendus est patronus, si poscit operas, quas uel aetas recusat uel infirmitas corporis non patiatur uel quibus institutum uel propositum uitae minuitur. B. 49, 3, 16 S*

IDEM libro quadragensimo ad edictum. Suo uictu uestituque operas praestare debere libertum Sabinus ad edictum praetoris urbani libro quinto scribit: quod si facere se non possit, praestanda ei a patrono alimenta: B. 49, 3, 17 S

GAIUS libro quarto decimo ad edictum prouinciale. aut certe ita exigendae sunt ab eo operae, ut his quoque diebus, quibus operas edat, satis tempus ad quaestum faciendum, unde ali possit, habeat: B. 49, 3, 18 S

PAULUS libro quadragensimo ad edictum. quod nisi fiat, praetorem ipsam patrono denegaturum operarum praestationem: idque est uerum, quia unusquisque, quod spopondit, suo impendio dare debet, quamdiu id quod debet in rerum natura est. Ex prouincia libertum Romam uenire debere ad reddendas operas[4] Proculus ait: sed qui dies interea cesserint, dum Romam uenit[5], patrono perire, dummodo patronus tamquam uir bonus et diligens pater familias Romae moraretur uel in prouinciam proficiscatur: ceterum si uagari per orbem terrarum uelit, non esse iniungendam necessitatem liberto ubique eum sequi. B. 49, 3, 19 S

IAVOLENUS libro sexto ex Cassio. Operae enim loco[6] edi debent ubi patronus moratur, sumptu scilicet et uectura patroni. B. 49, 3, 20 *E

GAIUS libro quarto decimo ad edictum prouinciale. Cum patronus operas stipulatus sit, tunc scilicet committitur stipulatio, cum poposcerit nec libertus praestiterit. nec interest, adiecta sint haec uerba 'cum poposcero' an non sint adiecta: aliud enim est de operis, aliud de ceteris rebus. cum enim operarum editio nihil aliud sit quam officii praestatio, absurdum est credere alio die deberi officium, quam quo is uellet, cui praestandum est. Cum libertus promiserit patrono operas se daturum neque adiecerit liberisque eius, constat liberis eius ita demum deberi, si patri heredes extiterint. heredes tamen extitisse liberos parenti ita demum prodesse ad operarum petitionem Iuliano placet, si non per alium heredes extiterunt. itaque si quis exheredato emancipato filio seruum eius heredem instituerit et per eum seruum heres extiterit filius, repelli eum ab operarum petitione debere, perinde ac repelleretur patronus, qui operas non imposuisset uel quas imposuit B. 49, 3, 21 S

F(DEQICK)

[1] hae (*DEQICK*)? [2] has? [3] quales patrono operae edantur, ex aetate ... aestimari debet? [4] et uice uersa *ins.* [5] inue prouinciam *ins.* [6] loco *del.*

4 peti *om.* F^a | ideon parinianus F^a 10 operat F^a | honestae F 12 poste'r'a F^b 13 ae'q'tate F^b 14 eius] F^a *cum B (Anon.)*: καὶ ἄλλα τοιουτότροπα, eiusdem F^b 20 sabinum F^2 27 suo] quo F^a: ἕκαστος γὰρ τὸ παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθὲν οἰκείοις διδῶσι δαπανήμασιν, ἕως ὅτε τὸ χρεωστούμενον ἐστὶν ἐν φύσει *B (Anon.)* | quod *suppl.* $F^{2?}$ 30 et] F^1, ac F^2 33 loco] eo loco *DQK*, e loco *I* 37 interest adiectu F^a 38 e'n'ditio F^b

2 reuendidisset. In omnibus operis praecipue obseruandum est, ut temporis spatia, B. 49, 3, 22
quae ad curam corporis necessaria sunt, liberto relinquantur.

23 IULIANUS libro uicensimo secundo digesto‖rum. Hae operae, quas libertus B. 49, 3, 22 S
promittit, multum distant a fabrilibus uel pictoriis operis. denique si libertus faber aut
pictor fuerit, quamdiu id artificium exercebit, has operas patrono praestare cogitur. quare
sicut fabriles operas quis potest sibi aut Titio stipulari, ita patronus a liberto operas[1] sibi
aut Sempronio recte stipulatur: et libertus obligatione soluetur, si tales operas extraneo
1 dederit, quales patrono praestando liberaretur. Si patroni plures consulto in diuersas re-
giones discesserint et liberto simul operas indixerint, potest dici diem operarum cedere,
sed libertum non obligari, quia non per eum, sed per patronos staret, quo minus operae
dentur, sicut accidit, cum aegrotanti liberto operae indicuntur. quod si diuersarum ciuita-
tium patroni sint et in sua quisque moretur, consentire debent in operis ab eo accipien-
dis: durum alioquin est eum, qui se liberare potest decem diebus operando, simul operis
indictis, si in accipiendis non consentiant, compelli ad praestandam alteri quinque opera-
rum aestimationem.

24 IDEM libro quinquagensimo secundo digestorum. Quotiens certa species ope- B. 49, 3, 23 S
rarum in stipulationem deducitur, ueluti pictoriae fabriles, peti quidem non possunt nisi
praeteritae, quia etsi non uerbis, at re ipsa inest obligationi tractus temporis, sicuti cum
Ephesi dari stipulemur, dies continetur. et ideo inutilis est haec stipulatio: 'operas tuas
'pictorias centum hodie dare spondes'? cedunt tamen operae ex die interpositae stipula-
tionis. sed operae, quas patronus a liberto postulat, confestim non cedunt, quia id agi
inter eos uidetur, ne ante cederent quam indictae fuissent, scilicet quia ex commodo pa-
troni libertus operas edere debet: quod in fabro uel pictore dici non conuenit.

25 IDEM libro sexagensimo quinto digestorum. Patronus, qui operas liberti sui B. 49, 3, 24 S
locat, non statim intellegendus est mercedem ab eo capere: sed hoc ex genere operarum,
1 ex persona patroni atque liberti colligi debet. Nam si quis pantomimum uel archimimum
libertum habeat et eius mediocris patrimonii sit, ut non aliter operis eius uti possit quam
2 locauerit eas, exigere magis operas quam mercedem capere existimandus est. Item ple-
rumque medici seruos eiusdem artis libertos perducunt, quorum operis perpetuo uti non
3 aliter possunt, quam ut eas locent. ea et in ceteris artificibus dici possunt. Sed qui operis
liberti sui uti potest et locando pretium earum consequi mallet, is existimandus est mer-
4 cedem ex operis liberti sui capere. Nonnunquam autem ipsis libertis postulantibus patroni
operas locant: quo facto pretium magis operarum quam mercedem capere existimandi sunt.

26 ALFENUS UARUS libro septimo digestorum. Medicus libertus, quod putaret, B. 49, 3, 25 S
si liberti sui medicinam[2] non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum, postulabat,
ut sequerentur se neque opus facerent: id ius est nec ne? respondit ius esse, dummodo
liberas operas ab eis exigeret, hoc est ut adquiescere eos meridiano tempore et ualetu-
1 dinis et honestatis suae rationem habere sineret. Item rogaui, si has operas liberti dare
nollent, quanti oporteret aestimari. respondit, quantum ex illorum operis fructus, non
quantum ex incommodo dando illis, si prohiberet eos medicinam facere, commodi patronus
consecuturus esset.

27 IULIANUS libro primo ex Minicio. Si libertus artem pantomimi exerceat, B. 49, 3, 26 S
uerum est debere eum non solum ipsi patrono, sed etiam amicorum ludis gratuitam ope-
ram praebere: sicut eum quoque libertum, qui medicinam exercet, uerum est noluntate
F(DEQICK)

[1] eas *ins. aut* operas *del.* [2] medicus liberti quod putaret si medicinam (*similiter Bynkershoek*)?

1 praecipu'a'e F^b 3 iulianus] iauolenus F^1 4 promisit F^a 7 si tales operas *seq.*] κατα-
βάλλων αὐτὰς ὁ ἀπελεύθερος Πέτρῳ (= extra-
neo) ἐλευθεροῦται: *cf. l. 11 h. t.* 8 'g'regio-
nes F^1 10 stare't' F^b 19 ephesi'a' dari F^2
21 sed opera'e' F^b | id agi's' F^b 22 fuissent
'q'scilicet F^b 26 pantomimum uel archimi-
mum] ὀρχηστὴς ἢ μῖμος B (*Anon.*) 31 eo-
rum F^2 35 sui] sut F^a | imperantes] *FDEK*,
obperantes F^a, obtemperantes F^b, imparentes C
37 libera'le's F^b: *liberae operae dicuntur ut
libera legatio, libera custodia* 38 has] eas F^a |
liberi F 44 praeuere F^1

patroni curaturum gratis amicos eius. neque enim oportet patronum, ut operis liberti sui utatur, aut ludos semper facere aut aegrotare.

28 PAULUS libro singulari de iure patronatus. Si duorum pluriumue communis liberta unius patroni ‖ uoluntate nupserit, alteri patrono ius operarum manet. [B. 49, 3, 27] *Sf* f. 160'

29 ULPIANUS libro sexagensimo quarto ad edictum. Si operarum iudicio actum fuerit cum liberto et patronus decesserit, conuenit translationem heredi extraneo non[1] esse dandam: filio autem et si heres non extat et si lis contesta*ta* non fuerat, tamen omnimodo competit, nisi exheredatus sit. [B. 49, 3, 28] *E* 6

30 CELSUS libro duodecimo digestorum. Si libertus ita iurauerit dare se, quot operas patronus arbitratus sit, non aliter ratum fore arbitrium patroni, quam si aequum arbitratus sit. et fere ea mens est personam arbitrio substituentium, ut, quia sperent eum 1 recte arbitraturum, id faciant, non quia uel immodice obligari uelint. In libertam, quae uoluntate patroni nupsit, praeteritarum ante nuptias operarum actio datur. [B. 49, 3, 29] *E* 10

31 MODESTINUS libro primo regularum. Operis non impositis manumissus, etiamsi ex sua uoluntate aliquo tempore praestiterit, compelli ad praestandas, quas non promisit, non potest. [B. 49, 3, 30] *E* 15

32 IDEM libro sexto pandectarum. Is qui onerandae libertatis causa pecuniam patrono repromiserit, non tenetur: uel patronus, si pecuniam exegerit, bonorum possessionem contra tabulas eius non potest petere. [B. 49, 3, 31] *E* 19

33 IAUOLENUS libro sexto ex Cassio. Imponi operae ita, ut ipse libertus se alat, non possunt. [B. 49, 3, 32] *E*

34 POMPONIUS libro uicensimo secundo ad Quintum Mucium. Interdum et deminutionem et augmentum et mutationem recipere obligationes operarum sciendum est. nam dum languet libertus, patrono operae, quae iam cedere coeperunt, pereunt. sed si liberta, quae operas promisit, ad eam dignitatem perueniat, ut inconueniens sit praestare patrono operas, ipso iure hae intercident. [B. 49, 3, 33] *E* 25

35 PAULUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. Liberta maior quinquaginta annis operas praestare patrono non cogitur. [Pom. 43, 2. B. 49, 3, 34] *E*

36 ULPIANUS libro undecimo ad legem Iuliam et Papiam. Labeo ait libertatis causa societatem inter libertum et patronum factam ipso iure nihil ualere palam esse. [B. 49, 3, 35] *E** 30

37 PAULUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. 'Qui libertinus duos pluresue a se genitos[2] natasue in sua potestate habebit praeter eum, qui artem ludicram fecerit quiue operas suas ut cum bestiis pugnaret locauerit: ne quis eorum operas doni muneris aliudue quicquam libertatis causa patrono patronae liberisue eorum, de quibus 1 iurauerit uel promiserit obligatusue erit, dare facere praestare debeto'. Et si non eodem tempore duo in potestate habuerit uel unum quinquennem, liberabitur operarum obligatione. [B. 49, 3, 36] *E* 35

1a 2 Amissi antea liberi ad eas operas, quae postea imponuntur, prosunt, ut Iulianus ait. Sed et si uno amisso obliget se, deinde alter nascatur, multo magis Pomponius ait amissum 3 huic iungi, uti liberetur. Nihil autem interest, utrum ipsi promittat patrono an eis qui in 4 potestate eius sint. Sed si creditori suo libertum patronus delegauerit, non potest idem dici: solutionis enim uicem continet haec delegatio. potest tamen dici, si in id, quod patrono promisit, alii postea delegatus sit, posse eum liberari ex hac lege: nam uerum est patrono eum expromisisse[3], quamuis patrono nunc non debeat: quod si ab initio delegante 5 patrono libertus promiserit, non liberari eum. Non solum futurarum, sed etiam praeteri- 6 tarum operarum liberatio fit. Iulianus etiam si iam petitae sunt operae, liberis sublatis 40 45

F(DEQICK)

[1] non *del.* (*Cuiacius coll. h. t. l. 4: u. i.*) [2] a se genitos] ex se natos (*similiter Cuiacius: cf. p.* 326 *u.* 3)? [3] promisisse?

1 curatorum F^1 6 non esse dandam] οὐ δύναται ἡ ἀρωγὴ εἰς ἐξωτικὸν κληρονόμον βαδίζει ἡ ἀρωγὴ εἰς ἐξωτικὸν κληρονόμον *B* (*Anon.*) 7 contestata] contesta *F* 9 quot] quod *F* 10 a't'rbitrium F^b 20 opere *F* 24 si om. F^a 25 quae 'de' operas F^b | dignitate'm' F^2 | ut 'e'inconueniens F^b 30 esse] isse F^a 31 lib'e'rtinus F^b 33 qui'ue' F^2 | uestiis *F* 36 unum] enim F^a 37 *ab* amissi *legem incipit F* | ea's' F^b

absolutionem faciendam. sed si iam operarum nomine condemnatus est, non potest liberari,
7 quoniam iam pecuniam debere coepit. Postumus liberti heredes patris sui non liberat, quod
proficisci liberatio a liberto debet nec quisquam post mortem li‖berari intellegi potest. ex f. 161
8 lege[1] autem nati liberi prosunt. Etiamsi in personam liberti collata liberatio est, fideius-
sores quoque liberabuntur ex sententia legis: quod si libertus expromissorem dederit, nihil
hoc caput ei proderit.

38 Callistratus libro tertio edicti monitorii. Hae demum impositae operae [B. 49, 3, 37] *E*
intelleguntur, quae sine turpitudine praestari possunt et sine periculo uitae. nec enim si
meretrix manumissa fuerit, easdem operas patrono praestare debet, quamuis adhuc corpore
quaestum faciat: nec harenarius manumissus tales operas, quia istae sine[2] periculo uitae
1 praestari non possunt. Si tamen libertus artificium exerceat, eius quoque operas patrono
praestare debebit, etsi post manumissionem id didicerit. quod si artificium exercere de-
sierit, tales operas edere debebit, quae non contra dignitatem eius fuerint, ueluti ut cum
patrono moretur, peregre proficiscatur, negotium eius exerceat.

39 Paulus libro septimo ad Plautium. Si ita stipulatio a patrono facta sit: 'si [B. 49, 3, 38] *Ef*
'decem dierum operas non dederis, uiginti nummos dare spondes'? uidendum est, an nec
uiginti actio danda sit, quasi onerandae libertatis gratia promissi sint, nec operarum, quae
promissae non sint? an uero operae dumtaxat promissae fingi debeant, ne patronus omni-
1 modo excludatur? et hoc praetor quoque sentit operas dumtaxat promissas. Sequens illa
quaestio est, an libertus impetrare debeat, ne maioris summae quam uiginti condemnetur,
quia uidetur quodammodo patronus tanti operas aestimasse ideoque non deberet egredi
taxationem uiginti. sed iniquum est nec oportet liberto hoc indulgere, quia non debet ex
parte obligationem comprobare, ex parte tamquam de iniqua queri.

40 Papinianus libro uicensimo quaestionum. Si bona patroni uenierint, opera- [B. 49, 3, 39] *P*
rum, quae post uenditionem praeterierint, actio patrono dabitur, etsi alere se possit: ante
uenditionem praeteritarum non dabitur, quoniam ex ante gesto agit.

41 Idem libro quinto responsorum. Libertus, qui operarum obligatione dimissus [B. 49, 3, 40] *P*
est atque ita liberam testamenti factionem adsecutus est, nihilo minus obsequi uerecundiae
tenetur. alimentorum diuersa causa est, cum inopia patroni per inuidiam[3] libertum conuenit.

42 Idem libro nono responsorum. 'Cerdonem seruum meum manumitti uolo ita, [B. 49, 3, 41] *P*
'ut operas heredi promittat'. non cogitur manumissus promittere: sed etsi promiserit, in
eum actio non dabitur: nam iuri publico derogare non potuit, qui fideicommissariam liber-
tatem dedit.

43 Idem libro nono decimo responsorum. Operis obligatus militiae nomen non [B. 49, 3, 42] *P*
sine iniuria patroni dabit.

44 Scaeuola libro quarto quaestionum. Si libertus moram in operis fecerit, [B. 49, 3, 43] *P*
fideiussor tenetur: mora fideiussoris nulla est. at in homine debito fideiussor etiam ex sua
mora in obligatione retinetur.

45 Idem libro secundo responsorum. Libertus negotiatoris uestiarii an eandem [B. 49, 3, 44] *P*
negotiationem in eadem ciuitate et eodem loco inuito patrono exercere possit? respondit
nihil proponi, cur non possit, si nullam laesionem ex hoc sentiet patronus.

46 Ualens libro quinto fideicommissorum. Liberta si in concubinatu patroni [B. 49, 3, 45] *P*
esset, perinde ac si nupta eidem esset, operarum petitionem in eam dari non oportere
constat.

47 Idem libro sexto fideicommissorum. Campanus scribit non debere praeto- [B. 49, 3, 46]
rem pati donum munus operas imponi ei, qui ex fideicommissi causa manumittatur. sed
F(DEQICK)

[1] *idem Graeci* (οἱ νόμιμοι παῖδες): ex se? [2] turpitudine, hae sine *ins.* [3] inopiae patroni prouidere?

2 *a* postumus *legem incipit F* | patres F^1 4 persona *F* 15 *a om.* F^1 19 sentiat oreras F^a 21 ideoque] *FQ*, ideo ipse *DEI*, ideoque ipse *CK Taur.* 24 uenierunt F^a 25 dabitur] habitur F^a 28 obsequi] F^1, obsequio F^2: χρεωστεῖ τιμήν *B* (*Anon.*) 42 concubi'na'tu F^1

si, cum sciret posse se id recusare, obligari se passus sit, non inhibendam operarum petitionem, quia donasse uidetur.

48 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Sicut patronus, ita etiam [B. 49, 3, 47] *P* patroni filius et nepos et pronepos, qui libertae nu||ptiis consensit, operarum exactionem f. 161' 1 amittit: nam haec, cuius matrimonio consensit, in officio mariti esse debet. Si autem nuptiae, quibus patronus consensit, nullas habeant uires, operas exigere patronus non prohibetur. 2 Patronae, item filiae et nepti et pronepti patroni, quae libertae nuptiis consensit, operarum exactio non denegatur, quia his nec ab ea quae nupta est indecore praestantur.

49 GAIUS libro singulari de casibus. Duorum libertus potest aliquo casu sin- [B. 49, 3, 48] *P* gulis diuersas operas uno tempore in solidum edere, ueluti si librarius sit et alii patrono librorum scribendorum operas edat, alter uero peregre cum suis proficiscens operas custodiae domus ei indixerit: nihil enim uetat, dum custodit domum, libros scribere. hoc ita Neratius libris membranarum scripsit.

50 NERATIUS libro primo responsorum. Operarum editionem pendere *ex* existima- [B. 49, 3, 49] *P* tione edentis: nam dignitati facultatibus consuetudini artificio eius conuenientes edendas. 1 Non solum autem libertum, sed etiam alium quemlibet operas edentem alendum aut satis temporis ad quaestum alimentorum relinquendum et in omnibus tempora ad curam corporis necessariam[1] relinquenda.

51 PAULUS libro secundo manualium. Interdum operarum manet petitio, etiamsi [B. 49, 3, 50] *P* ius patroni non sit: ut euenit in fratribus eius, cui adsignatus est libertus, aut nepote alterius patroni extante alterius patroni filio.

II.

℟ DE BONIS LIBERTORUM ℟ *SEPA*

1 ULPIANUS libro quadragensimo secundo ad edictum. Hoc edictum a praetore propositum *S** est honoris, quem liberti patronis habere debent, moderandi gratia. namque ut Seruius scribit, antea soliti fuerunt a libertis durissimas res exigere, scilicet ad remunerandum tam grande beneficium, quod in libertos confertur, cum ex seruitute ad ciuitatem Romanam 1 perducuntur. Et quidem primus praetor Rutilius edixit se amplius non daturum patrono quam operarum et societatis actionem, uidelicet si hoc pepigisset, ut, nisi ei obsequium 2 praestaret libertus, in societatem admitteretur patronus. Posteriores praetores [B. 49, 4, 1] certae partis bonorum possessionem pollicebantur: uidelicet enim imago societatis induxit eiusdem partis praestationem, ut, quod uiuus solebat societatis nomine praestare, id post mortem praestaret[2].

2 POMPONIUS libro quartô ad Sabinum. Si patronus a liberto praeteritus bo- [B. 49, 4, 2] *S* norum possessionem petere potuerit contra tabulas et antequam peteret decesserit uel dies ei bonorum possessionis agnoscendae praeterierit, liberi eius uel alterius patroni petere poterunt ex illa parte edicti, qua, primis non petentibus aut etiam nolentibus ad se per- 1 tinere, sequentibus datur, atque si priores ex eo numero non essent. Sed si patronus heres institutus uiuo liberto decessisset superstitibus liberis, quaesitum est, an illi contra tabulas testamenti bonorum possessionem petere possint: et eo decursum est, ut mortis tempus, quo defertur bonorum possessio, spectari debeat, an patronus non sit, ut, si sit, ex prima 2 parte edicti liberi eius bonorum possessionem petere non possint. Si filius emancipatus [(B)] *F(DEQICK)*

[1] *idem Graeci (u. i.)*: necessaria (*Hal.: cf. h. t. l. 22 § 2*)? [2] ut quod uiuos nolebant societatis nomine praestare, id post mortem praestarent?

10 patronus liberorum F^a 11 edat] sed ita F^1 12 libro's' F^2 14 ex existimatione] scripsi, existimatione *FQ*, existimationem *DEI*, de existimatione *C*, de estimatione *K*, ex aestimatione *Taur.*: ΔΕΙ ΤΑΣ ΥΠΗΡΕCΙΑC ΔΙ-ΔΟCΘΑΙ ΠΡΟC ΤΗΝ ΥΠΟΛΗΨΙΝ *B* (*Anon.*) 15 consuetudin'e'i F^1 | edendos F^a 17 ad curam corporis necessariam] ΠΡΟC ΑΝΑΓΚΑΙΑΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ CΩΜΑΤΟC *B* (*Anon.*) 23 liberti *ind. F*: ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΑΤΟΧΗC ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ *B* 28 pri'm'us F^2 37 petentibus] potentibus F^a

nepotem in potestate aui reliquisset, bonorum possessionem partis dimidiae dandam ei filio intestati liberti, quamuis iure ipso legitima hereditas ad nepotem pertineat, quia et contra tabulas eius liberti filio potius bonorum possessio partis debitae daretur.

3 ULPIANUS libro quadragensimo primo ad edictum. Etiamsi ius anulorum consecutus sit libertus a principe, aduersus huius tabulas uenit patronus, ut multis rescriptis continetur: 1 hic enim uiuit quasi ingenuus, moritur quasi libertus. Plane si natalibus redditus sit, ces- 2 sat contra tabulas bonorum possessio: Idem et si a principe liberam testamenti [B.49, 4, 2 3 factionem impetrauit. Sed si hac lege emit quis, ut manumittat, ad hanc partem edicti 4 pertinebit. Si quis nummos accepit, ut manumitteret, non[1] habet contra tabulas bonorum 5 possessionem. Ut patronus contra tabulas bonorum possessionem accipere possit, ‖ oportet hereditatem aditam esse aut bonorum possessionem petitam: sufficit autem uel unum ex 6 heredibus adisse hereditatem bonorumue possessionem petisse. Patronus contra ea bona 7 liberti omnino non admittitur, quae in castris sunt quaesita. Si deportatus patronus resti- tutus sit, liberti contra tabulas bonorum possessionem accipere potest. idemque et in liberto 8 deportato et restituto dicendum est. Si quis filius familias seruum de castrensi peculio manumiserit, ex constitutione diui Hadriani patronus est admittique poterit ad contra ta- 9 bulas bonorum possessionem ut patronus. Si capitis libertum accusauerit is, cui adsignatus est, non potest is petere contra tabulas bonorum possessionem fratribusque suis non ob- stabit: sed hi contra tabulas bonorum possessionem petent, quemadmodum peterent, si ex altero filio nepotes essent: libertus enim, qui alteri ex filiis adsignatur, non desinit alterius filii libertus esse. amplius dicendum est: etiamsi omiserit frater bonorum possessionem, alter frater, cui adsignatus non *est*, potest succedere et contra tabulas bonorum posses- 10 sionem petere. Totiens ad bonorum possessionem contra tabulas inuitatur patronus, quo- 11 tiens non est heres ex debita portione institutus. Si patronus sub condicione sit institutus eaque condicio uiuo testatore extitit, contra tabulas bonorum possessionem accipere non 12 potest. Quid ergo, si mortis tempore pependit, extitit tamen, antequam patrono deferatur bonorum possessio, hoc est ante aditam hereditatem, an inuitetur ex hac parte edicti? et 13 magis est, ut aditae hereditatis tempus spectetur: hoc enim iure utimur. Si tamen in praeteritum collata sit condicio uel ad praesens, non uidetur sub condicione institutus: aut 14 enim impleta est et pure institutus est, aut non est et nec heres institutus est. Si libertus patronum suum ita heredem scripserit: 'si filius meus me uiuo morietur, patronus heres 'esto', non male uidetur testatus: nam si decesserit filius, poterit hic existente condicione 15 accipere bonorum possessionem[2]. Si debita patrono portio legata sit, etsi scriptus heres 16 non fuerit, satis ei factum est. Sed et si institutus sit ex parte minore quam ei debetur, residua uero pars suppleta est ei legatis siue fideicommissis, et ita satisfactum ei uidetur. 17 Sed et mortis causa donationibus poterit patrono debita portio suppleri: nam mortis causa *F(DEQICK)*

[1] non] *idem Graeci:* non propterea non (*u. i.*)? [2] secundum tabulas itaque non admittitur ad contra tabulas bonorum possessionem *secundum Graecos ins.* (*u. i.: similiter Pothier*)

1 in *om.* F^a 2 intes't'at'o'i F^b | quam'uis' F^b | qu'i'a F^2 3 liberti 'et' filio F^b 4 primo *om.* F^1 9 si quis ... 10 possessionem *om.* F^1: Ὁ ΔΕ ΛΑΒΩΝ ΧΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩCΑC ΟΥΚ ΕΧΕΙ *B* (*Anon.*). *crediderim in exemplari, unde Florentinum descriptum est, haec aut casu excidisse aut potius inducta fuisse utpote contraria constitutioni Cod. 6, 4, 1 et recte restituta esse ab emendatore, ut similiter alia capita restituit l. 12 pr. h. t. et D. 32, 93 pr. omissa a primo librario, quod ea contraria uel superuacanea iudicasset. nam quamquam extant quaedam capita male ab emendatore sublata mutataue ita, ut iidem errores redeant apud Byzantios auctores, tamen nullum extat exemplum additamenti falsi, quod pariter admiserit et Florentinus emendator et Graecus interpres* 12 bonorum'ue' F^b 15 de cestrensi F^a 22 adsignatus non est] *sic u. l. apud Accursium itemque Graeci:* ΟΘΕΝ ΕΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΤΗCΩΜΑΙ (*scilicet is cui libertus adsignatus est*) ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΤΗC ΔΙΑΘΗΚΗC ΕΝΑΝΤΙΩCΙΝ, ΑΙΤΗCΑΙ ΑΥΤΗΝ Ὁ ΑΔΕΛΦΟC ΜΟΥ ΔΥΝΑΤΑΙ *B* (*Anon.*), adsignatus non *F*, assignatur non *IC*, adsignatus est non *DEQK* 23 potiens F^a 32 poterit hic *seq.*] ΕΞΙΟΥCΗC ΤΗC ΑΙΡΕCΕΩC ΕΚ ΔΙΑΘΗΚΗC ΚΛΗΡΟΝΟΜΕΙ ΚΑΙ ΟΥ ΧΩΡΑ ΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗC ΔΙΑΘΗΚΗC ΕΝΑΝΤΙΩCΕΙ *B* (*Anon.*): *quae potest suppleuisse interpres, sed magis est, ut ueniant ex lectione nostra pleniore, cum in hoc tractatu bonorum possessio simpliciter dicta semper sit ea quae admittitur contra tabulas*

donationes uice legatorum funguntur. Sed et si non mortis causa donauit libertus patrono, contemplatione tamen debitae portionis donata sunt, idem erit dicendum: tunc enim uel quasi mortis causa imputabuntur uel quasi adgnita repellent patronum a contra tabulas bonorum possessione. Si patrono condicionis implendae causa quid datum sit, in portionem debitam imputari debet, si tamen de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partem eorum, quae cum moritur libertus habuit, patrono damus: mortis enim tempus spectamus. sed et si dolo malo fecit, quo minus haberet, hoc quoque uoluit praetor pro eo haberi, atque si in bonis esset.

4 PAULUS libro quadragensimo secundo ad edictum. Si necem domini detexerit seruus, praetor statuere solet, ut liber sit: et constat eum quasi ex senatus consulto libertatem consecutum nullius esse libertum. Si libertus captus ab hostibus ibi decesserit, quamuis liberti appellatio eum non tangat, tamen propter legem Corneliam, quae testamentum sic confirmat atque si in ciuitate decesserit, patrono quoque bonorum possessio danda erit. Si deportatus patronus sit, filio eius competit bonorum possessio in bonis liberti nec impedimento est ei talis patronus, qui mortui loco habetur. et dissimile est, si patronus apud hostes sit: nam propter spem postliminii obstat liberis suis. Si extraneus a liberto heres institutus rogatus sit filio hereditatem restituere, cum ex sena‖tus consulto Trebelliano restituta hereditate heredis loco filius habetur, patronus summouendus est. B. 49, 4, 3 S f. 162'

5 GAIUS libro quinto decimo ad edictum prouinciale. Libertinus, qui patronum patronique liberos habet, si patronum ex parte debita heredem instituit, liberos eius in eandem portionem substituere debet, ut, licet patronus uno liberto mortuus fuerit, satisfactum uideatur liberis eius. Si patroni filium emancipatum et nepotem ex eo, qui in sui familia remansit, libertus habeat, filio tantum, non etiam nepoti satisfacere debebit libertus: nec ad rem pertinet, quod ad parentis bona pariter uocantur. B. 49, 4, 4 S

6 ULPIANUS libro quadragensimo tertio ad edictum. Etsi ex modica parte instituti sint liberi liberti, bonorum possessionem contra tabulas patronus petere non potest: nam et Marcellus libro nono digestorum scripsit quantulacumque ex parte heredem institutum liberti filium patronum expellere. Cum patroni filia heres instituta esset a liberto falsumque testamentum dictum esset, in quo scripta erat, et appellatione interposita et pendente diem suum obisset: heredibus eius diuus Marcus subuenit, ut id haberent, quod haberet patroni filia, si uiueret. Si filius[1] liberti heres ab eo institutus abstinuerit, quamuis nomine sit heres, patronus admittitur. Sed et si per in integrum restitutionem is, qui mixtus est paternae hereditati uel qui adit hereditatem, abstinuerit se, poterit quis patronum admittere. Patronus patronique liberi si secundum uoluntatem mortui liberti hereditatem adierint legatumue aut fideicommissum petere maluerint, ad contra tabulas bonorum possessionem non admittuntur. B. 49, 4, 4 S cf. l. 42 § 8 h. t. B. 49, 4, 5

7 GAIUS libro quinto decimo ad edictum prouinciale. Nam absurdum uidetur licere eidem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere. B. 49, 4, 5 S

8 ULPIANUS libro quadragensimo tertio ad edictum. Si uero non habuit effectum petitio eius, dico non impediri, quo minus adiuuetur. quin immo et si sic adit quasi ex debita portione institutus, mox apparuit eum minorem partem quam sperauit accepisse, aequissimum est admitti eum ad suum auxilium. sed et si testato conuenisset heredem, ut sibi legatum solueretur, mox paenituisset, puto eum posse adiuuari. Si patronus legatum sibi relictum adgnouerit idque fuerit euictum, competit ei legitimum auxilium, quia id, quod sperauit se habiturum, non habet. sed et si non totum euictum sit, uerum aliquo B. 49, 4, 5 S

F(DEQICK)

[1] *idem Graeci:* suus *ins.*

15 mortu'o'i F^b 17 re'x'stituere F^b 21 uiui F^a 22 nepotem] *scripsi cum B (Anon.):* καὶ ἔγγονος ἐξ αὐτοῦ μείναc ὑπὸ τὴν ἐξουcίαν τοῦ πάππου, nepotes *F* 30 ut id 'et' haberent F^b 34 se] si F^a | qui's' F^b 39 si uero non habuit effectum petitio eius] εἰ δὲ μὴ εἶχεν ἀποτέλεcμα τὰ ληφθέντα *B (Anon.)* 43 si patronus legatum sibi relictum adgnouerit idque fuerit *om.* F^2 45 sperabit *F*

2 minus habet quam putauit, erit ei subueniendum. Si seruo uel filio suo aliquid relictum
patronus adgnouerit, perinde a contra tabulas bonorum possessione repelletur atque si
3 adgnouisset sibi relictum. Sed et si mortis causa donationem adgnouerit, dicendum est re-
pelli eum a contra tabulas bonorum possessione, sic tamen, si post mortem liberti adgnouit.
ceterum si ei uiuus libertus donauit, ille accepit, non idcirco erit repulsus a contra tabulas
bonorum possessione, quia potest dicere sperasse quod in testamento quoque gratus circa
eum fieret, remittique ei debet ab eis decedere uel ea compensare in portionem pro rata[1].
4 Quare dicitur et si condicionis implendae causa quid fuerit datum patrono post mortem
5 liberti, repelli eum a contra tabulas bonorum possessione, quasi adgnouerit iudicium. Si
patronus minor annis uiginti quinque liberti iudicium adgnouerit, in integrum restitui eum
oportere existimamus, ut possit contra tabulas accipere.

9 PAULUS libro quadragensimo secundo ad edictum. Qui in seruitutem libertum B.49,4,6
paternum petierit, nec nomine liberorum bonorum possessionem accipere potest.

10 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Si ex patronis alicui satis- B.49,4,7
factum non erit ita, ut alii amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei, cui satis-
factum non erit, ita actio dabitur, ut eius portio suppleatur ex eo, quod extraneo heredi
et quod patrono ‖ supra suam portionem relictum est. eadem ratio et in pluribus patronis f. 163
1 seruabitur. Iulianus ait eum, qui ab auo suo exheredatus est, a bonis libertorum eius
summoueri, a patris uero sui libertorum bonis non excludi: quod si a patre sit exhere-
datus, ab auo non sit, non solum a libertorum paternorum bonis, uerum etiam ab aui quo-
que excludi debere, quia per patrem auitos libertos consequitur: quod si pater eius sit ab
auo exheredatus, ipse non sit, posse nepotem auitorum libertorum contra tabulas bonorum
possessionem petere. idem ait, si pater me exheredauit, auus meus patrem meum et prior
auus decesserit, ab utriusque libertis me repelli: sed si ante pater decessisset, postea auus,
dicendum erit nihil mihi nocere patris exheredationem ad auitorum libertorum bona.

11 IULIANUS libro uicensimo sexto digestorum. Quod si pater meus a patre suo B.49,4,8
sit exheredatus, ego neque a patre meo neque ab auo, mortuo quidem patre et aduersus
auitos et aduersus paternos libertos ius habebo, uiuente patre, quamdiu in potestate eius
ero, non petam contra tabulas auitorum libertorum bonorum possessionem, emancipatus
non summouebor.

12 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Si patronus testamento iure mili-
tari facto filium silentio exheredauerit, debebit nocere ei exheredatio: uerum est enim hunc
1 exheredatum esse. Si quis libertum filio suo adsignauerit eumque exheredauerit, B.49,4,9
2 admitti potest ad bonorum liberti possessionem. Si quis non mala mente parentis exhere-
datus sit, sed alia ex causa, exheredatio ipsi non nocet: ut puta pone furoris causa ex-
heredatum eum uel ideo, quia impubes erat, heredemque institutum rogatum ei restituere
3 hereditatem. Si quis, cum esset exheredatus, pronuntiatus uel perperam sit exheredatus
4 non esse, non repellitur: rebus enim iudicatis standum est. Si filius patroni exheredatus
in partem optinuerit de inofficioso, in partem uictus sit, uideamus, an noceat ei exhere-
5 datio. et nocere arbitror, quia testamentum ualet, a[2] quo exheredatus est. Ex testamento
autem, ex quo neque adita hereditas est neque petita bonorum possessio, liberis exhere-
datio non nocet: absurdum est enim in hoc tantum ualere testamentum, ut exheredatio
6 uigeat, cum alias non ualeat. Si patroni filius priore gradu sit heres scriptus, secundo
exheredatus, huic non nocet exheredatio, cum uoluntate patris uel extiterit heres uel
existere potuerit: neque enim debet uideri pater indignum existimasse filium bonis liber-

F(DEQICK)

[1] pro rata] pro re data? [2] a *del.*

1 subueni'en'dum F^{21} 5 ille] et ille F^2 7 uel 'hab'ea F^b 13 paternum] patronum F^1 | bonorum *om.* F^1 15 ita *om.* F^a 17 *post* patronis *add.* libertorum eius summoueri ea patris F^a 21 auito's' F^2, au'i'to F^b 28 abitos F 31 si patronus ... 33 exheredatum esse *om.* F^1 *nec uertit interpres Graecus, puto quoniam contrarium legitur h. t. l. 47 § 4: sunt autem optime scripta et omnino antiqua. cf. supra ad p. 328 u. 9* 35 sit *om.* F^1 36 quia impubes] qui'iam pubes F^a 40 quia testamentom F^a

torum, quem ad hereditatem suam primum uocauerit. ac ne eum quidem existimandum est summoueri a bonis liberti, qui a primo gradu exheredatus et idem substitutus est. ergo is, qui institutus sit heres uel primo gradu uel sequenti uel alio quo gradu, licet 7 exheres sit eodem testamento, non est summouendus a liberti bonis. Si patroni filius emancipatus noluerit adire hereditatem uel qui in potestate est retinere, nihilo minus liberti bonorum possessionem habebit.

3 IULIANUS libro uicensimo sexto digestorum. Filius patroni exheredatus, quamuis nepos ex eo heres scriptus fuerit, bonorum possessionem contra tabulas paternorum libertorum accipere non potest: licet enim necessarius existat patri suo, non per semetipsum, sed per alium ad hereditatem admittitur. et certe constat: si emancipatus filius exheredatus fuerit et seruus eius heres scriptus, etsi iusserit seruo hereditatem adire et ita patri suo heres extiterit, non habebit contra tabulas paternorum libertorum bonorum possessionem. B. 49, 4, 10 S*

4 ULPIANUS libro quadragensimo quinto ad edictum. Qui, cum maior natu esset quam uiginti quinque annis, libertum[1] capitis accusauerit aut in seruitutem petierit, B. 49, 4, 11 S

1 remouetur a contra tabulas bonorum possessione. Si uero accusauerit minor, dicendum 2 est hunc non excludi, siue ipse siue tutor eius uel curator accusauerit. Sed[2] si minor quidem instituerit accusationem, maior autem factus sententiam acceperit, benigne erit dicendum ignosci ei debere, quia minor coepit. neque enim || imputare ei possumus, cur f. 163' non deseruit accusationem uel cur abolitionem non petierit, cum, alterum si fecisset, in Turpillianum incideret, alterum non facile impetretur. certe si abolitione publice data repetit iamiam maior, dicendum est hunc esse remouendum: maior enim factus potuit sine 3 timore deserere abolitam accusationem. Is demum uidetur capitis accusasse, qui tali iudicio appetit, cuius poena aut supplicium habuit aut exilium, quod sit uice deportationis, 4 ubi ciuitas amittitur. Si tamen quis libertum eo crimine accusauerit, cuius poena non est capitis, uerumtamen iudicanti placuit augere poenam, non obest hoc patroni filio: neque enim imperitia aut seueritas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius inpor- 5 tauit. Sed[3] si non accusauerit, sed testimonium in caput liberti dixit aut subiecit accusa- 6 torem, puto eum a contra tabulas remoueri. Si libertus maiestatis patroni filium accusauit et patroni filius calumniae eum capitis puniri desiderauit, non debet repelli hoc edicto. idem puto et si ab eo petitus retorsit in eum crimina: ignoscendum enim est ei, si uoluit 7 se ulcisci prouocatus. Si patris mortem defendere necesse habuerit, an dicendum sit hic quoque ei succurrendum, si libertum paternum propter hoc accusauit, medicum forte patris aut cubicularium aut quem alium, qui circa patrem fuerat? et puto succurrendum, si affectione et periculo paternae substantiae ducente necesse habuit accusationem uel ca- 8 lumniosam instituere. Accusasse autem eum dicimus, qui crimina obiecit et causam perorari usque ad sententiam effecit: ceterum si ante quieuit, non accusauit: et hoc iure utimur. sed si appellatione interposita desiit, benigne dicetur non pertulisse accusationem. si igitur pendente appellatione decessit libertus, patroni filius admittetur ad bonorum pos- 9 sessionem, quia sententiae libertus morte subtractus est. Si patroni filius aduocationem 10 accusatori liberti praestitit, non est repellendus: neque enim aduocatus accusat. Si pater testamento cauerit, ut accusaretur libertus, quasi uenenum sibi parasset aut quid aliud in 11 se admisisset: magis est, ut ignosci liberis deberet, qui non sponte accusauerunt. Sed et si accusauerit libertum et probauerit crimen patroni filius posteaque hic libertus sit restitutus, non erit repellendus: crimen enim quod intendit etiam perfecit[4]. B. 49, 4, 12

F(DEQICK)

---

[1] *idem Graeci:* paternum *ins.* [2] et *ins.* [3] et *ins.* (εἰ δὲ καὶ *B*) [4] peregit?

---

2 exheredatos F^a 4 'ex'heres F^b 8 paternorum libertorum 'paternorum' accipere F^2 14 natu's' F^2 18 erit i dicendum ignosci ei debere F^b, erit ignoscendum ignoscen deb. F^a 21 repetit iamiam] F^1, repetiitaiam (*sic*) F^2: ΜΕΙΖΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ΑΝΕΝΕΩΣΑΤΟ ΑΥΤΗΝ *B* (*Anon.*) 27 debe'a't F^2 32 dicendus *F* 35 ducent'a'e F^b 40 sententia *F* 45 enim] eritim F^a

15 TRYPHONINUS libro septimo decimo disputationum. Idem est et si crimen quidem, quod in liberto probatum est, meruerat capitis poenam, benignius autem punitus est libertus, ueluti tantum relegatus: de calumniatore enim sensit praetor. B. 49, 4, 12

16 ULPIANUS libro quadragensimo quinto ad edictum. In seruitutem petisse non is uidetur, qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contra- 1 dixit, uerum is, qui ex libertate petit in seruitutem. Sed et si quis non totum suum, sed pro parte uel usum fructum in eo suum dicat uel quid aliud, quod habere non potest in 2 eo, nisi seruus sit, an repellatur quasi in seruitutem petierit? quod est uerius. Si petierit in seruitutem et optinuerit, mox cognita ueritate passus sit in libertate morari, non debet 3 ei obesse, maxime si habuit iustam causam errandi. Petisse in seruitutem non uidetur, qui ante litem contestatam destitit: sed et si post litem contestatam, dicendum est nec 4 id nocere debere, quia non usque ad sententiam durauit. Si patroni filius sit uel exheredatus uel si in[1] seruitutem libertum paternum petiit uel capitis accusauerit libertum, non nocet hoc liberis eius, qui in potestate non sunt: et hoc diui fratres Quintilliis rescripse- 1 runt. Si quis bonorum possessionem contra tabulas liberti acce‖perit, ab omni liberti iu- f. dicio repellitur, nec tantum si ipsi liberto heres fuerit scriptus, uerum etiam si inpuberi filio substitutus. nam et Iulianus scripsit, si post petitam bonorum possessionem adierit 6 impuberis filii liberti hereditatem patronus, denegari ei debere actiones. Sed et si quid codicillis fuerit patrono relictum uel mortis causa donatum, simili modo horum quoque 7 persecutio denegabitur. Nonnumquam plane post petitam bonorum possessionem dabitur 2 patrono legati persecutio, si nihil ad emolumentum eius peruenturum sit, quia forte ro- 8 gatus est alii restituere. Praeterea non tantum quod ipsis nominatim datum est, id se praetor denegaturum ait, uerum etiam si quid proponas ad ipsos per alios peruenturum, 9 ut puta per subiectas personas, quod quidem sunt habituri, non restituturi. Dabimus legati petitionem patrono, si seruo patroni dederit[2] libertatem pretio eius patrono praele- 2 10 gato. Ei, qui substitutus erit patrono, qui contra tabulas possessionem petierit, actio eius 11 partis, cuius patrono possessio data erit, non datur. Si patronus[3] sit substitutus et patronus alio testatore decesserit, filium patroni petentem contra tabulas bonorum possessionem non solius substituti partem occupare, uerum omnibus heredibus pro parte aliquid auferre constat. 3

17 IDEM libro quadragensimo septimo ad edictum. Liberto sine liberis mortuo in primis patronus et patrona bonorum possessionem accipere possunt et quidem simul. sed et si patrono et patronae proximi sunt aliqui, simul admittentur. B. 49, 4, 13

18 PAULUS libro quadragensimo tertio ad edictum. Patronae quidem liberi etiam uolgo quaesiti accipient materni liberti bonorum possessionem, patroni autem non nisi iure quaesiti. B. 49, 4, 14 3

19 ULPIANUS libro quarto disputationum. Si patronus ex minore parte quam legitima heres institutus falsum testamentum dixisset nec optinuisset, non est ambiguum contra tabulas ei non deferri bonorum possessionem, eo quod facto suo perdidit heredi- 1 tatem, cum temere falsum dixit. Quod si ex debita parte fuerit institutus, siue adiit siue non, a contra tabulas bonorum possessione repellitur, quasi debitam sibi portionem acceperit. nec poterit contra[4] tabulas bonorum possessionem petere. B. 49, 4, 15 4

F(DEQICK)

---

[1] filius uel exheredatus sit uel in? [2] libertus *ins. cum B (u. i.: Ad. Schmidt l. c. p. 71)* [3] *idem Graeci (u. i.)*: patrono (*Pothier*)? [4] contra] secundum (*cf. supra p. 328 u. 32*)?

---

1 ets'i' F^b 5 contra'di'xit F^2 10 'h'abuit F^2 11 si *del.* F^{b1} 13 uel si in s'trumen'eruitutem F^b | 'p'et'i'it uel F^2 14 non s'it'unt F^b 17 'si' post F^b 18 deberi F 19 patronum F^1 21 patroni F 25 si seruo patroni *cet.*] ἐὰν καταλείπῃ ὁ ἀπελεύθερος δοῦλῳ τοῦ πάτρωνος ἐλευθερίαν B (*Anon.*) | praelegato] non praelegato *DQICK, om. inter alia E* 27 si patronus *seq.*] εἰ δὲ αὐτὸς ὁ πάτρων ὑποκατάστας ἐν ζωῇ τοῦ ἀπελευθέρου ἐτελεύτησεν B (*Anon.*) 33 admittuntur F^a 38 legitima'e' F^b 40 falsim F^1 | siue adiit *seq.*] κληρονόμων καὶ μὴ κληρονόμων ἐκπίπτει τῆς κατὰ τῆς διαθήκης ἐναντιώσεως B (*Anon.*) 41 tabu's'las F^b 42 nec poterit *om.* F^2

20 IULIANUS libro uicensimo quinto digestorum. Libertus sub condicione iuris- [B. 49, 4, 16] S
iurandi, quam praetor remittere solet, patronum instituit heredem: non puto dubitandum,
1 quin a bonorum possessione submoueatur: uerum est enim eum heredem factum. Si Titio
legatum fuisset eiusque fidei commissum, ut patrono restitueret, denegatur legatorum actio
2 Titio, si patrono pro debita parte a scripto herede fuerit satisfactum. Libertus patronum
et extraneum coniunctim ex parte dimidia heredem scripsit: quadrans, ex quo institutus
erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum ex debita sibi parte omnibus heredibus
3 pro portione cuiusque aufert. Idem seruari conueniet in legato, quod patrono coniunctim
et Titio datum fuerit, ut pars legati in portionem debitam patrono imputetur, ex reliqua
4 parte tantum Titio detrahatur, quantum ab herede, pro rata portione. Si libertinus filium
emancipatum sub condicione heredem instituerit et deficiente condicione substitutus adierit,
quaero, utrum patrono aduersus substitutum in partem debitam praetor an emancipato filio
in totam hereditatem succurrere debeat. respondi, cum pater filium sub condicione primo
gradu heredem instituit, si deficiente condicione, sub qua filius heres institutus est, ad
secundum gradum hereditas pertinet uel adhuc pendente condicione filius decesserit, pa-
trono partis debitae bonorum possessionem aduersus substitutum competere. idemque est
et si filius uel non petierit bonorum ‖ possessionem tempore exclusus uel repudiauerit. si f. 164r
uero deficiente condicione hereditas ad filium pertineat, emancipatum potius tuebitur prae-
tor aduersus substitutum[1]. existimo autem, quotiens sub condicione heres filius scribitur,
alias necessariam esse exheredationem a substitutis, alias superuacuam: nam si id genus
condicionis fuerit, quae in potestate filii esset, ueluti 'cum testamentum [BS. 40, 8, 3 sch. 10]
'fecerit', puto etiam omissa condicione filium locum substitutis facere: si uero condicio non
fuerit in potestate filii, ueluti 'si Titius consul factus fuerit', tunc substitutus non admit-
5 titur, nisi filius ab eo nominatim exheredatus fuerit. Si libertus filium emancipatum [(BS)]
heredem instituerit eiusque fidei commiserit, ut totam hereditatem Sempronio restitueret,
et filius, cum suspectam sibi hereditatem diceret, iussu praetoris adierit eam et Sempronio
restituerit: non inique patrono bonorum possessio partis debitae dabitur, perinde ac si non
6 filius, sed is cui hereditas restituta est liberto heres exstitisset. Item cum filius hereditatem
liberti patris omiserit et coheres eius totius hereditatis onus susceperit, danda erit patrono
bonorum possessio. utroque enim casu non filio, sed extraneo pars eripitur.

21 IDEM libro uicensimo sexto digestorum. Ex tribus patronis uno cessante [B. 49, 4, 17] S
bonorum possessionem petere duo aequas partes habebunt.

22 MARCIANUS libro primo institutionum. Si filius familias miles manumittat, [B. 49, 4, 18] S*
secundum Iuliani quidem sententiam, quam libro uicensimo septimo digestorum probat,
patris libertum faciet: sed quamdiu, inquit, uiuit, praefertur filius in bona eius patri. sed
diuus Hadrianus Flauio Apro rescripsit suum libertum eum facere, non patris.

23 IULIANUS libro uicensimo septimo digestorum. Si libertus praeterito patrono [B. 49, 4, 19] S
extraneum instituerit heredem et patronus, antequam contra tabulas bonorum possessionem
petierit, in adoptionem se dederit, deinde scriptus omiserit hereditatem: patronus totorum
1 bonorum liberti possessionem ut legitimus petere potest. Si libertus intestato decesserit
relictis patroni filio et ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur, quamdiu
2 filius esset, quia proximum quemque ad hereditatem liberti uocari manifestum est. Si
autem ex duobus patronis alter unum filium, alter duos reliquisset, dixi uiriles inter eos
partes fieri.

24 IDEM libro sexagensimo quinto digestorum. Communi liberto si ex duobus [B. 49, 4, 20] S
F(DEQICK)

---

[1] aduersus substitutum *del.* (*cf. u. 12*)

8 cuiusqu'a'e F^2 13 primo ... 14 condicione bis F^1 18 emancipatu's'm F^4 20 'u'alias superuacuam F^4 27 perinde] ainde F^1 29 amiserit F^2 35 facie sed F | in *om.* F^a 40 ut legitimus petere potest] ΤΗΝ ΕΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΒΟΗΘΕΙΑΝ Ο ΠΑΤΡΩΝ ΑΙΤΕΙΝ ΔΥΝΑΤΑΙ B (*Anon.*): *cf. l. 47 § 3 h. t.* 45 *legem sic distinxerunt editio Gothofrediana a. 1781 et nuper Ad. Schmidt l. c. p. 40, quam distinctionem sequuntur etiam Graeci:* ΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΩΣΑΝΤΟΣ ΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΜΗ ΓΗΜΑΙ Η ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤΟΣ ΑΥΤΟΥ ΤΩ ΑΛΛΩ ΠΡΟΣΤΙΘΕΤΑΙ ΠΑΤΡΩΝΙ B (*Anon.*)

patronis alter iusiurandum exegerit[1] ne uxorem ducat, uel uiuo liberto decesserit: is qui extra hanc culpam fuerit uel superuixerit partis utrique debitae bonorum possessionem solus habebit.

25 IDEM libro primo ad Urseium Ferocem. Quamdiu patrono bonorum possessio [B. 49, 4, 21] partis debitae dari potest, exceptio debitoribus datur aduersus heredem petentem: 'si non 'in ea causa sit patronus, ut bonorum possessionem pro parte debita contra tabulas pe-'tere possit'.

26 AFRICANUS libro secundo quaestionum. Liberto octoginta habenti fundus [B. 49, 4, 22] quadraginta legatus est: is die cedente legati decessit extraneo herede instituto. respondit posse patronum partem debitam uindicare: nam uideri defunctum mortis tempore ampliorem habuisse rem centum, cum hereditas eius propter computationem legati pluris uenire possit. neque referre, heres institutus repudiet legatum liberto relictum nec ne: nam et si de lege Falcidia quaeratur, tale legatum quamuis repudiatum in quadrantem hereditatis imputatur legatariis[2].

27 IDEM libro quarto quaestionum. Uiuo filio si nepos exheredatur, nocebit ei [B. 49, 4, 23] exheredatio ad bona libertorum auitorum.

28 FLORENTINUS libro decimo institutionum. Si in libertinum animaduersum [B. 49, 4, 24] erit, patronis eius ius, quod in bonis eius habituri essent, || si is in quem animaduersum est sua morte decessisset, eripiendum non est. sed reliquam partem bonorum, quae ad 1 manumissorem iure ciuili non pertineat, fisco esse uindicandam placet. Eadem seruantur in bonis eorum qui metu accusationis mortem sibi consciuerint aut fugerint, quae in damnatorum bonis constituta sunt.

29 MARCIANUS libro nono institutionum. Qui ex causa fideicommissi manu- [B. 49, 4, 25. 26] mittitur, est quidem libertus manumissoris et tam contra tabulas quam ab intestato ad bona eius uenire potest quasi patronus: sed operas ei imponere non potest nec impositas 1 ab eo petere. Sed si defunctus filio suo legauit seruum et rogauit, ut eum manumittat, ea mente, ut plenum ius patroni habeat, defendendum est posse eum operas iure imponere.

30 GAIUS libro secundo ad edictum praetoris urbani titulo de liberali causa. Si [B. 49, 4, 27] quis libertum paternum in seruitutem ea uoluntate petierit, ut causam euictionis sibi conseruet, non amittit beneficium bonorum possessionis.

31 MARCELLUS libro nono digestorum. Patrono libertus fundum, quem ab eo [B. 49, 4, 27] alienum emerat, legauit et constituit patronus ad se pertinere legatum: contra tabulas bonorum possessionem accipere non potest, etsi nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerit ei libertus, quia patronus ipse eum liberto uendiderat.

32 IDEM libro decimo digestorum. Si libertus meus in seruitutem redactus [B. 49, 4, 28] postea ab alio liberatus est et eius coeperit esse libertus, praefertur mihi in contra tabulas bonorum possessione qui eum[3] manumisit.

33 MODESTINUS libro singulari de manumissionibus. Si patronus non aluerit [B. 49, 4, 29] libertum, lex Aelia Sentia adimit eius libertatis causa imposita tam ei, quam ipsi[4] ad quem ea res pertinet, item hereditatem ipsi et liberis eius, nisi heres institutus sit, et bonorum possessionem praeterquam secundum tabulas.

34 IAUOLENUS libro tertio ex Cassio. Si libertus, cum duos patronos haberet, [B. 49, 4, 30] alterum praeteriit, alterum ex semisse fecit heredem et alteri extraneo semissem dereliquit, scriptus quidem patronus debitam sibi partem immunem habet: de cetera autem parte patroni, quae supra debitum ei relicta est, et de semisse extraneo relicto alteri patrono pro rata portione satisfieri oportet.

F(DEQICK)

[1] adegerit (*Cuiacius*)? [2] *idem Graeci* (λογίζεται τοῖς ληγαταρίοις): imputatum iri a legatariis? [3] iterum *ins.* (*u. i.*) [4] tam ipsi quam ei?

2 utroque F^1 12 neque h'referre F^b 16 aui-t'e'orum F^b 18 ius *om.* F^1 19 qu'a'e F^2 21 in bonis] is b. F^1 | consciberint *F* 24 manumisseris F^1 | ad bona *om.* F^1 27 defen-'den'dum F^b | posse] F^2 *cum B:* ΔΥΝΑΤΑΙ ἐπιθεῖναι, postea F^1 28 tituli *F* 32 emerit F^1 37 qui eum manumisit] ὁ δεύτερος ἐλευθερωτής *B* (*Anon.*) 43 dereliquid F^1

IDEM libro tertio epistularum. A liberto suo herede Seius usum fructum fundi Maeuio legauit: is libertus Maeuio herede relicto decessit: quaero, cum contra tabulas testamenti petierit filius Seii aduersus Maeuium, utrum deducto usu fructu pars debita ei fundi restituenda sit an solida, quia eorum bonorum acceperit possessionem, quae liberti cum moreretur fuerunt. respondit: usum fructum in causam pristinam restituendum puto. optimum itaque erit arbitrum postulare, ut arbitrio eius usus fructus in integrum restituatur. B. 49, 4, 31 E

IDEM libro octauo epistularum. Libertus, qui soluendo non erat, praeterito patrono extrarios relinquit heredes: quaero, an possit patronus petere contra tabulas bonorum possessionem. respondit: cum a scriptis heredibus adita est hereditas, patronus contra tabulas bonorum possessionem petere potest, quia soluendo hereditas est, quae inueniat heredem. et sane absurdum est ius patroni in petenda bonorum possessione contra tabulas aliorum computatione, non iudicio ipsius patroni aestimari auferrique patrono, quod modicum uindicaturus est. multi enim casus interuenire possunt, quibus expediat patrono petere bonorum possessionem, quamuis aeris alieni magnitudo, quam libertus requerit, facultates patrimonii eius excedat, ueluti si praedia sunt aliqua ex bonis liberti, in quibus maiorum patroni sepulchra sint et magni aestimat patronus bonorum possessione iura pro parte ea[1] ad se pertinere, uel aliquid man||cipium, quod non pretio, sed affectu f. 165' sit aestimandum. non ergo ideo minus habere debet ius petendae bonorum possessionis, qui animo potius quam aliorum computatione bona liberti aestimat, cum eo ipso sufficere patrimonium uideri possit, quod et heredem habeat et bonorum possessorem. B. 49, 4, 32 E

ULPIANUS libro undecimo ad legem Iuliam et Papiam. Iulianus ait, si patronus libertatis causa imposita libertae reuendiderit, filium eius a bonorum possessione summoneri, scilicet quia nec contra tabulas testamenti liberti bonorum possessionem accipiat, quotiens pater eius[2] donum munus operas liberto reuendiderit. plane si patroni filius libertatis causa imposita reuendiderit, nihilo minus familiam bonorum possessionem contra tabulas liberti accipere ait, quia filius reuendendo libertatis causa imposita fratrem suum non summouet. Si libertus heredem scripserit isque prius, quam de familia quaestionem haberet, adierit hereditatem, patronum ad contra tabulas bonorum possessionem non admitti Iulianus ait: debuit enim et patronus liberti necem uindicare. quod et in patrona erit dicendum. B. 49, 4, 33 E

TERENTIUS CLEMENS libro nono ad legem Iuliam et Papiam. Quaeritur, an filio exheredato etiam nepotes ex eo a bonorum possessione liberti excludantur. quod utique sic dirimendum est, ut uiuo filio, donec in potestate eius liberi manent, non admittantur ad bonorum possessionem, ne qui suo nomine a bonorum possessione summouentur per alios eam consequantur, sin autem emancipati a patre fuerint uel alio modo sui iuris effecti, sine aliquo impedimento ad bonorum possessionem admittantur. Si filius liberti omiserit patris sui hereditatem, hoc patrono proficiet. B. 49, 4, 34 E

IDEM libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. Patroni filia si in adoptiua familia sit, ad bona libertorum paternorum admittitur. B. 49, 4, 35

IDEM libro duodecimo ad legem Iuliam et Papiam. Si pater exheredato filio ita cauit, ut ius in libertum[3] saluum ei esset, nihil ei ad hanc rem nocet exheredatio. B. 49, 4, 36 E

PAPINIANUS libro duodecimo quaestionum. Si libertus patrono, quod ad debitam portionem attinet, satisfaciat, inuito tamen aliquid extorquere conetur, quid statuendum est, quaeritur. quid enim, si ex parte debita instituto decem praeterea legentur et B. 49, 4, 37 Ef

F(DEQICK) B. 49, 4, 37 P

[1] bonorum possessionem propter iura ea? [2] accipiat pater eius, quotiens? [3] libertos?

2 is *del.* F^{2l} 3 petieri't' F^2 | seii] seu F^1 4 *post* bonorum acceperit *inseruit, mox rursus deleuit* bonorum F^2 5 fuer'u'nt F^b | restituend'a'um F^b 11 po'te'ssionem (*sic*) F^b 16 excedant F | praedia] praeceda F^1 18 pr'a'etio F^1 24 accipiet F^{2l} 26 imposita 're'uendiderit F^{2l} | familiam] F^1 (*cf. Ulp. 28, 7*), filiam F^{2l} 27 imposito F^1 28 suum] summo F^a 34 admittuntur F^a 35 summouetur F

rogetur seruum proprium, qui sit decem uel minoris pretii, manumittere? iniquum est et legatum uelle percipere et libertatem seruo non dare: sed parte debita accepta et legato temperare et libertatem imponere non cogi, ne seruum (forte de se male meritum) cogatur manumittere. quid ergo si solo eodem herede instituto idem libertus petierit? si substitutum habebit, aeque decreti remedium poterit procedere, ut accepta debita portione cetera pars ad substitutum perueniat ita, ut, si forte seruus redimi potuisset, praestaretur libertas: cessante uero substitutione patronum hereditatem liberti amplectentem praetor, qui de fideicommisso cognoscit, libertatem seruo eum[1] imponere cogat.

42 IDEM libro tertio decimo quaestionum. Filius, qui patri heres exstitit, fratrem exheredatum adrogauit atque ita herede eo relicto defunctus est: bonorum possessionem libertum[2] patris naturalis exheredatus non habebit: nam cui non exheredato talis adoptio noceret, nocere debet exheredato[3], quoniam poena, quae legibus aut edicto inrogaretur, adoptionis remedio non obliteraretur. PAULUS notat: ei, qui alio iure uenit quam eo, quod amisit, non nocet id quod perdidit, sed prodest quod habet: sic dictum est patrono eodemque[4] patronae filio non obesse, quod quasi patronus deliquit, si ut patronae 1 filius uenire possit. PAPINIANUS. Castrensium bonorum Titium libertus fecit heredem, ceterorum alium: adita ‖ est a Titio hereditas: magis nobis placebat nondum patronum possessionem contra tabulas petere posse. uerum illa quaestio interuenit, an omittente eo qui reliqua bona accepit perinde Titio adcrescant, ac si partes eiusdem hereditatis accepissent. [5]uerius mihi uidetur intestati iure deferri bona cetera. Titius igitur heres non poterit inuitare manumissorem, cum Titio nihil auferatur, nec bonis ceteris[6], quae nondum ad causam 2 testamenti pertinent. Cum filius liberti impubes, qui subiectus dicitur, ex prima parte bonorum possessionem accipiat, an patronus defuncti possessionem accipere possit, quaesitum est. et sine dubio qui sequentis gradus sunt, non admittuntur interim: cum enim praecedit alia possessio, qui sequitur accipere non potest. plane si contra eum qui subiectus dicitur fuerit iudicatum, data non intellegitur. sed et in patrono pendente controuersia idem erit dicendum. [7]plane quod ad patroni quoque personam pertinet, differri contro- 3 uersia debebit. Si falsum liberti testamentum ab aliis in prouincia dictum cf. l. 6 § 1 h. t. atque ita res per appellationem extracta esset, defuncta medio tempore patroni filia, quam libertus heredem instituerat, filio mulieris seruauit diuus Marcus eam partem bonorum, quam filia patroni uel iure intestati, si uixisset, habere potuit.

43 IDEM libro quarto decimo quaestionum. Iulianus putat patronum, qui Titio B. 49, 4, 39 pro parte dimidia heredi instituto substitutus eo deliberante bonorum possessionem contra tabulas accepit, si postea Titius non adierit hereditatem, nihil ei, qui adit hereditatem, abstulisse, non magis quam si sub condicione fuisset institutus. igitur Titio deliberante res in incerto erit, utrumne semis ex substitutione in possessionem[8] conuertatur an Titio adeunte singulis heredibus partes debitae auferantur.

44 PAULUS libro quinto quaestionum. Si patronum ex debita portione heredem B. 49, 4, 40 instituas et pure roges fundum dare eique sub condicione tantundem leges, in condicionem fideicommissum redigitur. erit tamen et hic quod moueat: onerabitur enim patronus satisdatione fideicommissi. sed dicendum est ab eo fideicommissario cauendum, a quo patrono

F(DEQICK)

---

[1] eum *del.* [2] libertorum (*Loehr*)? [3] nam cui non adoptato talis exheredatio noceret, nocere debet adoptato (*similiter Cuiacius*)? [4] eidemque (*edd.*)? [5] et *ins.* [6] nec bona cetera? [7] PAULUS notat *ins.* (*similiter Cuiacius*) [8] ex possessione in substitutionem (*u. i.: Ad. Schmidt l. c. p. 76*)?

---

1 rogetur 'ad' seruum F^2 | pretio F^1 2 et a legato *f* 4 herede'm' F^2 | substitutu's'm F^1 10 possessione'm' libertum F^2, possessionem liberti *DEQICK* 12 debet exheredat'i'o F^2: *Graeci non uidentur legisse aliter, nam corrupta u. 10* bonorum ... *u. 12* exheredato *caute interpres euitauit* 13 paulos F^1 14 a'd'misit F^2 15 patron'o'ae filio F^2 16 *a* papinianus *legem incipit F* 17 a 'ti'tio her. F^2 20 inuitare] *F*, euitare *DEQICK* 21 nec] F^1, ne F^2, in *DEQICK* 30 seruabit *F* 33 herede *F* 36 incerta F^a | utrumne semis ... conuertatur] λαμβάνω τὸ μέρος αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑποκαταστάσεως *B* (*Anon.*)

legatum est, ut undique patronus suum ius habeat imminutum. Patronus heres institutus legato ei seruo, per quem suppleretur debita ei portio, non petet contra tabulas bonorum possessionem, quamuis seruus clusis tabulis decessit. Si ex bonis, quae mortis tempore fuerunt, debitam partem dedit libertus in hereditate uel[1] legato, seruus tamen post mortem liberti reuersus ab hostibus augeat patrimonium: non potest patronus propterea queri, quod minus habeat in seruo, quam haberet, si ex debita portione esset institutus. idem est et in alluuione, cum sit satisfactum ex his bonis, quae mortis tempore fuerunt. idem est et si pars legati liberto relicti ab[2] eo, cui simul datum erat, uel hereditatis nunc illis[3] abstinentibus adcrescat.

45 IDEM libro nono quaestionum. Si patronus ex sexta et seruus eius ex reliqua parte[4] sit heres institutus, nec ex serui portione fideicommissum debetur: at si seruus duntaxat heres institutus est, puto nec hic ex debita portione praestandum. [B. 49, 4, 41] P

46 IDEM libro tertio responsorum. Paulus respondit: patronus, qui deceptus falsum iudicium testatoris secutus est, bonorum possessionem contra tabulas testamenti liberti petere non prohibetur. [B. 49, 4, 42] P

47 IDEM libro undecimo responsorum. Paulus respondit exheredationem nepotis, quae non notae gratia, sed alio consilio adiecta est, nocere ei non oportere, quo minus contra tabulas libertorum aui bonorum possessionem petere possit. Quaero, an, si Titia patroni filia iactat Titium patrem suum, priusquam moreretur, litteras ad se fecisse, quibus adiceret[5] per libertos suos maleficiis appetitum easque litteras se secutam post mortem patris libertos accusare, an aliquid ei prodesse possit haec excusatio. Paulus respondit eam, quae ex uoluntate patris accusauit, non debere repelli a ‖ bonorum possessione contra tabulas, quoniam non suum iudicium, sed alienum exsecuta est. Patroni filius epistulam talem liberto emisit: 'Sempronius Zoilo liberto suo salutem. ob merita tua fidemque tuam, quam mihi semper exhibuisti, concedo tibi liberam testamenti factionem'. quaero, an patroni filio nihil relinquere debeat. Paulus respondit eum libertum, de quo quaeritur, liberam testamenti factionem consecutum non uideri. Paulus respondit nepotem etiam post mortem aui conceptum superstite liberto bonorum possessionem contra tabulas liberti auiti petere posse et ad hereditatem legitimam eius admitti: responsum enim Iuliani tantum ad hereditatem legitimam, item bonorum possessionem aui petendam pertinere. Paulus respondit, quamuis filii a patre milite praeteriti pro exheredatis habeantur, tamen non eo usque silentium patris eis nocere debere, ut et a bonis libertorum auitorum repelli debeant. idem responsum est etiam de bonis libertorum paternorum. [B. 49, 4, 43] P f. 166' [Iul. D. 38, 16, 6]

48 SCAEVOLA libro secundo responsorum. Quaero de eo, qui libertum effecturae crimine accusauit. respondit, si eiusmodi effracturae crimine accusatus sit, ex quo, si probaretur, in metallum datus esset, denegandam bonorum possessionem. [B. 49, 4, 44] P

49 PAULUS libro tertio sententiarum. Liberto per obreptionem adrogato ius suum patronus non amittit. [B. 49, 4, 45] P

50 TRYPHONINUS libro septimo decimo disputationum. Nihil interest, ipse patronus scriptus heres ex minore parte adierit hereditatem an seruum suum scriptum iusserit adire hereditatem, quam retinet: nihilo minus enim repulsus erit a contra tabulas bonorum possessione. Si tamen antequam iuberet liberti hereditatem adire, seruum uendiderit aut manumiserit et ita ipse nouus libertus aut emptor heredes extiterint, uerbis edicti non prohibetur patronus accipere contra tabulas bonorum possessionem. Sed numquid praetor ei denegare possessorias actiones debeat, si fraudem edicto eius facere uoluit, *F(DEQICK)* [B. 49, 4, 46] P

[1] uel] et? [2] ab] abstinente? [3] illis] aliis? [4] debita *ins.* [5] quibus se diceret?

5 qu'a'eri $F^{2?}$ 7 allubione *F* 10 si patronus *seq.*] εἴτε μόνον τὸν δοῦλον τοῦ πάτρωνος εἴτε σὺν αὐτῷ τῷ πάτρωνι γράψῃ ὁ ἀπελεύθερος εἰς τὸ νόμιμον *B* (*Anon.*) 17 el] eo F^{1} 20 se *del.* F^{2} 28 superstite] *DEICK*, superstitem *F* 31 milit'a'e F^{1} 34 sceuola *F* | effracturae crimine] *fDEICK*, effecturae crimine *F*: περὶ διορυγῆς *B* 38 amittat F^{m} 41 adi'e're F^{1} 42 possessione'm' F^{1}

ut pretio uberiore percepto uel tacita pactione etiam[1] hereditatis ex institutione delatae commodum et bonorum possessionis contra tabulas haberet? faciliorque suspicio per filium scriptum heredem quamuis emancipatum adeuntem liberti hereditatem ipsum patronum
3 habere, cum omnia, quae nostra sunt, liberis nostris ex uoto paremus. Si tamen clusis adhuc tabulis testamenti liberti, cum ignoraret iudicium eius patronus, eorum quid, quae
4 supra scripta sunt, circa institutum subiectum iuri suo fecit, amota fraudis suspicione suo iure in bonorum possessione contra tabulas utetur. Si patronus ex debita portione a liberto scriptus rogatusque hereditatem restituere *suspectam* dixit et compulsus adire, cum retinere posset, restituerit, non poterit accipere contra tabulas bonorum possessionem, et quia ad-
5 gnouit iudicium liberti et quia spreuit et quasi damnauit eam possessionem. Longe distat ab hoc patroni filius, quem libertus adrogauit et ex minore parte heredem scripsit, cum nemo ex familia patroni alius esset: quamquam enim hic ipso iure, quippe suus, heres deprehendatur, si tamen se non immiscuit hereditati ut patris, sed abstinuit, quasi patroni
6 tamen filius admittendus est ad contra tabulas bonorum possessionem. Si debenti patrono certam pecuniam liberationem libertus reliquisset isque usus est aduersus heredem petentem debitum doli exceptione aut acceptilatione liberatus est debito propter legatum, dicendum est eum non posse accipere contra tabulas bonorum possessionem.

51 LABEO libro primo pithanon a PAULO epitomatorum. Si eundem libertum [B. 49, 4, 47] et tu capitis accusasti et pater tuus manumisit, non poterit tibi eius liberti bonorum possessio ex edicto praetoris dari. PAULUS: immo contra acci‖det, si quem seruum accusaueris, deinde is patris tui fuerit factus et is postea eum manumisit.

III.

℟ DE LIBERTIS UNIUERSITATIUM ℟

1 ULPIANUS libro quadragensimo nono ad edictum. Municipibus plenum ius [B. 49, 4, 48]
1 in bonis libertorum libertarum defertur, hoc est id ius quod etiam patrono. Sed an omnino petere bonorum possessionem possint, dubitatur: mouet enim, quod consentire non possunt, sed per alium possunt petita bonorum possessione ipsi adquirere[2]. sed qua ratione senatus censuit, ut restitui eis ex Trebelliano hereditas possit: qua ratione alio senatus consulto heredibus eis institutis a liberto adquirere hereditatem permissum est: ita bonorum quoque
2 [3]possessionem petere dicendum est. Temporaque bonorum possessionis petendae cedere municipibus exinde, ex quo decernere de petenda potuerunt. quod et Papinianus respondit.

IIII.

℟ DE ADSIGNANDIS LIBERTIS ℟

1 ULPIANUS libro quarto decimo ad Sabinum. Senatus consulto, quod factum [B. 49, 5, 1] est Claudianis temporibus Uelleo Rufo et Osterio Scapula consulibus[4] de adsignandis libertis in haec uerba cauetur: [5]si, qui duos pluresue liberos iustis nuptiis quaesitos in potestate haberet, de liberto libertaue sua significasset, cuius ex liberis suis eum libertum eamue *F(DEQICK)*

[1] et? [2] sed per alium possunt petita bonorum possessione ipsi adquirere *del.* [3] posse *ins.* (*Menge*) [4] Suillio Rufo et Ostorio Scapula consulibus? *inter a. p. C. 41 et 47* [5] uti *ins.*

2 haberet i *F*[1] 4 clusus *F*[a] 5 patronis *F*[1] | qua e *F*[1] 8 susceptam *F* 12 patron i *F*[2] 13 se] si *F*[a] 18 si] se *F*[1] 20 *quasi esset* si quem accusaueris, deinde is seruus patris tui fuerit factus *uertit interpres:* ἔνθα σὺ μέν τινος κατηγόρησας, ὕστερον δὲ γενόμενον αὐτὸν δοῦλον ὁ πατήρ σου ἠλευθέρωσεν *B* (*Anon.*) 23 *sic F*, de libertis municipum et aliarum (municipium et alium *ind. F*[1]) uniuersit. *ind. F* 30 temporaquo *F*[1] 35 uelleo rufo et osterio (hosterio *F*[2]) scapula] *F*: Suillo Rufo et Ostorio Scapula *Inst. 3, 8, 3*: ἐπὶ Σουίλλου Ῥούφου καὶ Ὁστορίου Σκάπουλα τῶν ὑπάτων *Theoph.* (*Fabrot.*): *Suillius Rufus dicitur Plinio h. n. 7, 5, 39, P. Suillius Tacito passim:* P. Suillio Rufo cos. *est in titulo Mur. 304, 4. de P. Ostorio Scapula uid. Huebner mus. Rhen. nou. 12, 47: legatus fuit Britanniae ab a. inde 48* 37 liberto s libertaue *F*[2] | cui u s *F*[1]

libertam esse uellet, is eaue, quandoque is, qui eum eamue manumisit inter uiuos uel testamento, in ciuitate esse desisset, solus ei patronus solaue patrona esset, perinde atque si ab eo eaue libertatem consecutus consecutaue est[1]. utique, si ex liberis quis in *ciuitate* esse desisset neque ei liberi ulli essent, ceteris eius liberis qui manumisit perinde omnia
1 iura seruentur[2], ac si nihil de eo liberto eaue liberta is parens significasset'. Quamuis 5
singulari sermone senatus consultum scriptum est, tamen et pluribus liberis et plures liber-
2 tos libertasue posse adsignari certum est. Is quoque libertus, qui apud hostes est, ad-
3 signari potest. Adsignare autem quis potest quibuscumque uerbis uel nutu, uel testamento
4 5 uel codicillis uel uiuus. Adimere adsignationem etiam nuda uoluntate poterit. Sed et si
exheredato filio libertum quis adsignauerit, ualet adsignatio, nec nocet ei nota exhereda- 10
6 tionis quantum ad ius patronatus. Sed si post adsignationem fuerit exheredatus, non
7 semper exheredatio adimet adsignationem, nisi[3] hoc animo facta sit. Sed si is cui ad-
signatus est repudiauerit, puto uerius, quod et Marcellus scripsit, posse admitti fratres
8 eius. Si sit ex patrono[4] filius unus, ex altero duo et uni eorum libertus adsignatus est,
uidendum, quot partes fiant hereditatis liberti, utrum tres, ut duas habeat is cui adsignatus 15
est, id est suam et fratris, an uero aequales partes fiant, quoniam per adsignationem alius
excluditur. et Iulianus libro septuagensimo quinto scripsit magis esse, ut bessem hic ha-
beat, qui fratrem excludit: quod uerum est, quamdiu frater eius uiuat uel admitti potuit
ad legitimam hereditatem: ceterum si[5] fuerit capite minutus, aequales partes habebunt. 19

2 Pomponius libro quarto senatus consultorum. Sed si is, cui adsignassem, de- B.49,5,2 *A
cessisset relicto filio et fratre et alterius patroni filio, semissem habiturum eum nepotem,
quem esset filius meus is qui uiuit habiturus, si ego eum libertum non adsignassem.

3 Ulpianus libro quarto decimo ad Sabinum. Idem erit dicendum et si is, B.49,5,3 *S*
qui filium et nepotem habebat, nepoti libertum adsignauerit: admittetur nepos ad legitimam
hereditatem, licet sit alterius patroni filius, et hoc contingit patrui uita: ceterum si ille 25
1 non esset, nihil ei prodesset adsignatio ad deminuendum ius alterius patroni filii. Posse
2 autem et nepoti adsignari certum est[6] et praeferri filio nepotem adsignatoris constat. Unde
quaeri poterit, an, si filium habeat et ex eo nepotem, possit, quasi duos habeat in potestate,
ius senatus consulti inducere. in qua specie cum placeat[7] etiam ei, qui in potestatem re- 29
casurus est, adsignari || quare non admittimus, cum utrumque esse in potestate negare non f. 167'
3 possumus? An autem ad legitimam hereditatem admitti possit hic qui est in potestate,
tractari poterit. et cum multi sint casus, quibus et libertum habere qui in potestate est
possit, cur non hoc quoque admittendum sit, ut per eum pater ad legitimae hereditatis ad-
mittatur emolumentum? quod et Pomponio recte uidetur. habent autem libertos etiam
4 filii familias, ut puta si castrensem seruum eorum quis manumiserit. Emancipatos quoque 35
filios eius, cui adsignatus est libertus, habere commodum senatus consulti puto, non ut ad
5 legitimam hereditatem admittantur, sed ad ea quae possunt. Secundum quod liberto in-
testato defuncto, quoniam ad legitimam hereditatem admitti non possunt, uidendum, ne
admittatur[8] filius adsignatoris in familia remanens an non? et putem emancipatos per
6 praetorem praeferendos. Liberos autem eius, cui adsignatus est, accipere debemus non so- 40
7 lum filios, uerum etiam nepotes et neptes et deinceps descendentes. Si quis B.49,5,4
duobus adsignauerit libertum et alter in ciuitate esse sine liberis desierit, alter non,

4 Pomponius libro quarto senatus consultorum. uel uiuus noluerit ad se here- B.49,5,4 *A
ditatem liberti pertinere,

F(DEQICK)

---

[1] esset (*Hal.*)? [2] seruarentur (*Hal.*)? [3] non semper ... nisi] semper ... nisi non? [4] uno *ins.* (*Hoffmann*) [5] non fuerit uel *ins.* [6] certum est *del.* [7] cum placeat *del.* [8] uidendum admittaturne?

---

2 e'o'i F^1 3 eo 'e'aue F^2 | ciuitate] *f*, uicitate *F* 7 quo'que' F^2 13 est *om.* F^1 14 ex patrono] *FDEK*, ex uno patrono *IC* 22 ego eum] ego eo F^1 23 quarto] quinto F^1 26 nihil ei prodesset *om.* F^1 27 autem 'et' F^2 29 qui *om.* F^1 | potestate *F* 33 admittetur *F* 35 quis *del.* F^2 36 h'ab'ere F^2 | puto 'ut' non ut F^1 42 in *om.* F^1 43 uiuus noluerit ad se hereditatem liberti pertinere] F^1, cuius noluerit ad se hereditatem

5 ULPIANUS libro quarto decimo ad Sabinum. utrum portio eius, qui in ciui- B. 49, 5, 4
tate esse desiit uel repudiauit, in familiam redeat? an uero ei potius adcrescat, in cuius persona durat adsignatio? et Iulianus libro septuagensimo quinto scripsit adsignationem
1 in huius solius persona locum habere et solum admittendum, quod est uerum. Quod si non sine liberis decesserit, an cum uno admittantur? et putat adhuc solum admittendum,
2 defuncto autem eo liberos alterius succedere, non in familiam libertum redire. Sed si ex duobus istis alter filios, alter nepotes reliquerit, an simul ad legitimam hereditatem admittantur? et puto ordinem inter eos faciendum.

6 MARCIANUS libro septimo institutionum. Si seruus liber esse iussus fuerit et B. 49, 5, 5
filio legatus, deinde uiuus testator eum manumiserit, ad filium libertus quasi adsignatus pertinet. hoc ita est, siue[1] expressum est uel certe intellexit non quasi seruum eum legasse, sed quasi libertum adsignasse.

7 SCAEUOLA libro secundo regularum. Adsignare et pure et sub condicione, B. 49, 5, 6
et per epistulam uel testationem uel chirographum possumus, quia adsignatio liberti neque quasi legatum neque quasi fideicommissum percipitur: denique nec fideicommisso onerari potest.

8 MODESTINUS libro septimo differentiarum. Liberi patroni quamquam et ipsi B. 49, 5, 7
in plerisque causis manumissoris iure censentur, tamen paternum libertum liberis suis adsignare non potuerunt[2], etiamsi eis a parente fuerit adsignatus: idque et Iulianus et Marcellus probant.

9 IDEM libro nono pandectarum. Utrum ei tantum qui in potestate sit an etiam B. 49, 5, 8
emancipato filio adsignare libertum patronus possit, si modo non pauciores quam duos praeterea in potestate habeat, dubitari solet: et magis est posse.

10 TERENTIUS CLEMENS libro duodecimo ad legem Iuliam et Papiam. Sub con- B. 49, 5, 9
dicione uel in diem liberto adsignato interim pendente die uel condicione omnia perinde obseruabuntur, ac si adsignatus non esset: itaque mortuo eo interim ad omnes liberos
1 hereditas et bonorum possessio pertinebit. Si uni pure, alii sub condicione libertus adsignatus sit, eum, cui pure adsignatus sit, pendente condicione solum patroni ius habere dicendum est.

11 PAPINIANUS libro quarto decimo responsorum. Alimentorum causa libertos B. 49, 5, 10
filiis adtributos filiis adsignatos non uideri respondi, cum ea ratione libertis consuli patronus || uoluerit, quo facilius uoluntatis emolumentum consequantur, saluo iure communi. f. 168

12 POMPONIUS libro duodecimo epistularum. Si ex duobus patronis alter eorum B. 49, 5, 11
filio suo libertum adsignauerit, non obstat, quo minus alter patronus ius solidum suum haberet.

13 IDEM libro quarto senatus consultorum. Testamento potest quis et seruum B. 49, 5, 12
1 manumittere et eundem ut libertum adsignare. De liberis, qui sunt in potestate, senatus locutus est: ergo de postumis nihil hoc senatus consulto prouisum est: magis tamen put
2 etiam postumos contineri. Quod inquit senatus 'si ex liberis quis in ciuitate esse desisset' eum significat, qui in perpetuum in ciuitate esse desierit, non etiam si quis ab hostibus
3 captus reuerti possit. Ex die quoque certa adsignari potest, sed usque in diem certum nix potest: nam ipse senatus huic negotio finem praeposuit.

F(DEQICK)

[1] si uel? [2] poterunt (*edd.*)?

liberti pertinere F^2[1], cuius ad se hereditatem (her. ad se *IC*) liberti (liberi *D*) pertinere (*om.* noluerit) *DIC*, cuius ad se hereditatem liberti uoluerit (noluerit *Q*) *EQ*, cuius hereditatem ad se liberi pertinere nolunt *K* 6 liberis F^1 7 heredita'n'tem F^4 9 l'i'bro F^2 11 non] ne F^1 14 chirograph'o'um F^b 21 pa'nd'ectarum F^4 25 lib'e'rto F^4 28 eum] aut eum F^1 33 latronis F^1 34 patronos *F* 35 aberet *F* 39 dedisset F^1

V.

℟ SI QUID IN FRAUDEM PATRONI FACTUM SIT ℟ SE

1 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Si quid dolo malo B.49,6,1 S liberti factum esse dicetur, siue testamento facto siue intestato libertus decesserit, quo minus quam pars debita bonorum ad eorum quem peruenerat, qui contra tabulas bonorum possessionem accipere possunt: cognoscit praetor et operam dat, ne ea res ei fraudi sit.

1 Si alienatio dolo malo facta sit, non quaerimus, utrum mortis causa facta sit an non sit: omni enim modo reuocatur. si uero non sit dolo malo facta, sed alias, tunc actori probandum erit mortis causa factam alienationem. si enim proponas mortis causa factam alienationem, non requirimus, utrum dolo malo facta sit an non sit: sufficit enim docere mortis causa factam, nec immerito: mortis causa enim donationes comparantur legatis et sicut in legatis non quaerimus, dolo malo factum sit an non sit, ita nec in mortis causa

2 donationibus. Quod autem mortis causa filio donatum est, non reuocatur: nam cui liberum

3 fuit legare filio quantumquantum uellet, is donando non uidetur fraudasse patronum. Omne

4 autem, quodcumque in fraudem patroni gestum est, reuocatur. Dolum accipere nos oportet eius qui alienauit, non eius cui alienatum est: et ita euenit, ut qui fraudis uel doli conscius non fuit, carere debeat re in fraudem patroni alienata, etsi putauit ingenuum[1] nec

5 credidit libertinum. Aduersus conpatronum, qui contra tabulas bonorum possessionem omisit, Fauiana[2] non competit, si non plus sit in eo quod donatum est quam pars debita patrono. quare si mortis causa ei donatum sit, partem faciet conpatrono, quemadmodum

6 legatarius patronus facit. Utrum autem ad ea sola reuocanda Fauiana pertinet, quae quis libertus de bonis deminuit, an etiam ad ea, quae non adquisiit, uidendum est. et ait Iulianus libro uicensimo sexto digestorum, si hereditatem libertus non adierit fraudandi patroni causa uel legatum reppulerit, Fauianam cessare: quod mihi uidetur uerum. quamuis enim legatum retro nostrum sit, nisi repudietur, attamen cum repudiatur, retro nostrum non fuisse palam est. in ceteris quoque liberalitatibus, quas non admisit is libertus cui quis donatum uoluit, idem erit probandum Fabianam cessare: sufficit enim patrono, si nihil de suo in necem eius libertus alienauit, non si non adquisiit: proinde et si, cum sub condicione ei legatum esset, id egit, ne condicio existeret, uel, si sub condicione stipulatus

7 fuerit, maluit deficere condicionem, dicendum est Fauianam cessare. Quid si in lite uinci uoluit? si quidem condemnatus est data opera uel in iure confessus, dicendum erit Fauianam locum habere: quod si noluit optinere, cum peteret, hic uidendum. et puto hunc deminuisse de patrimonio: actionem enim de bonis deminuit, quemadmodum si passus esset

8 actionis diem abire. Sed si puta querellam inofficiosi, quam potuit, uel quam aliam, forte iniuriarum uel similem[3] instituere noluit, non potest patronus ob eam rem Fauiana expe-

9 10 riri. At si transegit || in fraudem patroni, poterit patronus Fauiana uti. Sed si libertus f. 168' filiam dotauit, hoc ipso, quod dotauit, non uidetur fraudare patronum, quia pietas patris

11 non est reprehendenda. Si pluribus in fraudem libertus donauerit uel pluribus mortis causa, aequaliter patronus aduersus omnes in partem sibi debitam siue Fauiana siue Caluisiana

12 experietur. Si quis in fraudem patronorum rem uendiderit uel locauerit uel permutauerit, quale sit arbitrium iudicis, uideamus. et in re quidem distracta deferri condicio debet emptori, utrum malit rem emptam habere iusto pretio an uero a re discedere pretio recepto: neque omnimodo rescindere debemus uenditionem, quasi libertus ius uendendi non

F(DEQICK)

[1] putauit ingenuum *del.* [2] Fabiana *et hic et alibi scribendum* [3] uel quam aliam similem, forte iniuriarum?

3 libro *bis* F^a 9 causa *om.* F^1 | si enim proponas mortis causa factam alienationem *om.* F^1 11 c'lausa enim F^b 19 fauiana] *sic plerumque* F^1, *rarius* fabiana *idque fere ubi fuit, mutauit* F^2: *retinui suo quamque loco scripturam primitiuam, quamquam debuit esse* Fabiana | sit *om.* F^1 28 non si't' non F^{21} 33 de *om.* F^2 37 f'am'iliam F^2 39 debitam siue] F^2, deb. sibi F^a, deb. sibe F^b | fauiana'm' F^b 43 rescindere 'pr' debemus F^b | uendendi] uendidi F^a

habuerit, nec fraudemus pretio emptorem, maxime cum de dolo eius non disputetur, sed de
18 dolo liberti. Sed si emerit in fraudem patroni libertus, aeque dicendum, si magno emit,
in pretio releuandum patronum, condicione non ipsi delata, an uelit ab emptione discedere,
sed uenditori, utrum malit de pretio remittere an potius rem quam uendidit recipere per-
soluto pretio. et in permutatione et in locatione et conductione similiter idem obseruabi-
14 mus. Sed si rem quidem bona fide uendiderit et sine ulla gratia libertus, pretium autem
acceptum alii donauit, uidendum erit, quis Fauiana inquietetur, utrum qui rem emit an
uero is qui pretium dono accepit? et Pomponius libro octagensimo tertio recte scripsit
emptorem non esse inquietandum: fraus enim patrono in pretio facta est: eum igitur qui
15 pretium dono accepit Fauiana conueniendum. Et alias uideamus, si dicat patronus rem 15
quidem iusto pretio uenisse, uerumtamen hoc interesse sua non esse uenumdatam inque
hoc esse fraudem, quod uenierit possessio, in quam habet patronus affectionem uel oppor-
tunitatis uel uicinitatis uel caeli uel quod illic educatus sit uel parentes sepulti, an debeat
audiri uolens reuocare. sed nullo pacto erit audiendus: fraus enim in damno accipitur
16 pecuniario. Sed si forte et res uilius distracta sit et pretium alii donatum, uterque Fauiano 16
iudicio conuenietur et qui uili emit et qui pecuniam accepit muneri. is tamen qui emit si
malit rem restituere, non alias restituet, quam si pretium quod numerauit recipiat. quid
ergo, si delegatus emptor soluit ei cui donabat libertus, an nihilo minus reciperaret? et
magis est, ut reciperare debeat, licet pretium ad alium[1] peruenit, qui soluendo non est:
nam et si acceptum pretium libertus prodegisset, diceremus nihilo minus eum qui dedit 20
17 recipere debere, si uelit ab emptione discedere. Si mutuam pecuniam libertus in fraudem
patroni acceperit, an Fauiana locum habeat, uideamus. et quod remedium in hoc est? ac-
cepit mutuam: si quod accepit donauit, conuenit eum patronus cui donauit libertus: sed
18 accepit et prodegit: non debet perdere qui mutuum dedit, nec ei imputari, cur dedit. Plane
19 si non accepit et spopondit stipulanti, erit Fauianae locus. Si fideiussit apud me libertus 25
uel rem suam pro alio pignori dedit in necem patroni, an Fauiana locum habeat, uideamus,
et numquid cum damno meo non debeat patrono subueniri: neque enim donauit aliquid
mihi, si pro aliquo interuenit, qui non fuit soluendo: eoque iure utimur. igitur creditor
non poterit Fauiana conueniri: debitor poterit quidem, sed potest et mandati: plane si de-
20 ficiat mandati actio, quia donationis causa interuenit, erit Fauianae locus. Sed et si man- 30
21 dator extitit pro aliquo libertus, idem erit probandum. Quamuis autem in partem Fauiana
competat, attamen in his quae diuidi non possunt in solidum competit, ut puta in serui-
22 tute. Si seruo meo uel filio familias libertus in fraudem patroni quid dederit, an aduersus
me iudicium Fauianum competat, uideamus. et mihi ‖ uidetur sufficere aduersus me pa- f. 2
tremque[2] arbitrioque iudicis contineri tam id, quod in rem uersum est, condemnandi[3], 3.4
23 quam id quod in peculio. Sed si iussu patris contractum cum filio est, pater utique tene-
24 bitur. Si cum seruo in fraudem patroni libertus contraxerit isque fuerit manumissus, an
Fauiana teneatur, quaeritur. et cum dixerimus dolum tantum liberti spectandum, non etiam
25 eius cum quo contraxit, potest manumissus iste Fabiana non teneri. Item [Pom. 24 n. 99]
quaeri potest, manumisso uel mortuo uel alienato seruo an intra annum agendum sit. et 4
26 ait Pomponius agendum. Haec actio in personam est, non in rem, et in heredem competit
F(DEQICK)

[1] aliquem (*Menge*)? [2] aduersus me patremque *del.* (*u. i.*) [3] condemnandi *del.*

1 habu'er'it F^2 2 sed s'i' F^b | dicendum] dicendum erit F^2 5 et 'in' conductione F^2 7 qui rem] quidem F^1 8 uero 'i's F^2 9 inquietandem F^a 12 patronu'm's F^b | opportunitatis uel *om.* F^1 14 au'di'ri F^2 18 donauat F^a | recuperaret *f* 19 pr'a'etium F^2 | soluendi F^1 20 p're't'i'um F^2 24 et prodegit] *quasi esset* et perdidit uel prodegit *uertit interpres:* εἰ μὲν λαβὼν ἀπολέσῃ ἢ ἀσώτως δαπανήσῃ *B* (*Anon.*) 26 an fauiana] niana F^1 27 et *om.* F^1 31 prouandum F^a 32 in his] inestis F^a | qu'a'e F^b | ut] ot F^1 34 aduersus me patremque] *legerunt etiam Graeci: sed qui haec addidit neque intellexit* meo *u.* 33 *etiam referri ad* filio familias *et Ulpianum non hoc quaerere, utrum hoc casu actio detur in patrem solum an dari possit etiam in filium, sed an Fabianae formula eiusmodi iudicium ad peculium et in rem uersum restrictum recipiat* 36 pater *om.* F^1 39 iste] este F^a | fauiana F^2

et in ceteros successores, et heredi et ceteris successoribus patroni, et non est hereditaria,
17 id est ex bonis liberti, sed propria patroni. Si libertus in fraudem patroni aliquid dederit, deinde, defuncto patrono uino liberto, filius patroni acceperit bonorum possessionem contra tabulas liberti, an Fabiana uti possit ad reuocanda ea quae sunt alienata? et est uerum, quod et Pomponius probat libro octagensimo tertio, item Papinianus libro quarto decimo quaestionum, competere ei Fauianam: sufficere enim, quod in fraudem patronatus factum
18 sit: magis enim fraudem rei, non personae accipimus. In hanc actionem etiam B.49,6,2 fructus ueniunt, qui sunt post litem contestatam percepti.

2 MARCIANUS libro tertio regularum. In Fauiana et Caluisiana actione recte B.49,6,2 S* dicetur etiam praeteritos fructus uenire, quatenus praetor omnem fraudem libertorum uult rescindere.

3 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Si patronus heres insti- B.49,6,3 S tutus ex debita parte adierit hereditatem, dum ignorat aliqua libertum in fraudem suam alienasse, uideamus, an succurri ignorantiae eius debeat, ne decipiatur liberti fraudibus. et Papinianus libro quarto decimo quaestionum respondit in eadem causa manere ea, quae alienata sunt, idcircoque patronum sibi imputare debere, qui, cum posset bonorum possessionem accipere contra tabulas propter ea quae alienata uel mortis causa donata sunt, non
1 2 fecit. Haec actio in perpetuum datur, quia habet rei persecutionem. Patro- Ποπ. 40 n. 10 num ex asse heredem institutum uolentem Fauiana actione uti praetor admittit, (Ποπ.) quia erat iniquum excludi eum a Fauiana, qui non sponte adiit hereditatem, sed quia bo-
3 norum possessionem contra tabulas petere non potuit. Si intestatus libertus decesserit, patronus adeundo hereditatem eius reuocat per Caluisianam actionem ea, quae alienata sunt dolo malo, quo minus pars ex testamento debita bonorum liberti ad patronum liberosue eius perueniret: idque est, siue petita sit a patrono ab intestato bonorum possessio
4 siue non sit[1]. Si plures sint patronae et patroni, singuli uirilem tantum reuocabunt uel
5 Caluisiana. Si libertus intestatus decesserit relicta patrono debita portione aut aliquo amplius, aliquid etiam alienauerit, Papinianus libro quarto decimo quaestionum scribit nihil esse reuocandum: nam qui potuit alicui relinquere quid testamento, si debitam portionem patrono relinquat praeterea, donando nihil uidetur in fraudem facere.

4 IDEM libro quadragensimo tertio ad edictum. Quodcumque dolo malo liberti B.49,6,4 S* 1 alienatum est, Fauiana actione reuocatur. Etsi plures patroni sint, omnes unam partem habebunt: sed si[2] uiriles non petent, portio ceteris adcrescet. quod in patronis dixi, et in liberis patronorum est: sed non simul uenient, sed patronis deficientibus.

5 PAULUS libro quadragensimo secundo ad edictum. Tenetur Fabiana actione B.49,6,5 S 1 tam is qui accepit ipse, quam qui iussit alii ‖ dari id quod ipsi donabatur. In B.49,6,6 f. 169' actione Fauiana si res non restituatur, tanti damnabitur reus, quanti actor in litem iurauerit.

6 IULIANUS libro uicensimo sexto digestorum. Si libertus, cum fraudare patro- B.49,6,6 S num uellet, filio familias contra senatus consultum pecuniam crediderit, non erit inhibenda

F(DEQICK)

---

[1] *idem Graeci (u. t.)*: idemque est, si petita sit a patrono ab intestato bonorum possessio (*del.* siue non sit)? [2] qui *ins.*

---

2 lib'e'rtus F^b 3 dein'de' def. F^2 | liberti F^1 4 fauiana F^2 7 in] an F^1 20 qui non] D^b, quia non *FD*^{a}*EICK*: οὐ γὰρ ἐκὼν κληρονομεῖ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι κινῆσαι τὴν κατὰ τῆς διαθήκης ἐνστίωσιν *B* (*Anon.*) | hered'itat'em F^2 21 intestatu's' F^2 24 idque est siue petita *seq.*] εἴτε τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διακατοχὴν αἰτήσῃ ὁ πάτρων εἴτε μή, ἀνατρέπει τὰ ... ἐκποιηθέντα *B* (*Anon.*): *at neque* idque *quod est ferri potest nec satis intellegitur primum cur moneat Ulpianus praeter hereditatis additionem non requiri possessionis agnitionem, deinde cur patronum qui non adit, sed possessionem petit aut excludat a Caluisiana aut certe praetereat* 25 uel caluisiana] *sic Taur. recte, nam praecedebant apud Ulpianum quae leguntur l. 4 § 1 h. t.*: uel caluisianam *F*, per caluisianam *D*^{b}*EQICK*, pro calumpnia *D*^{a}: ἐὰν πολλοὶ πάτρωνες ἐξ ἀδιαθέτου (= uel caluisiana) διαδέχωνται τὸν ἀπελεύθερον *B* (*Anon.*) 27 et'i'am F^b 31 'u'nam F^2 33 patronorum] *scripsi ad B:* ἐπὶ παίδων πατρώνων, patro *F*, patroni *fDEICK* 34 quadra's'gensimo *F* | fauiana F^2 38 cum *om.* F^1

actio Fauiana, quia libertus donasse magis in hunc casum intellegendus est in fraudem patroni quam contra senatus consultum credidisse.

7 SCAEVOLA libro quinto quaestionum. Ergo si senatus consultum locum non habet, cessat Fauiana, cum exigi possit. [B. 49, 6, 7]

8 IULIANUS libro uicensimo sexto digestorum. Sed si minori quam uiginti quinque annis natu filio familias crediderit, causa cognita ei succurri debet. [B. 49, 6, 8]

9 IDEM libro sexagensimo quarto digestorum. Uiuus libertus donare bene merentibus amicis potest: legare uero nec bene merentibus amicis potest, quo patroni partem minuat. [B. 49, 6, 9]

10 AFRICANUS libro primo quaestionum. Si id, quod a liberto in fraudem alienatum est, non extet, actio patroni cessat, quemadmodum si pecuniam in fraudem abiecisset aut etiam si is, qui mortis causa a liberto accepisset, eam rem uendidisset[1] et bonae fidei emptor eam usu cepisset. [B. 49, 6, 10]

11 PAULUS libro tertio ad legem Aeliam Sentiam. Non uidetur patronus fraudari eo quod consentit: sic et quod uolente patrono libertus donauerit, non poterit Fauiana reuocari. [B. 49, 6, 11]

12 IAVOLENUS libro tertio epistularum. Libertus cum fraudandi patroni causa fundum Seio tradere uellet, Seius Titio mandauit, ut eum accipiat, ita ut inter Seium et Titium mandatum contrahatur. quaero, post mortem liberti patronus utrum cum Seio dumtaxat qui mandauit actionem habet, an cum Titio qui fundum retinet, an cum quo uelit agere possit? respondit: in eum, cui donatio quaesita est, ita tamen si ad illum res peruenerit, actio datur, cum omne negotium, quod eius uoluntate gestum sit, in condemnationem eius conferatur. nec potest uideri id praestaturus quod alius possidet, cum actione mandati consequi rem possit, ita ut aut ipse patrono restituat aut eum cum quo mandatum contraxit restituere cogat. quid enim dicemus, *si* is, qui in re interpositus est, nihil dolo fecit? non dubitabimus, quin omnimodo cum eo agi non possit. quid enim non[2] potest uideri dolo fecisse, qui fidem suam amico commodauit quam alii[3] quam sibi ex liberti fraude adquisiit. [B. 49, 6, 12]

13 PAULUS libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. Constitutione diui Pii cauetur de impubere adoptando, ut ex bonis, quae mortis tempore illius qui adoptatus est fuerunt, pars quarta ad eum pertineat qui adoptatus est: sed et bona ei, quae adquisiit patri, restitui iussit: si causa cognita emancipatus fuerit, quartam perdit. si quid itaque in fraudem eius alienatum fuerit, quasi per Caluisianam uel Fauianam actionem reuocandum est. [B. 49, 6, 13]

VI.

℟ SI TABULAE TESTAMENTI NULLAE EXTABUNT, UNDE LIBERI ℟

1 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Posteaquam praetor locutus est de bonorum possessione eius qui testatus est, transitum fecit ad intestatos, eum ordinem secutus, quem et lex duodecim tabularum secuta est: fuit enim ordinarium ante 1 de iudiciis testantium, dein sic de successione ab intestato loqui. Sed successionem ab intestato in plures partes diuisit: fecit enim gradus uarios, primum liberorum, secundum 2 legitimorum, tertium cognatorum, deinde uiri et uxoris. Ita autem ab intestato potest *F(DEQICK)* [B. 45, 1, 1]

[1] *idem Graeci* (πωλήσῃ *B*): perdidisset? [2] quid enim? num *scr. uel* non *del.* [3] quam alii] *requiritur* et magis alii

3 non habet cessat] *FDEK*^{e}, non habet non cessat *IC*, habet cessat *K*^{t} 5 sed si minori *seq.*] εἰ δὲ ἀφήλικι ὑπεξουσίῳ δανείσῃ, μετὰ διαγνώσεως βοηθεῖται *B* (*Anon.*) 8 quo] qui *F*^{1}: ἐν ᾧ μειοῖ *B* (*Anon.*) 15 fauianam *F* 25 restituere't' *F*^{2} | si *om. F* 27 qui'd' fidem *F*^{2} | quam alii] *F*^{cr}*D*^{a}*IC*, qua alii *F*^{cm}, quam tam alii *QD*', quantam alii *E*, qui tam alii *K*^{a}, quia alii *K*^{t} 41 testatium *F*

competere bonorum possessio, si neque secundum tabulas neque contra tabulas bonorum
3 possessio agnita sit. Plane si tempora quidem petendae bonorum possessionis ex testa-
mento largiebantur, uerumtamen repudiata est bonorum possessio, dicendum ‖ erit ab in- f. 170
testato bonorum possessionem iam incipere: cum enim is qui repudiauit petere bonorum
possessionem non potest post repudiationem, consequens erit, ut ab intestato posse peti
4 incipiat. Sed et[1] si ex Carboniano edicto bonorum possessio data sit, magis est, ut dicere
debeamus ab intestato nihilo minus posse peti: ut enim suo loco ostendimus, non impedit
5 bonorum possessionem edictalem Carboniana bonorum possessio. Recte autem praetor a
liberis initium fecit ab intestato successionis, ut, sicuti contra tabulas ipsis defert, ita et
6 ab intestato ipsos uocet. Liberos autem accipere debemus quos ad contra tabulas bono-
rum possessionem admittendos diximus, tam naturales quam adoptiuos. sed adoptiuos
hactenus admittimus, si fuerint in potestate: ceterum si sui iuris fuerint, ad bonorum pos-
7 sessionem non inuitantur, quia adoptionis iura dissoluta sunt emancipatione. Si quis [(B)
filium suum emancipatum in locum nepotis adoptauit et emancipauit[2], cum haberet et
nepotem ex eo, quaesitum est apud Marcellum, an adoptio rescissa[2] impediat nepotem.
sed cum soleat emancipato patri iungi nepos, quis non dicat, etsi adoptatus sit et quasi
filius, nihilo minus filio suo eum non obstare, quia quasi filius adoptiuus est in potestate,
8 non quasi naturalis? Si heres institutus non habeat uoluntatem, uel quia in- [B.45, 1, 1
cisae sunt tabulae uel quia cancellatae uel quia alia ratione uoluntatem testator mutauit
uoluitque intestato decedere, dicendum est ab intestato rem habituros eos, qui bonorum
9 possessionem acceperunt. Si emancipatus filius exheres fuerit, is autem qui in potestate
fuerat praeteritus, emancipatum petentem ab intestato bonorum possessionem unde liberi
tueri debet praetor usque ad partem dimidiam, perinde atque si nullas tabulas pater re-
liquisset.

2 Iulianus libro uicensimo septimo digestorum. Emancipatus praeteritus si [B.45, 1, 2 *S*
contra tabulas bonorum possessionem non acceperit et scripti heredes adierint hereditatem,
sua culpa amittit paternam hereditatem: nam quamuis secundum tabulas bonorum possessio
petita non fuerit, non tamen eum praetor tuetur, ut bonorum possessionem accipiat unde
liberi. nam et patronum praeteritum, si non petat contra tabulas bonorum possessionem,
ex illa parte edicti, unde legitimi uocantur, non solet tueri praetor aduersus scriptos
heredes.

3 Ulpianus libro octauo ad Sabinum. Bonorum possessio potest peti ab inte- [B.45, 1, 3 *S*
stato, si certum sit tabulas non extare septem testium signis signatas.

4 Paulus libro secundo ad Sabinum. Liberi et capite minuti per edictum prae- [B.45, 1, 4 *S*
toris ad bonorum possessionem uocantur parentium, nisi si adoptiui fuerint: hi enim et
liberorum nomen amittunt post emancipationem. sed si naturales emancipati et adoptati
iterum emancipati sint, habent ius naturale liberorum.

5 Pomponius libro quarto ad Sabinum. Si quis ex his, quibus bo- [D. 37, 8, 1 pr. B. 45, 1, 5 *S*
norum possessionem praetor pollicetur, in potestate parentis, de cuius bonis agitur, cum
is moritur, non fuerit, ei liberisque, quos in eiusdem familia habebit, si ad eos hereditas
suo nomine pertinebit neque nominatim exheredes scripti erunt, bonorum possessio eius
partis datur, quae ad eum pertineret, si in potestate permansisset, ita, ut ex ea parte
1 dimidiam habeat, reliquum liberi eius, hisque dumtaxat bona sua conferat. Sed et[2] [(D)

F(DEQICK)

---

[1] *idem Graeci* (εἰ δὲ καί *BS*): et *del.* [2] et emancipauit *et* rescissa *uidentur adiecta ab interpolatore propter uerba u. 16* emancipato patri *male relata* [3] *idem Graeci* (εἰ δὲ καί *BS*): et *del.*

---

4 repudiabit *F* 5 non *om. F*[1] 7 ab intesto *F* 9 successioni bu's *F*[1]: ἐποίησατο τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομήσεως *BS* (*Doroth.*) 25 *ante l. 2 rubricam* unde liberi ins. D^1J^1, *ante l. 4 C, ante l. 5 K*[2] 26 accep'er'it $F^{2?}$ | heredis F^a 29 petat *om. F*[1]: καὶ μὴ αἰτῶν *BS* (*Doroth.*) 36 'et' adoptati F^2: οἱ παῖδες οἱ φυσικοὶ ἐμαγκίπατοι γενόμενοι καὶ εἰς θέσιν ληφθέντες *BS* (*Doroth.*) 37 ius naturale liberorum] τὸ φυσικὸν δίκαιον τῶν παίδων *BS* (*Doroth.*) 42 permansisse't' F^2 | parte midiam *F*

si filium et nepotem ex eo pater emancipauerit, filius solus ueniet ad bonorum possessionem, quamuis capitis deminutio per edictum nulli obstet. quin etiam hi quoque, qui in potestate numquam fuerunt nec sui heredis locum optinuerunt, uocantur ad bonorum possessionem parentium. nam si filius emancipatus reliquerit in potestate sui nepotem, dabitur ei, qui in potestate relictus sit, patris emancipati bonorum possessio: et si post emancipationem ‖ procreauerit, ita nato dabitur aui bonorum possessio, scilicet non ob- f. 170′
2 stante ei patre suo. Si filius emancipatus non petierit bonorum possessionem, ita integra sunt omnia nepotibus, atque si filius non fuisset, ut quod filius habiturus esset petita bonorum possessione, hoc nepotibus ex eo solis, non etiam reliquis adcrescat.

6 Vlpianus libro trigensimo nono ad edictum. Si pater filium emancipauerit, [B.45, 1, 6] *Sf*
nepotem retinuerit, deinde filius decesserit: et rei aequitas et causa edicti, quo de bonorum possessione liberis danda cauetur, efficit, ut eius ratio habeatur et bonorum possessio intestato patris detur, ut tamen bona sorori, quae necessaria heres patri extitit, conferre cogatur auus, qui per eum bonorum possessionis emolumentum adquisiturus est: nisi forte auus iste nullum ex his fructum adquirere uult paratusque est de potestate [cf. D. 37, 6, 5 pr.] nepotem demittere, ut ad emancipatum emolumentum omne bonorum possessionis perueniat. nec idcirco soror, quae patri heres extitit, iuste queri poterit, quod eo facto a collationis commodo excluditur, cum auo quandoque intestato defuncto ad bona eius simul cum fratre possit uenire.

7 Papinianus libro uicensimo nono quaestionum. Scripto herede deliberante [B.45, 1, 7] *P*
filius exheredatus mortem obit atque ita scriptus heres omisit hereditatem. nepos ex illo filio susceptus auo suus heres erit neque pater uidebitur obstitisse, cuius post mortem legitima defertur hereditas. nec dici potest heredem, sed non suum nepotem fore, quod proximum gradum numquam tenuerit, cum et ipse fuerit in potestate neque pater eum in hac successione praeuenerit. et alioquin si non suus heres est, quo iure heres erit, qui sine dubio non est adgnatus? ceterum et si non sit exheredatus nepos, adiri poterit ex testamento hereditas a scripto herede filio mortuo: quare qui non obstat iure intestati,
1 iure testati uidebitur obstitisse. Non sic parentibus liberorum, ut liberis parentium debetur hereditas: parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit, liberos naturae, simul et parentium commune uotum.

8 Idem libro sexto responsorum. Filius familias ut proximus cognatus patre [B.45, 1, 8] *P*
consentiente possessionem adgnouit: quamuis per condicionem testamento datam, quod in patris potestate manserit, ab hereditate sit exclusus, tamen utiliter possessionem adgnouisse uidebitur nec in edicti sententiam incidet, quoniam possessionem secundum tabulas non adgnouit, cum inde rem habere non poterit[1] nec in filii potestate condicio fuerit nec facile pater emancipare filium cogi poterit.

9 Paulus libro undecimo responsorum. Si postea, quam filius emancipatus [B.45, 1, 9] *P*
bonorum possessionem patris petit, statum suum mutauit, nihil obesse ei, quo minus id quod adquisiit retineat: quod si prius condicionem suam mutauit, bonorum possessionem eum petere non posse.

VII.

℟ UNDE LEGITIMI ℟ *SEP*

1 Iulianus libro uicensimo septimo digestorum. Haec uerba edicti 'tum quem ei here- *S*
'dem esse oporteret, si intestatus mortuus esset' παρατατικῶς et cum quodam temporis

F(DEQICK)

[1] potuerit?

2 capitis] positis F^1 | hi] ei F^1 5 sit *om.* F^1 8 a'u'tque F^b 11 de] ad F^1 12 possessionemstato patris F^a 14 cogetur *F* 21 omiserit *FQCK*, omiserat D^bEI, *om. inter alia* D^a: καὶ τότε παρητήσατο τὴν κληρονομίαν ὁ σκρίπτος *BS* (*Doroth.*) 25 est quo iure heres *om.* F^1, *uertunt BS* 27 a] ac *f* 32 in patris] patris in F^1 37 undecimo responsorum 'undecimo' si F^b 43 septimo *om.* F^1 44 παρατατικῶς] παρατακτικως F^2: *cf. D.* 42, 4, 2, 4

spatio accipiuntur: non ad mortis testatoris tempus referuntur, sed ad id, quo bonorum possessio peteretur. et ideo legitimum heredem, si capite deminutus esset, ab hac bonorum possessione summoueri palam est.

2 Ulpianus libro quadragensimo sexto ad edictum. Si repudiauerint sui ab [B.45, 2, 1] *S* intestato bonorum possessionem, adhuc dicemus obstare eos legitimis, hoc est his, quibus legitima potuit deferri hereditas, idcirco, quia repudiando quasi liberi bonorum possessio-
1 nem hanc incipiunt habere quasi legitimi. Haec autem bonorum possessio non tantum masculorum defertur, uerum ‖ etiam feminarum, nec tantum ingenuorum, uerum etiam f. 171 libertinorum. communis est igitur pluribus. nam et feminae possunt uel consanguineos
2 uel adgnatos habere, item libertini possunt patronos patronasque habere. Nec tantum
3 masculi hanc bonorum possessionem accipere possunt, uerum etiam feminae. Si quis decesserit, de quo incertum est, utrum pater familias an filius familias sit, quia pater eius ab hostibus captus adhuc uiuat uel quod alia causa suspendebat eius statum, magis est, ne possit peti bonorum eius possessio, quia nondum intestatum eum esse apparet, cum incertum sit, an testari possit. cum igitur coeperit certi status esse, tunc demum petenda est bonorum possessio: non cum certum esse coeperit intestatum esse, sed cum certum
4 esse coeperit patrem familias esse. Haec autem bonorum possessio omnem uocat, qui ab intestato potuit esse heres, siue lex duodecim tabularum eum legitimum heredem faciat siue alia lex senatusue consultum. denique mater, quae ex senatus consulto uenit Tertulliano, item qui ex Orphitiano ad legitimam hereditatem admittuntur, hanc bonorum possessionem petere possunt.

3 Paulus libro quadragensimo tertio ad edictum. Generaliter igitur sciendum [B.45, 2, 2] *S* est, quotienscumque uel lex uel senatus[1] defert hereditatem, non etiam bonorum possessionem, ex hac parte eam peti oportere: cum uero etiam bonorum possessionem dari iubet, tum ex illa parte, qua ex legibus, peti debere: sed et ex hac parte poterit.

4 Iulianus libro uicensimo septimo digestorum. Si ex duobus fratribus alter [B.45, 2, 3] *Sf* decesserit testamento iure facto, dein deliberante herede alter quoque intestato decesserit et scriptus heres omiserit hereditatem, patruus legitimam hereditatem habebit: nam haec bonorum possessio 'tum quem heredem esse oportet' ad id tempus refertur, quo primum ab intestato bonorum possessio peti potuisset.

5 Modestinus libro tertio pandectarum. Inter adgnatos et cognatos hoc interest, quod *E* in adgnatis et cognati continentur, in cognatis non utique et adgnati. uerbi gratia patris frater, id est patruus, et adgnatus est et cognatus, matris autem frater, id est auunculus,
1 cognatus est, adgnatus non est. Quamdiu spes est suum heredem aliquem de- [B.45, 2, 4] functo existere, tamdiu consanguineis locus non est: puta si defuncti uxor praegnas sit ant defuncti filius apud hostes sit.

6 Hermogenianus libro tertio iuris epitomarum. Nati post mortem patris uel [B.45, 2, 5] *P* post captiuitatem siue deportationem, sed et hi, qui tempore, quo capiebatur uel deportabatur pater, in potestate fuerunt, ius inter se consanguinitatis habent, etsi heredes patri non extiterint, sicuti exheredati.

F(DEQICK)

---

[1] consultum *ins.* (*u. i.*)

---

1 non ad mortis testatoris tempus referuntur] *om. F²E, suppl. F², habent, sed inter* mortuus esset *et* et cum quodam, *Graeco uocabulo omisso, DQICK* 2 capiti F^1 11 possunt 't' uerum F^b 18 l'ex' F^2 19 tertylliano *F* 23 uel senatus] ὁcάκις ἢ νόμος ἢ δόγμα cγγκλήτου κληρονομίαν χαρίζεται *BS* (*Doroth.*) 25 tum ex illa parte qua ex legibus] τότε ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους αἰτεῖcθαι τὴν διακατοχὴν τὴν λεγομένην tum cui ex legibus *BS* (*Dor.*) *similiterque B* (*Anon.*) | pot'u'erit F^{21} 35 consanguinei's' F^2

VIII.

℟ UNDE COGNATI ℟

1 Ulpianus libro quadragensimo sexto ad edictum. Haec bonorum possessio B.45,2,6 nudam habet praetoris indulgentiam neque ex iure ciuili originem habet: nam eos inuitat ad bonorum possessionem, qui iure ciuili ad successionem admitti non possunt, id est 1 cognatos. Cognati autem appellati sunt quasi ex uno nati, aut, ut Labeo ait, quasi com- 2 mune nascendi initium habuerint. Pertinet autem haec lex ad cognationes non seruiles: 3 nec enim facile ulla seruilis uidetur esse cognatio. Haec autem bonorum possessio, quae ex hac parte edicti datur, cognatorum gradus sex complectitur et ex septimo duas per- 4 sonas sobrino et sobrina natum et natam. Cognationem facit etiam adoptio: etenim quibus fiet adgnatus hic qui adoptatus est, isdem etiam cognatus fiet: nam ubicumque de cognatis agitur, ibi sic accipiemus, ut etiam adoptione cognati facti contineantur. euenit igitur, ut is qui in adoptionem datus est tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat quam in familia adoptiua nanciscatur: sed eorum tantum cognationem in adoptiua familia 5 ‖ nanciscetur, quibus fit adgnatus, in naturali autem omnium retinebit. Proximus autem 6 accipietur etiam is qui solus est, quamuis proprie proximus ex pluribus dicitur. Proximum 7 accipere nos oportet eo tempore, quo bonorum possessio defertur. Si quis igitur proximus cognatus, dum heredes scripti deliberant, diem suum obierit, sequens quasi proximus ad- 8 mittetur, hoc est quicumque fuerit tum deprehensus proximum locum optinens. Si quis proximior cognatus nasci speretur[1], in ea condicione est, ut dici debeat obstare eum sequentibus: sed ubi natus non est, admittemus eum, qui post uentrem proximus uidebatur. sed hoc ita demum erit accipiendum, si hic qui in utero esse dicitur uiuo eo de cuius bonorum possessione agitur fuit conceptus, nam si post mortem, neque obstabit alii neque ipse admittetur, quia non fuit proximus cognatus ei, quo uiuo nondum animax[2] fuerit. 9 Si qua praegnas decesserit et utero exsecto partus sit editus, in ea condicione est partus iste, ut matris suae accipere bonorum possessionem possit 'unde proximi cognati'. sed post senatus consultum Orphitianum et 'unde legitimi' petere poterit, quia mortis tempore 10 in utero fuit. Gradatim autem admittuntur cognati ad bonorum possessionem: ut qui sunt 11 primo gradu, omnes simul admittuntur. Si quis apud hostes fuerit mortis tempore eius, de cuius bonorum possessione quaeritur, dicendum est bonorum possessionem peti ab eo posse.

2 Gaius libro sexto decimo ad edictum prouinciale. Hac parte proconsul na- B.45,2,7 turali aequitate motus omnibus cognatis promittit bonorum possessionem, quos sanguinis ratio uocat ad hereditatem, licet iure ciuili deficiant. itaque etiam uulgo quaesiti liberi matris et mater talium liberorum, item ipsi fratres inter se ex hac parte bonorum possessionem petere possunt, quia sunt inuicem sibi cognati, usque adeo, ut praegnas quoque manumissa si peperierit, et is qui natus est matri et mater ipsi et inter se quoque qui nascuntur cognati sint.

F(DEQICK)

[1] Ulpianus libro XLVI ad edictum. Si quis proximior cognatus nasceretur *Priscianus 3, 4, 21 p. 97 Hertz* [2] animans (*Brencmann: cf. D. 11, 8, 2*)?

6 appella'ti' F^2 | 'a'ut ut F^b 7 'i'nitium F^b | habuerunt F^2 10 nat'a'um et F^b | quibus 'enim' fiet F^b 12 ibi] ibu F^a | contineа'n'tur F^2 17 quo *om.* F^1 19 optinent *FDE*, optineret I^e, optinere *QI'CK* 20 nasci speretur] *F cum BS (Doroth.)*: ἐὰν δὲ ἐλπίζηται τίκτεσθαι, nasceretur *libri Prisciani. ceterum quod nuper suspicatus est Huschkius (iurisprud. Anteiust. p. 528) Priscianum pendere non ex ipso Ulpiano, sed ex digestis, non recte posuit: nam digesta prodierunt a. p. Chr. 533, Prisciani autem libri subscriptionem habent eius qui eos descripsit per a. 526. 527* 24 animax] F^1, animal $F^2DEQICK$: οὔτινος ζῶντος οὔπω (οὔπω *om. cod.*) συνελήφθη *BS* 25 exs'p'ecto F^b 28 ut qui sunt ... 29 admittuntur] *idem legerunt Graeci:* ἵνα οἱ ὄντες ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ πάντες ἅμα καλοῦνται *BS (Dor.)*: *defendi ita poterit, ut* ut *particulam hic sumamus pro eo quod est* exempli causa 32 hac] ac *F* 33 promittit] F^1 *cum BS*: ἐπαγγέλλεται, permittit F^2 38 sunt *F*

3 IULIANUS libro uicensimo septimo digestorum. Capitis deminutione peremuntur cognationes, quae per adoptionem adquisitae sunt. igitur si post mortem uerbi gratia fratris adoptiui intra centensimum diem adoptiuus frater capite deminutus fuerit, bonorum possessionem accipere non poterit, quae proximitatis nomine fratris defertur: praetorem enim non solum mortis tempus, sed etiam id, quo bonorum possessio petitur, intueri palam est. [Ῥοπ. 16 n. 61. B. 45, 2, 8] S

4 ULPIANUS libro sexto regularum. Si spurius intestato decesserit, iure consanguinitatis aut adgnationis hereditas eius ad nullum pertinet, quia consanguinitatis, itemque adgnationis iura a patre oriuntur: proximitatis autem nomine mater eius aut frater eadem matre natus bonorum possessionem eius ex edicto petere potest. [B. 45, 2, 9] S

5 POMPONIUS libro quarto ad Sabinum. Legitimis capite deminutis non datur bonorum possessio iure heredis legitimi, quia non eadem causa eorum est, quae liberorum: sed gradu cognatorum rursus uocantur. [B. 45, 2, 10] S*

6 ULPIANUS libro quadragensimo quinto ad edictum. Cognatis accusatio[1] nihil obest ad successionem, si accusauerint cognatos suos. [B. 45, 2, 11] Sf*

7 MODESTINUS libro sexto regularum. Is, qui aliqua ratione seruus factus est, manumissione nulla ratione recipit cognationem. [B. 45, 2, 12] E

8 IDEM libro quarto decimo responsorum. Modestinus respondit non ideo minus ad auiae maternae bona ab intestato nepotes admitti, quod uulgo quaesiti proponuntur. [B. 45, 2, 13] Ef

9 PAPINIANUS libro sexto responsorum. Octaui gradus adgnato iure legitimi heredis, etsi non extiterit heres, possessio defertur: ut proximo autem cognato, quamuis 1 extiterit heres, non defertur. Fratris filius pro parte heres institutus, cum patruum surdum esse contenderet atque ideo testamentum facere non potuisse, possessionem ut proximus cognatus || accepit. ex die mortis temporis haberi rationem placuit, quia uerisimile non uidebatur tam coniunctum sanguine defuncti ualetudinem ignorasse. [B. 45, 2, 14] P [Ep. 4, 19] f. 172

10 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Intestata reliquit sororem Septiciam diuerso patre natam et praegnatem matrem ex alio marito: quaero, si mater hereditatem repudiauerit, dum adhuc praegnas est, posteaque enixa fuerit Semproniam, an etiam Sempronia bonorum Titiae possessionem accipere possit. respondit, si mater hereditate exclusa est, eam quae, ut proponeretur, postea nata est, accipere posse. P

VIIII.

℞ DE SUCCESSORIO EDICTO ℞ SP

1 ULPIANUS libro quadragensimo nono ad edictum. Successorium edictum idcirco propositum est, ne bona hereditaria uacua sine domino diutius iacerent et creditoribus longior mora fieret. e re igitur praetor putauit praestituere tempus his, quibus bonorum possessionem detulit, et dare inter eos successionem, ut maturius possint creditores scire, utrum habeant, cum quo congrediantur, an uero bona uacantia fisco sint delata, an potius ad possessionem bonorum procedere debeant, quasi sine successore defuncto. [B. 45, 2, 25] S

1 Unus enim[2] quisque suam bonorum possessionem repudiare potest, alienam non potest.
2 Proinde procurator meus sine mea uoluntate meam bonorum possessionem repudiare non
3 4 potest. Per seruum delatam bonorum possessionem dominus repudiare potest. Tutor impuberis an repudiare possit bonorum possessionem, uideamus. et magis est, ne possit:
5 sed ille ex auctoritate tutoris repudiare potest. Furiosi curator nequaquam poterit repu-
6 diare, quia necdum delata est. Qui semel noluit bonorum possessionem petere, perdidit

F(DEQICK)

[1] accusatio *del.* [2] enim *del.*

22 quamuis] *quasi esset* nisi *uertit interpres:* εἰ μὴ ἀδιτεύσει *BS* (*Dor.*) 23 fratis *F* 25 accepit] acceperit *FDEQICK* 26 sanguini *F* 31 propone're'tur *F*[4] 33 successorio] cussorio *F*[1] 36 fieret] *EICK*, fiet *FD* | praetor *suppl.* *F*[2]: ἀναγκαῖον τοίνυν ἐνόμισε ὁ πραίτωρ *BS* (*Dor.*)

ius eius, etsi tempora largiantur: ubi enim noluit, iam coepit ad alios pertinere bonorum
7 possessio aut fiscum inuitare. Decretalis bonorum possessio an repudiari possit, uideamus.
et quidem diebus finiri potest: sed repudiari eam non posse uerius est, quia nondum de-
lata est, nisi cum fuerit decreta: rursum posteaquam decreta est, sera repudiatio est,
8 quia quod adquisitum est repudiari non potest. Si intra centensimum diem mortuus sit
9 prior, statim sequens admitti potest. Quod dicimus 'intra dies centum bonorum posses-
sionem peti posse', ita intellegendum est, ut et ipso die centensimo bonorum possessio
peti possit, quemadmodum intra kalendas etiam ipsae kalendae sunt. idem est et si
10 'in diebus centum' dicatur. Quibus ex edicto bonorum possessio dari potest, si quis eorum
aut dari sibi noluerit aut in diebus statutis non admiserit, tunc ceteris bonorum possessio
11 perinde competit, ac si prior ex eo numero non fuerit. Sed uidendum est, an *inter* ce-
teros ipse quoque qui exclusus est admittatur. ut puta filius est in potestate: delata est
ei bonorum possessio ex prima parte, unde liberis defertur: exclusus est tempore aut re-
pudiatione: ceteris defertur: sed ipse[1] sibi succedat ex hac successoria parte? et magis
est, ut succedat, ut unde legitimi possit petere et post hos suo ordine ex illa parte, unde
proximi cognati uocantur. et hoc iure utimur, ut admittatur: poterit igitur ex sequenti
parte succedere ipse sibi. item hoc dici poterit et in secundum tabulas bonorum posses-
sione, ut, si secundum tabulas non petierit bonorum possessionem is qui potuit et ab in-
12 testato succedere, ipse sibi succedat. Largius tempus parentibus liberisque [Pom. 24, 1
petendae bonorum possessionis tribuitur, in honorem sanguinis uidelicet, quia artandi non
erant, qui paene ad propria bona ueniunt. ideoque placuit eis praestitui annum, scilicet
ita moderate, ut neque ipsi urguerentur ad bonorum possessionis petitionem neque bon
diu iacerent. sane nonnumquam urguentibus creditoribus interrogandi sunt in iure, an
sibi bonorum possessionem admittant, ut, si repudiare se dicant, sciant creditores, quid
13 sibi agendum esset: si deliberare se adhuc ‖ dicant, praecipitandi non sunt. Si [(Pom. f. 172'
quis autem a patre suo impuberi filio sit substitutus, non intra annum, sed intra dien
14 centensimum bonorum possessionem petere poterit. Non solum autem cum suo [Pom. 24, 1
nomine ueniunt liberi parentesque, hoc eis tribuitur, uerum etiam si seruus eius, qui ex
liberis parentibusque est, heres institutus est, intra annum competit bonorum possessio:
15 persona enim ea est, quae meruit hoc beneficium[2], quae petat. Sed et si pater [(Pom.
emancipati filii bonorum possessionem contra tabulas accipere uelit, anni tempus ei com-
16 petere constat. Et generaliter ait Iulianus ex omnibus causis liberis parentibusque intra
annum bonorum possessionem competere.

2 Papinianus libro sexto responsorum. Inferioris gradus cognatus beneficium [B. 45, 2, 2 P
edicti successorii non habuit, cum prior ex propria parte possessionem accepisset: nec ad
rem pertinuit, quod abstinendi facultatem ob auxilium aetatis prior cognatus acceperat.
igitur fisco uacantia bona recte deferri placuit.

X.

DE GRADIBUS ET ADFINIBUS ET NOMINIBUS EORUM ESP

1 Gaius libro octauo ad edictum prouinciale. Gradus cognationis alii supe- [B. 45, 3, 1 E
rioris ordinis sunt, alii inferioris, alii ex transuerso siue a latere. superioris ordinis sunt
parentes. inferioris liberi. ex transuerso siue a latere fratres et sorores liberique eorum.
1 Sed superior quidem et inferior cognatio a primo gradu incipit, ex transuerso siue a latere
F(DEQICK)

[1] an *ins.* [2] persona enim quae meruit hoc beneficium ea est?

7 ita *om.* F^a: οὕτω ἀεὶ νοεῖν *BS* 8 ipse *F* | sint *F* 10 sibi's' F^b 11 an inter] an ter *F*, ante *E*, an .. K^a, et ante *Q*, an *DIC*, an autem K^b?: μετὰ τῶν ἄλλων *BS* 12 admitt'e'atur F^b 22 'ne'que bona F^{2t} 23 non-'num'quam F^2 30 persona enim *seq.*] τὸ γὰρ αὐτὸ πρόσωπόν ἐστι τὸ τιμηθὲν τῷ ἐνιαυτῷ τὸ αἰτοῦν τὴν διακατοχήν *BS* (*Doroth.*) 31 accipere 'possit' uelit F^b 36 ob] ab F^2 | acciperat *F* 37 deferri] *EQC*^{b}, differri *DIC*^{a}*K*, de'con'ferre F^2 41 alii's' inferioris F^b

nullus est primus gradus et ideo incipit a secundo. itaque in primo gradu cognationis superioris quidem et inferioris ordinis cognati possunt concurrere, ex transuerso uero numquam eo gradu quisquam concurrere potest. at in secundo et tertio et deinceps in ceteris
2 possunt etiam ex transuerso quidam concurrere et cum superioris ordinis cognatis. Sed admonendi sumus, si quando de hereditate uel bonorum possessione quaeramus, non sem-
3 per eos, qui eiusdem gradus sint, concurrere. Primo gradu sunt supra [(B) cf. I. 8, 6, 1—5
4 pater mater. infra filius filia. Secundo gradu sunt supra auus auia. infra nepos neptis.
5 ex transuerso frater soror. Tertio gradu sunt supra proauus proauia. infra pronepos proneptis. ex transuerso fratris sororisque filius filia: et conuenienter patruus amita, auun-
6 culus matertera. Quarto gradu sunt supra abauus abauia. infra abnepos abneptis. ex transuerso fratris sororisque nepos neptis: et conuenienter patruus magnus amita magna (id est aui frater et soror), auunculus magnus matertera magna (id est auiae frater et soror): item fratres patrueles sorores patrueles (id est qui quaeue ex duobus fratribus progenerantur), item consobrini consobrinaeque (id est qui quaeue ex duabus sororibus nascuntur, quasi consororini), item amitini amitinae (id est qui quaeue ex fratre et sorore propagantur). sed fere uulgus omnes istos communi appellatione consobrinos uocant.
7 Quinto gradu sunt supra atauus atauia. infra adnepos adneptis. ex transuerso fratris et sororis pronepos proneptis: et conuenienter propatruus et proamita (id est proaui frater et soror), proauunculus et promatertera (id est proauiae frater et soror): item fratris patruelis sororis patruelis filius filia, et similiter consobrini consobrinae, item amitini amitinae filius filia: propior sobrino propior sobrina (isti sunt patrui magni amitae magnae, auunculi magni materterae magnae filius filia),

2 Vlpianus libro quadragensimo sexto ad edictum. hoc est patris eius, de cuius cogna- *S
tione quaeritur, consobrinus consobrina siue frater patruelis. 24

*3 Gaius libro octauo ad edictum prouinciale. Sexto gradu sunt supra trianus [cf. I. 8, 6, 6 E
triania[1]. infra trinepos trineptis. ex transuerso fratris et sororis abnepos abneptis: et conuenienter || abpatruus abamita (id est abaui frater et soror), abauunculus abmatertera (id f. 173
est abauiae frater et soror): item patrui magni amitae magnae, auunculi magni materterae magnae nepos neptis: item fratris patruelis sororis patruelis, consobrini consobrinae, amitini amitinae nepos neptis: propatrui proamitae, proauunculi promatertera filius filia.
item[2] qui ex fratribus patruelibus aut consobrinis aut amitinis undique[3] propagantur, quae[4]
1 proprie sobrini uocantur. In septimo gradu quam multae esse possint personae, ex [(I.)
2 his quae diximus satis apparet. Admonendi tamen sumus parentium liberorumque personas semper duplari: auum enim et auiam tam maternos quam paternos intellegemus, item nepotes neptesque tam ex filio quam ex filia: quam rationem scilicet in omnibus deinceps gradibus supra infraque sequemur.

4 Modestinus libro duodecimo pandectarum. Non facile autem, quod ad nostrum [B. 45, 3, 2 E
ius attinet, cum de naturali cognatione quaeritur, septimum gradum quis excedit, quatenus
F (DEQICK)

[1] tritauus tritauia (*Inst.*)? [2] item *del.* (*u. i.*) [3] utrimque? [4] quae *del.*

4 ex' F^1 | cum superioris ordinis cognatis] μετὰ τῶν ἀνιόντων συγγενῶν *BS* (*Doroth.*) 6 gradus' sint F^4 8 frater soror ter 'soror ter tio F^4 9 'ex trans'uerso F^2 10 mater-ter's' F^2 | auauus abauia F^a 14 consobrinaequ'a'e F^2 | qui qu'a'eue F^1 15 soror'e' F^2 16 uocant] *sic F nec quicquam mutatum* 17 atauus] utauus F^1 | abnepos abneptis *F* 18 et 'pro'amita F^2 20 soror'is' F^2 | filia] patruelis F^1 21 prop'r'ior F^2: proprior etiam *Inst. libri cum Theophilo uulgari errore* | prop'r'ior F^2 | patrui] patroni F^1 25 sexto (non sexti) gradu's' F^2 28 patrui magn'i' F^2 29 amitini] amitine F^1 31 item ... 32 uocantur] item sobrini sobrinaeque, id est qui quaeue ex fratribus uel sororibus patruelibus uel consobrinis uel amitinis progenerantur *Inst., ubi omissa sunt quae praecedunt u. 28* item patrui magni ... *u. 30* promaterterae filius filia. *propagati autem ex fratribus patruelibus utrimque ipsi sunt patrui magni nepotes nominati ante u. 28* | quae] *F*, qui *DEICK* 32 propri'a'e F^2 33 admon'en'di F^2 | lib'e'rorumque F^2 35 nepo'te's F^2 38 quatenus *om.* F^1: ἐπειδὴ οὐδὲ ἡ φύσις ἀνέχεται ὑπὲρ τοῦτον τὸν βαθμὸν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπεκτείνεσθαι *BS* (*Doroth.*)

1 ultra eum fere gradum rerum natura cognatorum uitam[1] consistere non patitur. Cognati ab eo dici putantur, quod quasi una communiterue nati uel ab eodem orti progenitiue sint.
2 Cognationis substantia bifariam apud Romanos intellegitur: nam quaedam cognationes iure ciuili, quaedam naturali conectuntur, nonnumquam utroque iure concurrente et naturali et ciuili copulatur cognatio. et quidem naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intellegitur quae per feminas[2] descendit, quae uolgo liberos peperit. ciuilis autem per se, quae etiam legitima dicitur, sine iure naturali cognatio consistit per adoptionem. utroque iure consistit cognatio, cum iustis nuptiis contractis copulatur. sed naturalis quidem cognatio hoc ipso nomine appellatur: ciuilis autem cognatio licet ipsa quoque per se plenissime hoc
3 nomine uocetur, proprie tamen adgnatio uocatur, uidelicet quae per mares contingit. Sed quoniam quaedam iura inter adfines quoque uersantur, *non* alienum est hoc loco de adfinibus quoque breuiter disserere. adfines sunt uiri et uxoris cognati, dicti ab eo, quod duae cognationes, quae diuersae inter se sunt, per nuptias copulantur et altera ad alterius
4 cognationis finem accedit: namque coniungendae adfinitatis causa fit ex nuptiis. Nomina uero eorum haec sunt: socer socrus, gener nurus, nouerca uitricus, priuignus priuigna.
5 6 Gradus autem adfinitati nulli sunt. Et quidem uiri pater uxorisque socer, mater autem eorum socrus appellatur, cum apud Graecos proprie uiri pater ἑκυρός, mater uero ἑκυρὰ uocitetur, uxoris autem pater πενθερὸς et mater πενθερὰ uocatur[3]. filii autem uxor nurus, filiae uero uir gener appellatur. uxor liberis ex alia uxore natis nouerca dicitur, matris uir ex alio uiro natis uitricus appellatur: eorum uterque natos aliunde priuignos priuignasque uocant. potest etiam sic definiri. socer est uxoris meae pater, ego illius sum gener: socer magnus dicitur uxoris meae auus, ego illius sum progener: et retro pater meus uxoris meae socer est, haec illi nurus: et auus meus *uxoris meae* socer magnus est, illa illi pronurus. item[4] prosocrus mihi uxoris meae auia est, ego illius sum progener: et retro mater mea uxoris meae socrus est, illa huic nurus: et auia mea *uxoris meae* socrus magna est et uxor mea illi pronurus est. priuignus est uxoris meae filius ex alio uiro natus, ego illi *eum* uitricus: et in contrarium uxor mea liberis, quos ex alia uxore habeo, nouerca dicitur, liberi mei illi priuigni. uiri frater leuir. is apud Graecos ΔΑΗΡ appellatur, ut est apud Homerum[5] relatum: sic enim Helena ad Hectorem dicit:

ΔΑΕΡ ΕΜΕΙΟ ΚΥΝΟΣ ΚΑΚΟΜΗΧΑΝΟΥ ΟΚΡΥΟΕΣΣΗΣ.

uiri soror glos dicitur, apud Graecos ΓΑΛΩΣ. duorum fratrum uxores ianitrices ‖ dicuntur, f. 1
apud Graecos ΕΙΝΑΤΕΡΕΣ. quod uno uersu idem Homerus[6] significat:

ΗΕ ΤΙΝΕΣ[7] ΓΑΛΟΩΝ Η ΕΙΝΑΤΕΡΩΝ ΕΥΠΕΠΛΩΝ.

F(DEQICK)

---

[1] *idem Graeci:* uinculum? [2] *idem Graeci (u. i.):* de femina? [3] uocatur *del.* [4] *non plus legerunt Graeci:* socrus mihi uxoris meae mater est, ego illius sum gener *ins.* [5] *Iliad. 6, 344* [6] *Iliad. 6, 378* [7] ΤΙΝΕΣ] ΠΗ ἐς *libri Homeri*

---

2 n'i'ati F^b 3 cognitionis F^1 4 connectentur (*sic*) F 5 cognitio F^1 | cognitio F^1 6 quae per feminas (femina E) descendit (descendere D) quae uolgo liberos (libertos C) peperit] *FDEQICK:* ἡ (CΥΓΓΕΝΕΙΑ) ΔΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ CΥΝΤΡΕΧΟΥCΑ ΚΑΙ ἘΛΕΥΘΕΡΟΥC ἘΚ ΠΟΡΝΕΙΑC ΤΙΚΤΟΥCΑ *BS* (*Doroth.*) 7 constitit F^1: cyniстатаι *BS* 8 contrac't'is F^2 9 appella-'tur' F^2 | per se plenissime] ΚΑΘ' ἑΑΥΤΗΝ ΤΕΛΕΙΩC *BS* (*Doroth.*) 10 tam'a'en F^b 11 non] *sic C^{b}K cum Graecis:* ΟΥΚ ἜCΤΙΝ ἈΛΛΟΤΡΙΟΝ *BS* (*Doroth.*), num num F^a, num F^b, nullum *DEQIC^a* 13 diuer'sae inter' se F^2: ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ἑΑΥΤΟΥΣ *BS* 14 fit ex nuptiis] *quasi esset* fiunt nuptiae *uertit interpres male:* CΥΝΑΠΤΕΑC ἝΝΕΚΕΝ ΤΗΣ ἈΡΧΙCΤΕΙΑC ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΓΑΜΟΙ *BS* 16 adfinitati's' F^2: ΒΑΘΜΟΙ ΔΕ ΤΗΣ ἈΡΧΙCΤΕΙΑC ΟΥΚ ΕΙCΙΝ *BS* 21 socer 'et' uxoris F^2 22 pater] mater F^a 23 et auus meus uxoris meae socer magnus est] *sic scripsi secundum BS:* ΚΑΙ Ο ΠΑΠΠΟC ΜΟΥ ΤΗC ΓΑΜΕΤΗC ΜΟΥ ΜΕΓΑC ΠΕΝΘΕΡΟC ἘCΤΙΝ, uxoris meae *om. F* 24 et *bis* F^1 25 et 'a'uia F^2 | uxoris meae] *addidi secundum BS:* ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΝΘΕΡΑ ἘCΤΙ ΤΗC ΓΑΜΕΤΗC ΜΟΥ, *om. F* 26 illa *F*: ἘΚΕΙΝΗC *BS* | illi sum] *sic u. d. apud Schultingium cum BS:* ἐγὼ ΔΕ ἘΚΕΙΝΩ ΠΑΤΡΩΟC ΕΙΜΙ, illorum *F* 27 uitricus et *bis* F^a 28 leuir] ΛΕΒΙΡΟC *BS* | ΔΑΗΡ] dati F^1 | homerum] eomerum F^a 29 'h'elena F^b 30 ΔΑΗΡ F^2, ΔΑΕ F^1 | ΑΙΜΕ'Ι'Ο F^2, ἘΜΟΙΟ *BS* | ΟΚΡΥΟΕCCΗC] *BS*, ΟΚΡΥΟCCΗC (*sic*) *F* 31 glos] gnos F^1, ΓΛΩC *BS* | galos *F* | ianitrices] ΙΑΝΙΤΡΙΚΕC *BS* 32 einateres F^2 | uerso *F* 33 Η'Ε'ΤΙΝΕC F^2, ΚΑΙ ΤΙΝΕC *BS* | Η ΕΙΝΑΤΕΡΩΝ *bis* F^1

7 Hos itaque inter se, quod adfinitatis causa parentium liberorumque loco habentur, matri-
8 monio copulari nefas est. Sciendum est neque cognationem neque adfinitatem esse posse,
9 nisi nuptiae non interdictae sint, ex quibus adfinitas coniungitur. Libertini libertinaeque
10 inter se adfines esse possunt. In adoptionem datus aut emancipatus quascumque cogna-
tiones adfinitatesque habuit, retinet, adgnationis iura perdit. sed in eam familiam, ad quam
per adoptionem uenit, nemo est illi cognatus praeter patrem eosue, quibus adgnascitur:
11 adfinis autem ei omnino in ea familia nemo est. Is cui aqua et igni interdictum est [(B)
aut aliquo modo capite deminutus est ita, ut libertatem et ciuitatem amitteret, et cogna-
tiones et adfinitates omnes, quas ante habuit, amittit.

5 PAULUS libro sexto ad Plautium. Si filium naturalem emancipauero et alium [B.45, 3, 3 E*
adoptauero, non esse eos fratres: si filio meo mortuo Titium adoptauero, uideri eum de-
functi fratrem fuisse Arrianus ait.

6 ULPIANUS libro quinto ad legem Iuliam et Papiam. Labeo scribit nepotis ex filia mea Ef
1 nati uxorem nurum mihi esse. Generi et nurus appellatione sponsus quoque et [B.45, 3, 4
sponsa continetur: item socri et socrus appellatione sponsorum parentes contineri uidentur.

7 SCAEUOLA libro quarto regularum. Priuignus etiam is est, qui uolgo con- [B.45, 3, 5 S
ceptus ex ea natus est quae postea mihi nupsit, aeque et is qui, cum in concubinatu erat
mater eius, natus ex ea est eaque postea alii nupta sit.

8 POMPONIUS libro primo enchiridii. Seruius recte dicebat socri et socrus et [B.45, 3, 6 P*
generi et nurus appellationem etiam ex sponsalibus adquiri.

9 PAULUS libro quarto sententiarum. Στέμματα cognationum directo limite in duas lineas P
separantur, quarum altera superior, altera inferior: ex superiore autem et secundo gradu
transuersae lineae pendent, quas omnes latiore tractatu habito in librum singularem con-
teximus[1].

10 IDEM libro singulari de gradibus et adfinibus et nominibus eorum. Iuris con- [B.45, 3, 7 P
sultus cognatorum gradus et[2] adfinium nosse debet, quia legibus hereditates et tutelae ad
proximum quemque adgnatum redire consuerunt: sed et edicto praetor proximo cuique
cognato dat bonorum possessionem: praeterea lege iudiciorum publicorum contra adfines
et cognatos testimonium inuiti dicere non cogimur. Nomen cognationis a Graeca uoce [(B)
dictum uidetur: συγγενεῖς enim illi uocant, quos nos cognatos appellamus. Cognati sunt
et quos adgnatos lex duodecim tabularum appellat, sed hi sunt per patrem cognati ex
eadem familia: qui autem per feminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Proxi-
miores ex adgnatis sui dicuntur. Inter adgnatos igitur et cognatos hoc interest quod inter
genus et speciem: nam qui est adgnatus, et cognatus est, non utique autem qui cognatus
est, et adgnatus est: alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. Non par- [B.45, 3, 7
cimus his nominibus, id est cognatorum, etiam in seruis: itaque parentes et filios fratres-
que etiam seruorum dicimus: sed ad leges seruiles cognationes non pertinent. Cogna- [(B)
tionis origo et per feminas solas contingit: frater enim est et qui ex eadem matre tan-
tum natus est: nam qui eundem patrem habent, licet diuersas matres, etiam adgnati sunt.
7 Parentes usque ad tritauum apud Romanos proprio uocabulo nominantur: ulte- [B.45, 3, 7

F(DEQICK)

[1] contexuimus (*Hal.*)? [2] *idem Graeci* (*u. i.*): adfines et nomina cognatorum et *ins.* (*cf. inscr. et l. 4 § 5 h. t.*)

1 hos] hoc F^1 | quos *F*, ἐπειδὴ *BS* 5 adfinitatesque (adfinitatisque *altero loco*) habuit retinet adgnationis *bis* F^1 | perdit] rersit F^a 8 aut *om.* F^1 11 uidero F^a 12 arrianus] Παπιανός *BS* (*Doroth.*) 15 socri's' et F^b | contineri] F^aK, non contineri F^b *DEQIC*: τῇ τοῦ πενθεροῦ καὶ τῇ τῆς πενθερᾶς προσηγορίᾳ οἱ γονεῖς τοῦ μνηστῆρος δοκοῦσι περιέχεσθαι *BS* (*Dor.*) *similiterque B* (*Anon.*) 16 pribignus F^1 22 separa'n'tur F^b 25 nominibus eorum 'de gradibus paulus libro singulari de gradibus et 'ad'finibus' iuris (iures F^a) consultus F^2 | 26 cognatorum gradus et adfinium] τὰς τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἀγχιστῶν τάξεις *BS* (*Dor.*) 29 cognatos] *scripsi secundum BS* (*Dor.*): κατὰ τῶν συγγενῶν ἡμῶν καὶ ἀγχιστῶν *et B*, adgnatos *F* | cogitur F^a 31 per] F^b, ne per F^a 32 famalia F^2, eamalia F^1 | qui'n' autem F^b | proxim'i'ores F^b 33 inter *om.* F^a 34 e's't speciem F^b

||riores qui non habent speciale nomen maiores appellantur: item liberi usque ad trinepotem
8 ultra hos posteriores[1] uocantur. Sunt et ex lateribus cognati, ut fratres sororesque et
9 ex his prognati: item patrui amitae et[2] auunculi et materterae. Nam[3] quotiens quaeritur,
quanto[4] gradu quaeque persona sit, ab eo incipiendum est cuius de cognatione quaerimus
et si ex inferioribus aut superioribus gradibus est, recta linea susum uersum uel deorsum
tendentium facile inueniemus gradus, si per singulos gradus proximum quemque nume-
ramus: nam qui ei, qui mihi proximo gradu est, proximus est, secundo gradu est mih
similiter enim[5] accedentibus singulis crescit numerus. idem faciendum in transuersis gr
dibus: sic frater secundo gradu est, quoniam patris uel matris persona, per quos coniu
10 gitur, prior numeratur. Gradus autem dicti sunt a similitudine scalarum locorumue p
cliuium, quos ita ingredimur, ut a proximo in proximum, id est in eum, qui quasi ex
11 12 nascitur, transeamus. Nunc singulos gradus numeramus. Primo gradu cognationis s
susum uersum duo pater et mater. deorsum uersum duo filius et filia: qui tamen et
13 res esse possunt. Secundo gradu duodecim personae continentur hae. auus, hoc est pa
et matris pater. item auia, similiter tam paterna quam materna. frater quoque per utrum-
que parentem accipitur, id est aut per matrem tantum aut per patrem aut per utrumque,
id est ex utroque parente eodem. sed hic numerum non auget, quod nihil differt hic ab
eo, qui eundem patrem habet tantum, nisi quod is eosdem cognatos tam paternos quam
maternos habet: et ideo euenire solet in his, qui diuersis parentibus nati sunt, ut qui meo
fratri frater sit meus cognatus non sit. pone me fratrem habere ex eodem tan- Ep. 22, 1 10
tum patre, illum habere ex eadem matre: illi inter se fratres sunt, mihi alter cognatus
non est. soror similiter numeratur ut frater. nepos quoque dupliciter intellegitur ex filio
14 uel filia natus. idem est et in nepte. Tertio gradu personae continentur triginta duo
proauus, qui quadrifariter intellegitur: est enim aui paterni aut materni pater, item auiae
paternae aut auiae maternae pater. proauia quoque quattuor personas complectitur: est
enim aut aui paterni aut auiae paternae mater, item aui materni et similiter auiae materno
mater. patruus, is autem est patris frater[7] et ipse dupliciter intellegendus est ex pat
uel matre. auia paterna mea nupsit patri tuo, peperit te, aut auia paterna tua nupsit pa
meo, peperit me[8]: ego tibi patruus sum et tu mihi. id euenit, si mulieres altera alteri
filio nupserit: nam qui ex his masculi nati fuerint, inuicem patrui sunt, quae feminae, in-
uicem amitae, item masculi feminis similiter patrui, feminae illis amitae. si uir et mulier
ille filiam eius duxerit, illa filio eius nupserit: qui ex patre adulescentis nati erunt, ex
matre puellae natos fratris filios, illi eos patruos et amitas[9] appellabunt. auunculus est
matris frater eadem significatione, qua in patruo diximus contigit[10]. si duo uiri alter alte-
rius filiam duxerint, qui ex his masculi nati fuerint, inuicem auunculi, quae feminae, in-

F(DEQICK)

---

[1] posteri (*similiter d'Arnaud*)? [2] et amitae? [3] iam? [4] quoto (*edd.*)? [5] enim] dein? [6] duae (*DEQI*)? [7] patruus est patris frater: is autem? [8] auia paterna mea ... peperit me *del.* (*u. i.*) [9] ex matre puellae natas appellabunt. item qui ex matre puellae nati erunt, ex patre adulescentis natos sororis filios, illi eos auunculos, et ex patre adulescentis natas materteras *ins.* (*similiter Cuiacius secundum codd. dett.*) [10] *supple sic:* qua in patruo. [hic quoque similiter atque in patruo] diximus contingit

---

1 trineptem *F* 2 h os F^2 | posteriores] ἀπόγονοι *BS* (*Dor.*) | lateribus] alteribus F^1 | fratres] erateres F^1 3 prognat i F^2 | qu a eritur F^2 5 ex in ferioribus F^2 6 inueni e mus F^2 7 qui ei] qu e ei (*sic*) $F^{2?}$ | secundum F^a 8 faciendu s m F^b 10 numeretur *F* | sint *F* 13 de o rsum F^b 15 frater] erater F^a 16 per pat e rem F^b | per utrumque] utrumque F^2 18 quam maternos *om.* F^1 19 e uenire F^2 20 me *om.* F^1 21 ex eodem mater F^1 | cognatu m s F^b 22 neros F^2 23 nept a e $F^{2?}$ 24 item auoae F^1 26 m ater F^2 | aui] auia *F* | matenae *F* 27 patruus] matruus F^1 28 auia paterna mea nupsit patri tuo peperit te aut auia paterna tua nupsit patri meo peperit (pepererit *F*) me] *haec ueniunt ab interpolatore: nam is ipse casus est qui mos explicatur uerbis* id euenit *seq.: denique ut intellegi queant, inducendum est* aut *cum Cuiacio* 30 filio *om.* F^1 | inuicem] inciuem F^1 | sunt in quae F^b | femin a e F^2 31 amicae item F^1 | illis ami ci t i ae F^b | et] er F^1 33 nat os frat ris F^2 34 contigit i si F^b | duo] dub F^2 | uiri] uirili *F* 35 filium *F* | auuncula F^a | qua m e feminae F^b

uicem materterae erunt, et eadem ratione masculi puellis auunculi et illae illis erunt materterae. amita est patris soror sicut supra accipiendi[1]. matertera est matris soror similiter ut supra. illud notandum est non, quemadmodum patris matrisque fratres et sorores patrui amitae, auunculi materterae dicuntur, ita fratris sororisque filios filias nomen speciale cognationis habere, sed ita demonstrari fratris sororisque filios filias: quod quidem et in aliis accidere ex posterioribus apparebit. pronepos quoque et proneptis quadrifariter intelleguntur: aut enim ex nepote ex filio aut ex nepote ex filia descendunt, aut ex nepte ‖ ex f. 174' filio aut ex nepte ex filia propagantur. Quarto gradu personae continentur octoginta. abauus, cuius intellectus in octo personas porrigitur: est enim proaui paterni aut materni pater, quos singulos duplici modo intellegendos diximus, aut proauiae paternae aut maternae pater, quae et ipsae singulae dupliciter accipiuntur. abauia: et haec octies numeratur: est enim proaui paterni aut materni, item proauiae paternae aut maternae mater. patruus magnus est frater aui: qui auus[2], item frater cum duobus modis intelleguntur, quattuor personas hoc nomen amplectitur, ut sit aui paterni uel materni frater, qui uel eodem patre, id est proauo, uel tantum matre eadem, id est proauia natus est: qui autem mihi patruus magnus est, is patri meo uel matri meae patruus est. amita magna est aui soror: auus autem, item soror, ut supra diximus, dupliciter intelleguntur et ideo hic quoque quattuor personas intellegimus: similiter quae patris mei uel matris meae amita est, mihi erit amita magna. auunculus magnus est auiae frater: quattuor personae huic nomini eadem ratione subiectae sunt mihique is est auunculus magnus, qui patri meo uel matri meae auunculus est. matertera magna est auiae soror: quattuor modis et haec ob eandem causam intellegitur: ea[3], quae patri meo uel matri meae matertera est, mihi matertera magna uocatur. eodem gradu sunt et illi qui uocantur fratres patrueles, item sorores patrueles, *amitini amitinae,* consobrini consobrinae: hi autem sunt; qui ex fratribus uel sororibus nascuntur. quos quidam ita distinxerunt, ut eos quidem, qui ex fratribus nati sunt, fratres patrueles[4], item eas, quae ex fratribus natae sunt, sorores patrueles: ex fratre autem et sorore amitinos amitinas: eos uero et eas, qui quaeue ex sororibus nati nataeue sunt, consobrinos consobrinas quasi consororinos: sed plerique hos omnes consobrinos uocant, sicut Trebatius. sub hac appellatione nominum personae cadunt sedecim hae. patrui filius, item filia bifariam sicut supra numerantur (nam patris mei frater esse potest uel ex patre solo[5] uel etiam ex matre sola): amitae filius, item filia: auunculi filius, item filia: materterae filius, item filia, amita auunculo matertera acceptis duplici intellectu secundum eandem rationem. fratris sororisque nepos ac neptis eodem gradu sunt: sed et frater, item soror, neposue et neptis dupliciter accepti continebunt personas sedecim sic.

fratris eodem patre nati nepos ex filio	nepos ex filia
fratris eadem matre, alio patre nati nepos ex filio	nepos ex filia
fratris eodem patre nati neptis ex filio	neptis ex filia
fratris alio patre eadem matre nati neptis ex filio	neptis ex filia

eademque causa octo personae efficient, ut[6] aliae octo accedunt ex sorore natorum nepotes neptesque et similiter numerantur a nobis. fratris autem mei nepos neptisque me patruum

F(DEQICK)

---

[1] accipienda? [2] qui auus] auusque (*cf. p. 357, 9*)? [3] eaque? [4] appellent *ins.* [5] solo *del.* (*u. i.*) [6] eademque causa octo personae efficient ut] octo personae efficientur eademque causa?

---

1 ill'a'e F^b 3 notantum F 6 apparebit] apparuit F^1 8 quart'u'o'r' gradu's' personae F^b | octoginta] actaginta F^1 9 proabi F^1 11 pater] paternae F^a | octies *om.* F^1 12 aut materni *om.* F^1 13 est 'a' frater F^b 14 quatuor F 16 patruum magnus F^1 18 intellegimu'r's F^b | mei] meae F^1 | matri's' F^2 21 est 'e' matertera F^b 22 patri] matri F^1 24 amitini amitinae *om.* F 25 quos] quod F^1 27 amit'a'inas F^b 28 om'i'nes $F^{2\,1}$ 29 no'n'minum F^b 31 solo] soro F^1, odem (*uoluit* eodem) F^2 *errorem emendans ad u. 35* 33 rationem] F^2, ratron'a'em F^b | que] F^a, qui F^b | sint F 35 fr'atr'is F^2 39 efficiant F^1 | accedant F^2

magnum appellant: sororum fratrumque meorum nepotes neptesque, item mei inter se consobrini sunt. abnepos, abneptis: hi sunt pronepotis proneptis filius filia, nepotis neptisue nepos neptis, filii filiaeue pronepos proneptis, nepote uel ex filio nato uel ex filia, nepte uel ex filio nata uel ex filia acceptis, ut ad singulas personas gradu descendamus sic.

filius	nepos	pronepos	abnepos
filius	nepos	pronepos	abneptis
filius	nepos	proneptis	abnepos
filius	*nepos*	*proneptis*	*abneptis*
filius	*neptis*	*pronepos*	*abnepos*
filius	*neptis*	*pronepos*	*abneptis*
filius	*neptis*	*proneptis*	*abnepos*
filius	*neptis*	*proneptis*	abneptis

similiter hae personae enumerabuntur proposita filia et sic fient sedecim. Quinto gradu personae continentur centum octaginta quattuor[1]. atauus scilicet et atauia[2]: atauus est abaui uel abauiae pater, proaui uel proauiae auus, aui auiaeque[3] proauus, patris uel matris abauus: huius appellatio personas complectitur sedecim, enumeratione facta tam per mares quam per feminas, ut sic ad singulas perueniamus.

pater	auus	proauus	abauus	atauus
pater	auus	proauus	abauia	atauus
pater	auus	proauia	abauus	atauus
pater	auus	proauia	abauia	atauus
pater	auia	proauus	abauus	atauus
pater	auia	proauus	abauia	atauus
pater	auia	proauia	abau*us*	atauus
pater	auia	proauia	abauia	atauus

similiter matris persona proposita enumeratio fiet. atauia totidem personas continet eadem ratione numeratas, id est sedecim. patruus maior est proaui frater, patris uel matris patruus magnus: sub hoc nomine erunt personae octo et sic enumerabuntur:

pater	auus	proauus	abauus	frater proaui
pater	auus	proauus	abauia	frater proau*i*
pater	auia	proauus	abauus	frater proaui
pater	auia	proauus	abauia	frater proau*i*

totidem erunt matris persona et proauo eius propositis. ideo autem fratrem proaui enumerantes ante[4] abauum ponimus, quod, ut supra significauimus, non aliter peruenietur ad eum de quo quaeritur, nisi per eos transitum erit, ex quibus nascitur. *au*unculus maior: is est proauiae frater, patris uel matris auunculus magnus: eadem denumeratione hic quoque octo

F(DEQICK)

[1] centum nonaginta duae (*Rob. Stephanus: conuenire numerum licet per se falsum cum relatione omisso in hac p. 357 u. 26 materterae nepote, qui facit personas octo, obseruauit Cuiacius*)? [2] atauus scilicet et atauia *del.* [3] auiaeue? [4] ideo autem ante fratrem proaui enumerantes?

1 appellant'i' F^2 | fratru'u'mque F^2 2 hi] ei F^1 | pronep'o'tis proneptis F^4 3 ex filia] ex filio *err. typogr. Taur.* | nept'a'e uel F^4 4 'ex' filio F^2 6 filius nepos pronepos abneptis ... 12 filius neptis proneptis] filius nepos proneptis abnepos (*ceteris om.*) F^1, filius nepos pronepos abneptis filius nepos proneptis abnepos (*ceteris om.*) F^2 14 et *bis* F 15 abaui 'uel' F^2 | proaui 'a' uel F^4 | auiaequ'a'e F^2 16 enumeratione 'ratione' facta F^2 20 proauia] proauias F^1, proauuss (*uoluit* proauus) F^2 21 abauia] auauia F^1 22 abauus] auauus F^1 | 'n'atauus F^4 24 abauus] abauia F^2, auauia F^1 25 proauia abauia] F^2, proauiauauus F^1 26 abauia F 27 numaratas F^2, numaratis F^1 | proaui] prouus F^1 30 abauia] auauia F^1 | frater proauia F 31 abauus] abauis F^1 32 proaui] proauia F 34 'per'uenietur F^2 35 qu'a'eritur F^2 | erit] fuerit F^2 | abauunculus maior F

personas computabimus, hoc tantum immutato, ut is frater proauiae ponatur. amita maior: ea est proaui soror, patris uel matris amita magna: quod ad numerum et expositionem personarum eadem erunt immutato hoc, ut proaui soror ad extremum ponatur. matertera maior: haec est soror proauiae, patris uel matris matertera magna: numerus personarum idem est, ut in nouissimo ponatur proauiae soror. hos omnes a patruo maiore quos rettulimus quidam appellant ita: propatruus proauunculus, proamita promatertera: quos tamen ego ita nomino, illi contra fratris uel sororis pronepotem me demonstrant. patrui magni filius filia: hi sunt aui fratris filius filia, proaui aut proauiae nepos neptis ex *filio*, patris uel matris consobrinus consobrina: octo personas et hic computabimus, quod auus et frater, ut iam dictum est, dupliciter accipiuntur et ideo patrui magni filius quattuor implet, totidem filiae. amitae magnae filius filia: hi sunt aui sororis filius filia, proaui[1] proauiae nepos neptis ex filia, patris uel matris consobrinus consobrina: numerus personarum idem qui supra. auunculi magni filius filia: hi sunt auiae fratris filius filia, proaui aut proauiae nepos neptis ex filio, patris uel matris consobrinus aut[2] consobrina: numerus idem. materterae magnae filius filia: hi sunt auiae sororis filius filia, proaui[1] proauiae nepos neptis ex filia, patris uel matris consobrinus consobrina: computatio eadem. personae quas enumerauimus a patrui magni filio ei, de cuius cognatione quaeritur, propius sobrinis uocantur: nam, ut Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui[3] est patris matrisue consobrinus aut consobrina, [4]ab eo consobrini consobrinaeue filius filia nominatur. patrui nepos neptis: hi sunt aui paterni uel auiae paternae pronepos proneptis ex nepote uel ex nepte filio natis, consobrini consobrinae[5] filius filia: octo personas continebunt, quattuor nepos, quattuor neptis, quia et patruus dupliciter accipitur et nepos uel neptis sub singulis patruorum personis duplicatur. amitae nepos uel[6] neptis: hi sunt aui paterni uel auiae paternae pronepos proneptis ex nepote uel nepte filia natis, consobrini consobrinae[5] filius filia: numerus idem est. auunculi nepos neptis: hi sunt aui materni uel auiae maternae pronepos proneptis: cetera eadem, quae in patrui nepote uel nepte[7]. his omnibus, quos a patrui nepote proposuimus, is, de cuius cognatione quaeritur, propius sobrino est: nam patris uel matris eorum consobrinus est. fratris pronepos proneptis: continebunt hi personas sedecim fratre dupliciter et pronepote et pronepte singulis quadrifariam, ut supra demonstrauimus, acceptis. sororis pronepos proneptis similiter sedecim personas continent. | adnepos adneptis: hi sunt abnepotis uel abneptis filius filia, pronepotis uel proneptis nepos neptis, nepotis uel neptis pronepos proneptis, filii uel filiae abnepos abneptis: numerabuntur sub hac appellatione triginta duo[8] personae, quia abnepos sedecim habet et totidem abneptis. Sexto gradu continentur personae quadringentae quadraginta octo hae. tritauus: est autem tritauus patris et[9] matris atauus, aui uel auiae abauus, proaui[10] proauiae *proauus*, abaui uel abauiae auus, ataui uel atauiae pater, dictus quasi tertius auus[11]: personas autem complectitur triginta duo[12]: geminetur enim necesse est numerus, qui in atauo fuit immutatione per singulas personas propter atauiam facta, ut sedecies tritauus intellegatur ataui pater et totiens atauiae. tritauia similiter numerata faciet personas triginta duo[13]. patruus maximus: is est abaui frater, ataui et[14] atauiae filius, patris uel matris patruus maior: personas continebit sedecim sic.

F(DEQICK)

f. 175'

---

1 aut *ins.* (*K*) 2 aut *del.* (*DEICK*) 3 qui] ei? 4 ipse *ins.* 5 consobrinaeue? 6 uel *del.* (*Hal.*) 7 materterae nepos neptis: hi sunt aui materni uel auiae maternae pronepos proneptis: cetera eadem quae in amitae nepote uel nepte *ins.* (*similiter Taur.: cf. stemm p. 356 n. 1*) 8 duae (*EQ*)? 9 uel (*DEQK*)? 10 uel *ins.* (*Hal.*) 11 tertii aui auus (*u. l. apud Hal.*)? 12 duas (*DEQIC*)? 13 duas (*DEQI*)? 14 et] uel?

---

1 amita maior ea (ea *om. altero loco* F^1) est proaui soror patris uel matris *bis* F^1 3 hoc] hunc F^1 5 ponetur F^1 8 f'am'ilia hi F^4 | 'a'ut F^2 | ex filio] ex filio filia F 16 'filia F^2 | enumerab'er'imus F^2 17 sobrini's' F^2 26 duplicitur F^1 24 uel nept'a'e F^2 27 quos a'd' patrui nepote'm' F^2 34 quadringenta'e quadraginta' F^2 35 matris utauus F^1 | aui uel auiae abauus *om.* F^1 36 proauus] abauus F | ataui uel *om.* F^1, ataui 'ac' uel *suppl.* F^2 38 ataui'n'am facta F^4 39 intellegetur F^1 | totie'n's F^2 | numerata] enumerata F^2 41 contineuitur F^1

pater	auus	proauus	abauus	atauus	abaui frater
pater	auus	proauus	abauus	atauia	frater abaui
pater	auus	proauia	abauus	atauus	frater abaui
pater	auus	proauia	abauus	atauia	frater abaui
pater	auia	proauus	abauus	atauus	frater abaui
pater	auia	proauus	abauus	atauia	frater abaui
pater	*auia*	*proauia*	*abauus*	*atauus*	*frater abaui*
pater	auia	proauia	abauus	atauia	frater abaui

totidem erunt matris appellatione proposita. auunculus maximus: is est abauiae frater, patris uel matris auunculus maior: et numerus idem et personarum expositio eadem quae supra hoc dumtaxat immutato, ut pro abaui fratre abauiae fratrem ponas. amita maxima: *ea* est abaui soror, patris uel matris amita maior: cetera ut in patruo maximo immutato hoc tantum, ut ubi est abaui frater ponatur abaui soror. matertera maxima: ea est abauiae soror, patris uel matris matertera maior: cetera ut supra ad extremum dumtaxat pro abauiae fratre proposita abauiae sorore. hos omnes, quos a patruo maximo posuimus, quidam his nominibus designant: abpatruus abauunculus, abamita abmatertera: itaque et nos indifferenter hos ponemus. quos ego autem appello abpatruos abauunculos, abamitas abmaterteras, illi me demonstrant fratris sororisque[1] abnepotem. patrui maioris filius filia: hi sunt proaui fratris filius filia, abaui abauiae per proauum nepos neptis ex filio: personae sub hoc erunt sedecim, enumeratione sic ducta ut in quinto gradu, cum patruum maiorem demonstraremus, fecimus, adiecto dumtaxat filio filia, quia filius patrui maioris totidem necesse est personas complectatur, quot patruus maior, id est octo. totidem ex filiae persona computatis is numerus efficietur, quem supra posuimus. amitae maioris filius filia: hi sunt proaui sororis filius filia, abaui abauiae per proauum nepos neptis ex filia: et hic eadem ratione personas dinumerabimus totidem. auunculi maioris filius filia: hi sunt *proauiae* fratris filius filia, abaui abauiae per proauiam nepos neptis ex filio. eadem hic dinumeratio facienda est, quae in patrui maioris filio filia. materterae maioris filius filia: hi sunt proauiae sororis filius filia, abaui abauiae per proauiam nepos neptis ex filia: circa numerum personarum et expositionem ut supra. hi omnes, quos proposuimus a patrui maioris filio auo auiae*ue* eius, de cuius cognatione quaeritur, fratribus et sororibus[2] eorum consobrini consobrinaeue sunt: at patri matrique[3] eiusdem fratribusque et sororibus utrius eorum propius sobrinis. patrui magni nepos uel[4] neptis, amitae magnae nepos uel[4] neptis, auunculi magni nepos uel[4] neptis, materterae magnae nepos uel[4] neptis: haec singula[5] nomina continent personas sexaginta quattuor: nam cum patrui magni uerbi gratia persona quadrifariam intellegatur, nepotis bifariam, geminatur is numerus nepote dumtaxat adnumerato et quadruplatur is qui geminatus erat: duplicatur etiam nepte computata. et tantum unius denumerati||onem proponimus exempli gratia: q. 66 L 1

pater	auus	proauus	frater aui qui est patruus magnus	filius eius	nepos eiusdem ex filio	item neptis
pater	auus	proauia	frater aui qui est patruus magnus	filius eius	nepos eius*dem* ex filio	item neptis
pater	*auus*	*proauus*	*frater aui qui est patruus magnus*	*filia eius*	*nepos eiusdem ex filia*	*item neptis*
pater	auus	proauia	frater aui qui est patruus magnus	filia eius	nepos eiusdem ex filia	item neptis

F(DEQICK)

[1] sororisue? [2] fratribusque et sororibus utrius? [3] matriue? [4] uel *del.* [5] simul (*Hal.*)?

5 frater ab aui *F²* 6 frater ataui *F* 7 pater auia ... frater abaui *om. F* 8 pater *F²* | abauus *F²* 9 is] si *F¹* 10 idem et] id est *F²* 12 ea *om. F* 14 patris *F²* 16 abpatrius *F²* | abauuncunculus *F* 18 fratris *F²* 19 proaui a *F¹* 21 adiectum *F²* | filia] familiam *F²* | patrui *F²* 22 quot] quod *F* | personae *F* 23 his *F²* 24 proaui] prouii *F²* 25 proauiae] proaui proauiae *F* 28 ex filio *F* 30 auiaeue] auiae esse *F* | consubrini consubrinaeue *F* 31 at] ad *F²* 32 amitae magnae *F¹* 36 neptae computatae et *F* 39 nepos eius ex *F²* 40 pater auus ... item neptis *om. F* 41 filia eius] filius eius *F*

totidem et eadem ratione exponuntur matris nomine anteposito, id est ut aui materni fratris nepotes et neptes computemus. item in amita magna[1], id est aui sororis, nepotes neptesque enumerabimus: idemque in auunculo magno[2], id est auiae fratris: eadem ratione in[3] materterae magnae, id est auiae sororis: ex quibus uniuersus numerus completur sexaginta quattuor. hi omnes proaui aut proauiae eius, de cuius cognatione quaeritur, pronepotes et[4] proneptes, eiusdem aui auiaeue fratris sororisue nepotes neptesue[5]: et contra horum eiusdem auus auia patruus magnus amita magna, auunculus magnus matertera magna: erunt autem pater materue eiusdem fratresque et sorores utrius eorum propii sobrini[6]: ipse his sobrinus est et inuicem huic illi sobrini. patrui pronepos patrui proneptis: continent personas octo: nam[7] utriusque sexus fiunt sedecim sic:

pater	auus	patruus	filius patrui	nepos eiusdem ex filio	pronepos eiusdem ex nepote filio nato	item proneptis	11
pater	auia	patruus	filius patrui	nepos eiusdem ex filio	pronepos ex nepote filio nato	item proneptis	12
pater	auus	patruus	filia patrui	nepos eiusdem ex filia	pronepos ex nepote filia nato	et proneptis	13
pater	auia	patruus	filia patrui	nepos eius ex filia	pronepos ex nepote filia nato	item proneptis	14
pater	auus	patruus	filius patrui	neptis eiusdem ex filio	pronepos ex nepte filio nata	item proneptis	15
pater	auia	patruus	filius patrui	neptis eiusdem ex filio	pronepos ex nepte filio nata	item proneptis	16
pater	auus	patruus	filia patrui	neptis eiusdem ex filia	pronepos ex nepte filia nata	item proneptis	17
pater	auia	patruus	filia patrui	neptis eiusdem ex filia	pronepos ex nepte filia nata	item proneptis	18

amitae pronepos proneptis: totidem personas eadem ratione et is continet, tantum pro patruo amita sumpta. item[8] auunculi pronepos proneptis, item pro patruo auunculo posito. materterae pronepos proneptis: et hic ubi patruus positus est, matertera enumerata eundem numerum personarum inueniemus. hi omnes eius, de cuius cognatione quaeritur, consobrinorum nepotes neptesue sunt. fratris sororisque abnepos abneptis: efficiunt personas sexaginta quattuor, ut ex supra scriptis apparere potest. trinepos trineptis: hi sunt

F(DEQICK)

[1] in amita magna] amitae magnae? [2] idemque in auunculo magno] itemque auunculi magni? [3] in *del.* [4] et *del.* [5] neptes? [6] erunt ... propii sobrini] horum autem pater materue fratresque et sorores utrius eiusdem propius sobrinis (*similiter Hal.*)? [7] octonas (*Hal.*)? [8] item] totidem?

1 fratris] fratres *F* 2 computamus F^a 3 i'demque F^2 4 sororii's F^4 6 fratres sororesue *F* 7 horum] eorum F^a | auus] auos F^1 9 his] is *f* | huic] hic *F* 10 nam 'et ux' utriusque (*sic*) F^4 | sexus] sexu F^2, *om.* F^1 12 item proneptis ... 18 item proneptis] 12 item proneptis 13 pater auus patruis (patruus F^2) filia patrui nepos eiusdem ex filia pronepos ex nepote filio (filia F^2) nato ‖ item (et F^2) proneptis 13 pater auus (auia F^2) patruus filia patrui nepos eiusdem (dem *del.* F^4) ex filia (filio F^2) pronepos ex nepote filia (filio F^2) nato ‖ (*binis uirgulis comprehensa errore iterauit* F^1, *delere debuit, sed mutauit potius et haec et quae sequuntur* F^2) ||| item proneptis pater auus patruus filius patrui neptis eiusdem ex filio pronepos ex nepte filio nata ||| (*ternis uirgulis comprehensa in margine add.* F^2) et (item F^2) proneptis 14 pater n (n *del.* F^4) auia patruus filia (filius F^2) protrui (*sic*) nepos eius (dem *add.* F^2) ex filio pronepos ex nepote (nepte F^2) filio nato (nata F^2) item proneptis 15 pater auus patruus filius (filia F^2) patrui neptis eiusdem ex filio (filia F^2) pronepos ex nepte filio (filia F^2) nata item proneptis 16 pater auia patruus filius (filia F^2) patrui nepos (neptis F^2) eiusdem ex filio (filia F^2) pronepos ex nepote (nepte F^2) filio (filia F^2) nato (nata F^2) ‖ item proneptis 17 pater auus patruus filia patrui neptis eiusdem ex filia pronepos ex nepte filia nata item proneptis 18 pater uia (*sic*) patruus filia patrui neptis eiusdem ex filia pronepos ex nepte filia nata ‖ (*binis uirgulis comprehensa del.* F^2) item proneptis *F* 19 amitae pronepos proneptis *om.* F^1 20 patru'o F^2 | sump'a't'r'a F^2 22 hi] ei F^1 24 ex *om.* F^1 | potes't' F^2

filii filiaeue adnepos adneptis, nepotis neptis[1] abnepos abneptis, pronepotis proneptisu pronepos proneptis, abnepotis abneptisue nepos neptisue[2], adnepotis adneptis[3] filius fili hae appellationes demonstrant personas sexaginta quattuor, nam triginta duo trinep complet, totidem trineptis. ab nepote enim numerus quadruplatus in se efficit triginta du ipso nepote duas significante, pronepote quattuor, abnepote octo, adnepote sedecim: h accedunt trinepos trineptis, una ex adnepote nati, altera ex adnepte[4]. per singulos ante gradus ideo geminatio fit, quia maribus adiciuntur feminae, ex quibus proximus quisqu progenitur, et numerabuntur sic:

filius	nepos	pronepos	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	nepos	pronepos	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	neptis	pronepos	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	neptis	pronepos	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	nepos	proneptis	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	nepos	proneptis	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	neptis	proneptis	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	neptis	proneptis	abnepos	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	nepos	pronepos	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	nepos	pronepos	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	nepos	proneptis	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	nepos	proneptis	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	neptis	pronepos	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	neptis	pronepos	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filius	neptis	proneptis	abneptis	adnepos	trinepos	item trineptis
filia	neptis	proneptis	abneptis	atnepos	trinepos	item trineptis
filius	nepos	pronepos	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	nepos	pronepos	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	neptis	pronepos	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	neptis	pronepos	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	nepos	proneptis	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	nepos	proneptis	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	neptis	proneptis	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	neptis	proneptis	abnepos	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	nepos	pronepos	abneptis	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	nepos	pronepos	abneptis	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	nepos	proneptis	abneptis	adneptis	trinepos	item trineptis
filia	nepos	proneptis	abneptis	adneptis	trinepos	item trineptis
filius	neptis	pronepos	abneptis	atneptis	trinepos	item trineptis
filia	neptis	pronepos	abneptis	atneptis	trinepos	item trineptis
filius	neptis	proneptis	abneptis	atneptis	trinepos	item trineptis
filia	neptis	proneptis	abneptis	atneptis	trinepos	item trineptis

F(DEQICK)

[1] neptisue? [2] neptis? [3] adneptisue? [4] uni ex adnepote nati, alteri ex adnepte (*Hal.*

1 atneptis F^1 | pronep'o'tis proneptisue F^2 2 abnep'o'tis abneptisue F^2 | adnep'o'tis 'ad'-neptis F^2 5 ipso] ipse F^1 | adnepote] abnepote F^1 6 adnepote] atnepote F^1 | ex adnept'a'e F^2 7 i'deo' gem. F^1 9 filius 'nepos' nepos F^2 10 adnepos 'atnepos' trinepos F^2 11 adnepos] F^2, atnepos F^1 *et sic deinceps in laterculo, nisi ubi monuimus, ubi* adnepos adneptis *legitur in textu,* t *in* d *mutauit* F^2 16 item *om.* F^1 17 adnepos] atnep't'os F^1 20 a... nep't'is F^2 21 adnepos] atneptis F^1 (*em.* F^2 22 adnepos] adneptis F^2 23 adnepos *prima manu* F 29 item *om.* F^1 30 filia ... trineptis *om.* F^1 34 trinepos *om.* F^1 36 pr... neptis] F^2!, pronepos F^1 39 proneptis *bis* I 40 item trineptis] *hic repetit, quae supra l... guntur u. 23* filius ... *u. 24* item trineptis F *del.* F^2

18 Septimo gradu personae continentur mille uiginti quattuor hae: tritaui itemque tritauiae pater mater: personas efficiunt centum uiginti octo: tritaui enim patres tot sunt quot ipsius[1] tritaui, item eiusdem matres totidem, fiunt sexaginta quattuor: idem numerus tritauiae patris matrisque. ataui atauiae frater sororue[2]: hi sunt tritaui filius filia, abaui abauiaeue patruus auunculus amita matertera, proaui proauiae[3] patruus magnus auunculus magnus amita magna matertera magna, aui auiaeue propatruus proauunculus proamita promatertera, patris uel matris abpatruus abauunculus abamita abmatertera: fiunt personae atani fratris triginta duo[4]: nam sedecim, quas atauus explet, accedunt totidem propter fratris duplicem personam: necesse est nam[5] sedecim fratres atani ex patre computentur, sedecim ex matre. similiter atani sorores triginta duo[4]: fiunt sexaginta quattuor: et totidem atauiae fratris, item sororis. patrui maximi filius filia: hi sunt atani nepos neptis ex filio, abaui fratris filius filia. amitae maximae filius filia: hi sunt atani nepos neptis ex filia, abaui sororis filius filia. auunculi maximi filius filia: hi sunt atani nepos neptis ex filio, abauiae *fratris* filius filia. materterae maximae filius filia: hi sunt atani nepos neptis ex filia, abauiae sororis filius filia. hae omnes personae, quas a patrui maximi filio enumerauimus, proaui proauiaeque eius, de cuius cognatione quaeritur, [6]consobrinae sunt, aui auiaeque eiusdem propius sobrinis. singulae appellationes continent personas sedecim[7], quia, cum patruus maximus sedecim efficiat, filius eius eandem habet enumerationem totidemque filia: et fit ex omnibus his, quas a patrui maximi filio comprehendimus, ductis per octo sedecies, [8]centum uiginti octo. patrui maioris nepos personas continet sedecim (est enim abaui abauiaeue pronepos) et cum abauus octies numeretur, nepotes bis octies computati supra scriptum numerum efficiunt. patrui maioris neptis item. auunculi maioris nepos neptis eadem ratione personas conplebunt triginta duo[9]. amitae maioris nepos neptis eadem ratione item. materterae maioris nepos neptis item. et sic ex omnibus colliguntur centum uiginti octo. his personis auus auia eius, de cuius cognatione quaeritur, propius sobrinis sunt, pater mater sobrinus sobrina: is de cuius cognatione quaeritur, sobrino natus est: [10]hic proximo nomine definitur parentis sui sobrinus, ut Trebatius ait, rationemque nominis hanc reddit, quod ultimi cognationum gradus sobrinorum fiunt itaque sobrini filium recte proximum nomen. ab eo ipso huius sobrini filius dicetur, et ideo eos, qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellare[11]: hos enim nullum proprium habere nomen, quo inter se nocentur. patrui ‖ magni pronepos f. 177
proneptis. auunculi magni pronepos proneptis. amitae magnae pronepos proneptis. materterae magnae pronepos proneptis. ex his omnibus centum uiginti octo personae efficiuntur, quia singulae appellationes sedecim complent: nam cum exempli gratia patruus magnus quadrifariam intellegitur, ad singulorum patruorum magnorum personas quadruplicatus pronepos, item proneptis triginta duo[9] personas reddet, totque quater numeratae illam, quae proposita est, summam efficiunt. eorum patres matresque ei, de cuius cognatione quaeritur, sobrini sobrinaeque sunt, ipse autem isdem sobrino sobrinaue natus[12]. patrui

F (DEQICK)

[1] ipsi? [2] atauiaeue frater soror? [3] proauiaeue? [4] duae (*Hal.*)? [5] nam necesse est? [6] consobrini *ins.* [7] senas denas (*Hal.*)? [8] numerus *ins.* [9] duas (*DI*)? [10] ipsi *ins.* [11] ab eo ipso huius sobrini ... proximum nomen appellare *del.* [12] ipsi autem iidem sobrino sobrinaue nati (*Fitting*)?

1 itemqu'a'e F^2 2 sunt] sint F | quot] quod F^2 4 'matris'que F^2 | abaui abauiaeue] aui auiaeue F^1, abauia abauiaeue F^2 5 proaui'a' proauiae F^1 | au'i'unculus F^1 8 secdunt F 9 computentur] computentur et F^2 10 ex 'p'matre F^1 11 fratris *om.* F^1 13 'a'tani F^2 | hi *om.* F^1 14 abauiae fratris] abauiae (auauiae F^1) sororis F | materterae maximae filiae filiae hi sunt *suppl.* F^2 | atani] tani F^1, abaui F^2 15 ex filio F | auauiae F^1 16 enumerauimus] enumerauerimus F | proau'a'eque F^2 17 sun't' F^2 | sobrinis] sobrinum F^1 18 e'n'andem F^1 19 a patruo F 21 abauiae'ue' F^2 | octie'n's F 22 bis] uis F^1 | octie'n's F | patrui 'a' maioris F^2 26 pro-p'r'ius F^2 | sobri's'nus F^1 27 parentis sui] F^1, parenti suo F^2 28 reddi'di't F^2 29 'h'uius F^2 30 filius 'est' dicetur F^2 34 qu'i'a F^1 35 patruorum magnorum] patrum maiorum F 36 triginti F 38 sobrini *om.* F^1, sobrini's' *suppl.* F^2 | sobrin'a'eque F^1 | sobrino's' sobrinaue F^2

abnepos abneptis. auunculi abnepos abneptis. amitae abnepos abneptis. materterae abnepos abneptis. haec singula uocabula senas denas continent personas: uerbi enim gratia patrui abnepos sic enumerabitur, ut bifariam patruo accepto quater pronepos, totiens proneptis ducatur et sic ad eorum filios ueniatur sedecies computatos: eadem ratione ad filiam: item in ceteros[1]: et per hoc ex omnibus efficietur numerus personarum centum uiginti octo. hi sunt ei, de cuius cognatione quaeritur, consobrinorum nepotes neptesque, *ipsi* eorum, de cuius cognatione quaeritur, patrui maximi auunculi maximi amitae maximae materterae maximae filius filia, item proaui proauiae consobrinus[2]. fratris sororisque adnepos adneptis: personas continent centum uiginti octo. trinepotis filius, item filia: trineptis filius, item filia. hi centum uiginti octo fiunt, quod, cum trinepos trineptisque, ut supra demonstrauimus, sexaginta quattuor impleant, filius eorum eadem enumeratione totidemque filia computabitur.

XI.

℟ UNDE UIR ET UXOR ℟

1 ULPIANUS libro quadragensimo septimo ad edictum. Ut bonorum possessio peti possit unde uir et uxor, iustum esse matrimonium oportet. ceterum si iniustum fuerit matrimonium, nequaquam bonorum possessio peti poterit, quemadmodum nec ex testamento[3] adiri hereditas uel secundum tabulas peti bonorum possessio potest: nihil enim capi propter iniustum matrimonium potest. Ut autem haec bonorum possessio locum habeat, uxorem esse oportet mortis tempore. sed si diuortium quidem secutum sit, uerum tamen iure durat matrimonium, haec successio locum non habet. hoc autem in huiusmodi speciebus procedit. liberta ab inuito patrono diuortit: lex Iulia de maritandis ordinibus retinet istam in matrimonio, dum eam prohiberet[4] alii nubere inuito patrono. item Iulia de adulteriis, nisi certo modo diuortium factum sit, pro infecto habet. B. 45, 5, 1 S

XII.

℟ DE UETERANORUM ET MILITUM SUCCESSIONE ℟

1 MACER libro secundo de re militari. Militi, qui capite puniri meruit, testamentum facere concedendum Paulus et Menander scribunt eiusque bona intestati, si punitus sit, ad cognatos eius pertinere, si tamen ex militari delicto, non ex commuuni punitus est. B. 45, 1, 10 S

2 PAPINIANUS libro sexto decimo responsorum. Bona militis intestati defuncti castrensia fisco non uindicantur, cum heres legitimus ad finem quinti gradus exstitit aut proximus cognatus eiusdem gradus intra tempus possessionem acceperit. B. 45, 1, 11 P

F(DEQICK)

---

[1] ceteris? [2] consobrina *ins.* [3] sibi succedunt: nam illicite inter se coniuncti si alter alterum heredem scripserint, nullo modo ex testamento *ins.* (*u. i.*) [4] prohibet (*IK*)?

---

2 senos denas F^1 | continet F 3 sic] s'i' F^2 | uifariam F 4 sedeci'm'es F^b 5 numerum F^1 (*em.* $F^{2?}$) 6 sun't' F^2 | nepotes neptesque] *F*, pronepotes proneptesque *Taur. non recte, nam consobrinum Paulus etiam supra p. 356, 1 et in sententiis 4, 11, 6 usurpauit sensu latiore de fratrum nepotibus siue iis qui proprie appellantur sobrini* 7 ipsi *om. F* 8 abnepos abneptis *F* 9 tri'e'nepotis F^b | trineptis 'filius' F^2 11 'e'orum F^2 16 iustam F^1 17 quemadmodum nec ex testamento adiri hereditas uel secundum tabulas peti bonorum possessio potest] ὁπότε οὐδὲ ἐξ διαθήκης κληρονομοῦσιν· ἐὰν γὰρ γράψωσιν ἀλλήλους κληρονόμους οἱ ἀθεμίτως συναφθέντες ἀλλήλοις, οὐ δύνανται εἰς τὸ ἀδιτεύειν τὴν σεκούνδουμ τὰβούλας αἰτεῖν διακατοχήν *BS* (*Dor.*): *unde quae accedunt etsi non prorsus necessaria, tamen et ipsa aptissima sunt et apte inserta sequiturque omnino haec uersio accuratissime Latina* 20 quidem 'a' secutum F^b 23 in *bis* F | nubere't' inuito F^b 24 adulteri'i's F^2 27 *qui om.* F^1 32 uidicantur *F* | fine's'm F^b

XIII.

℟ QUIBUS NON COMPETIT BONORUM POSSESSIO ℟

IULIANUS libro uicensimo octauo digestorum. Seruo meo herede instituto dolo feci, ne testamentum mutaretur, eumque postea manumisi: quaesitum est, an actiones ei denegandae essent. respondi: hic casus uerbis edicti non continetur. sed aequum est, si dominus dolo fecerit, ne testamentum mutaretur, quo seruus eius heres scriptus erat, quamuis manumissus adierit hereditatem, ei denegari, cum etiam emancipato filio denegetur[1], si pater dolo fecerit, ne testamentum mutaretur. B. 45, 1, 18 S

XIIII.

℟ UT EX LEGIBUS SENATUSUE CONSULTIS BONORUM POSSESSIO DETUR ℟

ULPIANUS libro quadragensimo nono ad edictum. Praetor ait: 'uti me quaque lege senatus[2] consulto bonorum possessionem dare oportebit, ita dabo'. Numquam bonorum possessio, quae ex alia parte edicti adgnita est, impedit istam bonorum possessionem. Cum ex lege duodecim tabularum quis habet hereditatem, hinc non petit, sed inde 'tum quem ei heredem esse oportet', quippe cum non alias hinc competat bonorum possessio, quam si lex specialiter deferat bonorum possessionem. B. 45, 2, 27 S f. 177'

XV.

℟ QUIS ORDO IN POSSESSIONIBUS SERUETUR ℟ SE

MODESTINUS libro sexto pandectarum. Intestati hi gradus uocantur: primum sui heredes, secundo legitimi, tertio proximi cognati, deinde uir et uxor. Siue tabulae testamenti non exstent, siue exstent, si secundum eas uel contra eas bonorum possessionem nemo accepit, intestati detur[3] bonorum possessio. Intestati patris liberis bonorum possessio datur non tantum his, qui in potestatem parentis usque in mortis tempus fuerunt, sed[4] emancipatis. B. 45, 2, 28 *E 21 25

ULPIANUS libro quadragensimo nono ad edictum. Utile tempus est bonorum possessionum admittendarum: ita autem utile tempus est, ut singuli dies in eo utiles sint, scilicet ut per singulos dies et scierit et potuerit admittere: ceterum quacumque die nescierit aut non potuerit, nulla dubitatio est, quin dies ei non cedat. fieri autem potest, ut qui initio scierit uel potuerit bonorum possessionem admittere, hic incipiat nescire uel non posse admittere: scilicet si, cum initio cognouisset eum intestatum decessisse, postea quasi certiore nuntio allato dubitare coeperit, numquid testatus decesserit uel numquid uiuat, quia hic rumor postea perrepserat. idem et in contrarium accipi potest, ut qui ignorauit initio, postea scire incipiat. Dies bonorum possessionis utiles esse palam est: sed non sessionum numerabuntur, si modo ea sit bonorum possessio, quae de plano peti potuit. quod si[5] ea, quae causae cognitionem pro tribunali desiderat uel quae decretum exposcit, sessiones erunt nobis computandae, quibus sedit is[6] quibusque per ipsum prae- B. 45, 2, 29 S 30 35

F(DEQICK)

[1] denegentur (*Hal.*)? [2] senatusue (*K*)? [3] datur? [4] et *ins.* (*Q*) [5] sit *ins.* [6] praetor qui bonorum possessionem daturus est (ὁ μέλλων διδόναι τὴν διακατοχήν *BS et B*) *ins.*

3 institulo *F* 7 denegetur] *idem Graeci:* ἀρνεῖσθαι ἡμᾶς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ (= denegari ei hereditatem), ὁπότε καὶ (= cum etiam) ... ἀφαιρεῖται ... ἡ κληρονομία (= denegetur) *BS* 14 adgn'a'ita F^1 19 possessionibus] bonorum possessionibus *ind. F* | seruetur] detur *ind. F* 21 deinde 'inde' uir F^2 | sibe tabula F^1 27 possessionem F^2 | e's't F^2 | e'o' F^2 28 singulos's' F^1 31 initi'o' F^2 32 qua'm'si F^1 34 postea] possea *F*: μετὰ ταῦτα *BS* 35 sessio'num' num. F^2 36 quod] quid F^c: εἰ δὲ τοιαύτη ἐστίν *BS*

2 torem factum non est, quo minus daret bonorum possessionem. [1]In bonorum possessione, quae pro tribunali datur, illud quaeritur, si sedit quidem praetor pro tribunali, sed postulationibus non dedit[2]: potest dici tempus ad bonorum possessionem non cedere, cum
3 praeses aliis rebus aut militaribus aut custodiis aut cognitionibus fuerit occupatus. Si praeses prouinciae in proxima fuit ciuitate, accedere debet ad utilitatem temporis ratio itineris, scilicet numeratione uiginti milium passuum facta: nec enim exspectare debemus
4 ut praeses prouinciae ueniat ad eum, qui bonorum possessionem petiturus est. Si uente in possessionem missus sit, bonorum possessionis tempus non cedere sequentibus nequaquam ambigendum est, nec tantum intra centensimum diem, uerum etiam quamdiu nasci
5 possit: nam et si natus fuerit, ante ei deferri bonorum possessionem sciendum est. Scientiam eam obseruandam Pomponius ait, non quae cadit in iuris prudentes, sed quam quis aut per se aut per alios adsequi potuit, scilicet consulendo prudentiores, ut diligentiorem patrem familias consulere dignum sit[3].

3 PAULUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Circa tempora bonorum B. 45, 2, 30 *S*
possessionis patris scientia ignoranti filio non nocet.

4 IULIANUS libro uicensimo octauo digestorum. Si coheredi tuo substitutus B. 45, 2, 31 *Sf*
fuisses et bonorum possessionem acceperis, quandoque coheres tuus constituerit nolle petere bonorum possessionem, tibi data tota intellegitur, coheres tuus amplius petenda
1 bonorum possessionis facultatem non habebit. Filius non solum si tamquam filius, (B
sed et si tamquam adgnatus uel tamquam cognatus ad bonorum possessionem uocatus, annuum spatium habet: sicuti pater, *qui* filium manumisisset, quamuis ut manumissor bonorum possessionem accipiat, tamen ad bonorum possessionem accipiendam annuum ‖ spa- *L* 178
tium habet.

5 MARCELLUS libro nono digestorum. Cum filio familias bonorum possessio B. 45, 2, 3 *E*
delata est, dies, quibus certiorare patrem non potest, ut uel iubeat adgnosci bonorum possessionem uel ratam habeat agnitionem bonorum possessionis, non cedunt. fingamus statim primo die, quo fuerit delata, adgnouisse eum bonorum possessionem, certiorare patrem, ut comprobet, non posse, non cedent dies centum: incipient autem cedere, cum
1 certior fieri potuit. praeteritis autem centum diebus frustra ratum habebit. Quaeri potest, si, cum posset filius petere bonorum possessionem, patre ita absente, ut certiorare eum non possit, uel etiam furente, petere neglexerit, an peti amplius non possit. sed quid nocebit non petitam bonorum possessionem, quae, si petita esset, tamen non ante adquireretur, quam pater comprobasset? Si seruus alienus heres institutus uenisset, quaeritur,
2 an posteriori domino dies bonorum possessionis petendae imputari oporteret. et placet, quantum priori domino superfuerit, ei imputari.

F(DEQICK)

---

[1] nam *ins.* [2] sedit (*codex Charondae: cf. D. 38, 17, 2, 43:* praetor huic rei sedens)? [3] consulere solere dicendum sit?

---

2 sedit] *sic DEIC cum BS:* ΖΗΤΕΙΤΑΙ, ΜΗΠΩϹ ΕΚΑΘΕϹΘΗ ΜΕΝ Ο ΠΡΑΙΤΩΡ ΕΝ ΒΗΜΑΤΙ, ΟΥΔΕΝΑ ΔΕ ΕΔΕΞΑΤΟ ΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΥΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΗϹΑΙ *et B (Anon.):* ΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΕΚΑΘΙϹΕΝ Ο ΑΡΧΩΝ, sededit *F*, sederit *QI* 3 non dedit *FK*[e], non cedit *EC, om. inter alia hiatu sibi communi* (*omittunt scilicet* non dedit ... 4 aliis rebus) *DQIK*[e] 5 in proxima fuit ciuitate] ΕΝ ΤΗ ϹΥΝΕΓΓΥϹ ΠΟΛΕΙ ΔΙΑΤΡΙΒΗ *BS (Dor.)* | u·ti·litatem *F*[2] | ratio] spatio *F*[2]: ΔΕΙ ΠΡΟϹΤΙΘΕϹΘΑΙ ... ΚΑΙ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΗϹ ΟΔΟΥ *BS* 6 itineris *F* | mili'u'm *F*[1] | passuum facta] factum passa *F*[2] 7 ut prae'ses' *F*[2] 9 ambig'u'endum *F*[1] | berum *F*[2] 11 non *om. F*[2] 15 patriscientia *F* | ignaranti'a' (*sic*) *F*[2] 16 s'i' *F*[1] 17 quando'que' *F*[2]: ΟΤΕΔΗΠΟΤΕ *BS* | cohe're's *F*[2] 20 uel tamquam cognatus *om. F* | noca're'tur *F*[2] 21 qui *om. F* 25 ut uel *om. F*[1] 26 cedunt] dedunt *F*[e] 27 a'd'gnouisse *F*[2] 29 potu'er'it *F*[2] 30 abs't'ente *F*[2] 31 s'ut' quid *F*[2]: ΚΑΙ ΜΑΤΗΝ ΜΑΛΛΟΝ ΕΓΚΑΛΟΥΜΕΝ Τ[illegible] ΠΑΙΔΙ ΜΗ ΑΙΤΗϹΑΝΤΙ· ΔΙΑ ΤΙ ΓΑΡ ΒΛΑΠΤΕΤΑΙ Μ[illegible] ΑΙΤΗϹΑϹ ΤΗΝ ΔΙΑΚΑΤΟΧΗΝ Κ. Τ. Λ. *BS (Doroth.)* 35 ei imputari] ΤΟϹΟΥΤΟΝ ΜΟΝΟΝ ΑΡΜΟΖΕΙΝ Τ[illegible] ΗΓΟΡΑΚΟΤΙ ΤΟΝ ΟΙΚΕΤΗΝ *BS (Doroth.)*

XVI.

℟ DE SUIS ET LEGITIMIS HEREDIBUS ℟ SEP

1 ULPIANUS libro duodecimo ad Sabinum. Intestati proprie appellantur, qui, [B. 45, 1, 14] S
cum possent testamentum facere, testati non sunt. sed et is, qui testamentum fecit, si
eius hereditas adita non est uel ruptum uel irritum est testamentum, intestatus non im-
proprie dicetur decessisse. plane qui testari non potuit proprie non est intestatus, puta
impubes furiosus uel cui bonis interdictum est: sed hos quoque pro intestatis accipere
debemus: eum quoque, qui ab hostibus captus est, quoniam per legem Corneliam suc-
cessio his defertur, quibus deferretur, si in ciuitate decessisset: nam et eius hereditas
2 fuisse creditur. Quaeri poterit, si ex ea, quae in fideicommissa libertate moram passa est,
conceptus et natus sit, an suus patri existat. et cum placeat eum ingenuum nasci, ut est
a diuis Marco et Uero et imperatore nostro Antonino Augusto rescriptum, cur non in
totum pro manumissa haec habeatur, ut uxor ducta suum pariat? nec mirum sit, ex serua
ingenuum nasci, cum et ex captiua rescriptum sit ingenuum nasci. quare [Cod. 8, 51, 1]
ausim dicere, etsi pater huius pueri eiusdem sortis fuerit, cuius mater moram passa in
libertate fideicommissa, ipseque moram passus est, suum eum patri nasci exemplo capti-
uorum parentium, cum quibus rediit[1]. ergo siue postea pater eius post moram manumit-
tatur, recipiet eum in potestate, siue ante decesserit, definiendum erit suum existere.
3 Suos heredes accipere debemus filios filias siue naturales siue adoptiuos. Interdum etiam
filius suus heres excluditur fisco praelato, ut puta si perduellionis fuerit damnatus pater
4 post mortem suam, hoc quo[2], ut nec iura sepulchrorum hic filius habeat. Si filius suus
heres esse desiit, in eiusdem partem succedunt omnes nepotes neptesque ex eo nati qui
in potestate sunt: quod naturali aequitate contingit. filius autem suus heres esse desinit,
si capitis deminutione uel magna uel minore exiit de potestate. quod si filius apud hostes
sit, quamdiu uiuit nepotes non succedunt. proinde etsi fuerit redemptus, nondum succe-
dunt[3] ante luitionem: sed si interim decesserit, cum placeat eum statu recepto decessisse,
5 nepotibus obstabit. Sed si quis non desiit esse in potestate, sed numquam coepit, ut
puta si filius meus uiuo patre meo ab hostibus captus est, mox ibi me patre familias facto
6 decesserit, nepotes in eius locum succedent. Non minus autem neptes quam nepotes suc-
7 cedent in locum parentium. Interdum licet parens alicuius in potestate esse non desierit,
sed nec coeperit, tamen dicimus succedentes ei liberos suos existere: ut puta adrogani
eum, cuius filius ab hostibus erat captus, nepos autem in ciuitate: mortuo filio adrogato,
8 mortuo et captiuo apud hostes pronepos iste suus heres mihi erit. Sciendum est autem
nepotes et deinceps interdum, etiamsi parentes eos mortis tempore praecesserunt, tamen
posse suos heredes existere, quam[uis successio in suis heredibus non sit. quod ita pro- f. 178'
cedit. si pater familias testamento facto decesserit exheredato filio, mox deliberante herede
instituto filius decessit, postea deinde repudiauit heres institutus: nepos poterit suus heres
esse, ut et Marcellus libro decimo scripsit, quoniam nec delata est filio hereditas. idem
erit dicendum et si filius ex asse sub condicione, quae fuit in arbitrio ipsius, uel nepos

F(DEQICK)

---

[1] filius apud hostes natus *ins.* (*u. i. et D. 38, 17, 1, 3. 2, 3*) [2] hoc quo] eo usque (*u. i.*)?
[3] succedit (*u. i. et D. 49, 15, 15*)?

---

9 deferetur *F* 10 qu'a'e F^b 16 rescrip'si'tum F^b 16 exemplo ... 17 rediit] κατὰ μίμησιν τῶν αἰχμαλώτων γονέων, μεθ' ὧν ὑποστρέφει ὁ γεννηθεὶς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῶν γονέων αὐτοῦ *BS* (*Dor.*) 17 m'a'oram F^b 20 si'i' perd. F^2 21 hoc quo ut *seq.*] ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ λέγομεν ἀποκλείεσθαι τὸν υἱὸν τούτου *BS* (*Dor.*) 25 proinde etsi fuerit redemptus *seq.*] *idem Graeci legerunt:* εἰ δὲ καὶ ἡρόασέ τις αὐτὸν παρὰ τῶν πολεμίων, οὕπω ὑπεισέρχονται οἱ ἔγγονοι εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, πρὶν ἀναρρυσθείη παρὰ τοῦ ἡγορακότος αὐτόν *BS* (*Dor.*): *at hoc certe Ulpianus non posuit peruersum et absurdum filios redempti in patris locum succedere post luitionem* 30 non 'p' desierit F^b 33 et *om.* F^1, *uertunt BS* 35 quamui's' F^b | in] ni F^2

sub omni institutus non impleta condicione decesserint: nam dicendum erit suos posse
succedere, si modo mortis testatoris tempore uel in rebus humanis uel saltem concepti
9 fuerint: idque et Iuliano et Marcello placet. Post suos statim consanguinei uocantur. [(B)
10 Consanguineos autem Cassius definit eos, qui[1] sanguine inter se conexi sunt. et est uerum
eos esse consanguineos, etiamsi sui heredes non extiterunt patri, ut puta exheredatos:
sed et si pater eorum deportatus fuerit, nihilo minus eos inter se esse consanguineos, licet
patri sui heredes non extitissent: et qui numquam in potestate fuerunt, erunt sibi consan-
11 guinei, ut puta qui post captiuitatem patris nascuntur uel qui post mortem. Non [B. 45, 1, 14
solum autem naturales, uerum etiam adoptiui quoque iura consanguinitatis habebunt cum
his qui sunt in familia uel in utero uel post mortem patris nati.

2 Idem libro tertio decimo ad Sabinum. Post consanguineos admittuntur adgnati, si
consanguinei non sunt, merito. nam si sunt consanguinei, licet non adierint hereditatem,
legitimis non defertur. sed hoc sic erit accipiendum, si nec sperantur esse: ceterum si
1 uel nasci consanguineus uel de captiuitate reuerti potest, adgnati impediuntur. Adgnati
autem sunt cognati uirilis sexus ab eodem orti. nam post suos et consanguineos statim
mihi proximus est consanguinei mei filius et ego ei: patris quoque frater, qui patruus ap-
2 pellatur: deincepsque ceteri, si qui sunt hinc orti, in infinitum. Haec hereditas proximo
adgnato, id est ei, quem nemo antecedit, defertur, et, si plures sint eiusdem gradus,
omnibus, in capita scilicet. ut puta duos fratres habui uel duos patruos, unus ex his
3 unum filium, alius duos reliquit: hereditas mea in tres partes diuidetur. Parui autem
refert, adgnatus hic natiuitate an adoptione sit quaesitus: nam qui adoptatur isdem fit
adgnatus, quibus pater ipsius fuit, et legitimam eorum hereditatem habebit uel ipsi eius.
4 Legitima hereditas tantum proximo defertur. nec interest, unus solus sit an [B. 45, 1, 15
ex duobus prior pluribusue an duo pluresue ab eodem gradu uenientes, qui uel ceteros
antecedant uel soli sint: quia is est proximus quem nemo antecedit, et is ultimus quem
5 nemo sequitur, et interdum idem primus postremusque, qui solus occurrit. Interdum ulte-
riorem adgnatum admittimus: ut puta fecit quis testamentum, cum haberet patruum et
patrui filium, deliberante herede scripto patruus decessit, mox heres institutus repudiauit
6 hereditatem: patrui filius admittetur: ergo et bonorum possessionem petere potest. Proxi-
mum[2] non eum quaerimus, qui tunc fuit, cum moreretur pater familias, sed eum, qui tunc
fuit, cum intestatum decessisse certum est. secundum quae et si suus erat qui praece-
debat uel consanguineus, si nemo eorum, cum repudiatur hereditas, uiuit, proximum eum
7 accipimus, qui tunc, cum repudiatur hereditas, primus est. Unde belle quaeri potest, an
etiam post repudiationem[3] adhuc demus successionem. propone heredem scriptum rogatum
restituere hereditatem repudiasse eam, cum nihilo minus compelli potuit adire hereditatem
et restituere, ut diuus Pius rescripsit: finge eum superuixisse centum diebus uerbi gratia
et interim proximum decessisse, mox et eum, qui erat rogatus restituere: dicendum poste-
riorem admitti cum onere fideicommissi.

3 Idem libro quarto decimo ad Sabinum. Intestato liberto mortuo primum suis [B. 45, 1, 16 S
1 deferri hereditatem uerum est: si hi non fuerint, tunc patrono. Libertum accipere debemus
eum, quem ‖ quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit siue sponte siue necessi- f. 179
tate, quoniam rogatus fuit eum manumittere: nam et ad huius legitimam hereditatem ad-
2 mittitur. Si dotalem quis seruum manumisit, ipse patronus habetur et ad legitimam here-

F(DEQICK)

[1] eos qui] fratres et sorores ex eodem patre quia? *certe talia desiderantur* [2] enim *ins.*
[3] *idem Graeci:* omnem *ins.*

1 posse's' succedere F^b 6 eos] F^1, hos F^2 14 impediuntur adgnati *om.* F^1 17 hinc orti] incerti $F^{2\prime}$*DQICK*, incer (*sic*) *E* 19 in capita] incipit a *F*, competit *DEQICK* | ut 'duo' put'a' F^b 22 quibus] quidems F^a 25 que'm' nemo F^2 | ultimis F^1 31 qu'a'e F^b 32 cansanguineus F^1 33 repudictur F^a | belle] F^1, uelle F^2*DEQICK*, ualde *K* | an etiam post repudiationem *seq.*] εἰ καὶ μετὰ τὴν ῥεπουδιατίονα τοῦ σκρίπτου διδόαμεν ἔτι τὸ τῆς σουκκεσσίονος δίκαιον *BS* (*Dor.*) 34 adhoc F^1 | pro'po'ne F^2 35 rest. 'here'ditatem F^2 | re'd'pudiasse F^b 36 cen'd'tum F^b 41 eum *om.* F^1, ἐκεῖνον *BS* 43 si] ex si F^1

3 ditatem admittetur. Is plane, quem hac lege emi, ut manumittam, etsi ex constitutione diui Marci peruenerit ad libertatem, tamen, ut eadem constitutione expressum est, meus libertus 4 est et legitima eius hereditas mihi deferetur. Quid si necem domini detexit et ex senatus consulto libertatem meruerit? si quidem adsignauit praetor, cuius libertus sit, sine dubio eius erit et ei legitima hereditas deferetur: quod si non addidit, efficietur quidem ciuis Romanus, sed eius erit libertus, cuius proxime fuerit seruus et ad legitimam hereditatem 5 ipse admittetur, nisi sicubi quasi indigno deneganda fuerit hereditas. Si quis libertam sic iureiurando adegit 'ne illicite nubat', non debere incidere in legem Aeliam Sentiam. sed si 'intra certum tempus ne ducat' 'neue aliam, quam de qua patronus consenserit' uel 'non 'nisi conlibertam' aut 'patroni cognatam', dicendum est incidere eum in legem Aeliam Sen- 10 6 tiam nec ad legitimam hereditatem admitti. Si municipes seruum manumiserint, admit- 7 tentur ad legitimam hereditatem in bonis liberti uel libertae intestatorum. Miles manu- mittendo seruum peculiarem suum faciet libertum et ad legitimam hereditatem eius ad- 8 9 mittitur. Principem ad bona libertorum suorum admitti plus quam manifestum est. Utique et ex lege duodecim tabularum ad legitimam hereditatem is qui in utero fuit admittitur, 15 si fuerit editus. inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus praefertur, si fuerit editus: inde et partem facit his qui pari gradu sunt, ut puta frater unus est et uterus, uel 10 patrui filius unus natus et qui in utero est. Est autem tractatum, pro qua[1] partem faciat, quia ex uno utero plures nasci possunt. et placuit, si in rerum natura certum sit hanc, quae se dicit praegnatem, *praegnatem* non esse, ex asse iam esse heredem hunc, qui iam 20 natus est, quoniam et ignorans heres fit. quare si medio tempore decesserit, integram he- 11 reditatem ad heredem suum transmittit. Post decem menses mortis natus non admittetur 12 ad legitimam hereditatem. De eo autem, qui centensimo octogensimo secundo die natus est, Hippocrates[2] scripsit et diuus Pius pontificibus rescripsit iusto tempore uideri natum, nec uideri in seruitutem conceptum, cum mater ipsius ante centensimum octogensimum 25 secundum diem esset manumissa.

4 Pomponius libro quarto ad Sabinum. Hi, quorum parens capite minutus est, [B. 45, 1, 17] *S* legitimae hereditatis ius et in ceteris personis et inter se retinent et alii aduersus eos.

5 Vlpianus libro quadragensimo sexto ad edictum. Si quis, cum haberet fra- [B. 45, 1, 18] *S* trem et patruum, decesserit testamento facto, deinde pendente condicione heredum scripto- 30 rum frater intestato decesserit, mox condicio defecerit: patruum posse utriusque adire legi- timam hereditatem constat.

6 Iulianus libro quinquagensimo nono digestorum. Titius [Paul. D. 38, 2, 47, 3. BS. 45, 1, 19] *S* exheredato filio extraneum heredem sub condicione instituit: quaesitum est, si post mortem patris pendente condicione filius uxorem duxisset et filium procreasset et decessisset, deinde 35 condicio instituti heredis defecisset, an ad hunc postumum nepotem legitima hereditas aui pertineret. respondit: qui post mortem aui sui concipitur, is neque legitimam hereditatem eius tamquam suus heres neque bonorum possessionem tamquam cognatus accipere potest, quia lex duodecim tabularum eum uocat ad hereditatem, qui moriente eo, de cuius bonis quaeritur, in rerum natura fuerit, 40

7 Celsus libro uicensimo octauo digestorum. uel si uiuo eo conceptus est, [B. 45, 1, 19] **E* quia conceptus quodammodo in rerum natura esse existimatur.

8 Iulianus libro quinquagensimo nono digestorum. Item praetor edicto suo [BS. 45, 1, 19] *S* proximitatis nomine bonorum possessionem pollicetur his, qui defuncto mortis tempore 44 cognati fuerint. || nam quod in consuetudine nepotes cognati appellantur etiam eorum, post f. 179' *F(DEQICK)*

[1] parte *ins.* (*Leoninus*) [2] *cf. n. 2 ad 1, 5, 12*

2 meu's' *F*[1] 3 deferatur *F*: ἡ ... κληρονομία αὐτοῦ ἐμοὶ διαφέρει *BS* | qui'd' si *F*[2]: καὶ ὅτε ... οἰκέτης ἠζιώθη ἐλευθερίας *BS* 5 ciues *F*[a] 18 et] est *F*[2] | pro qua partem faciat] πόσον μέρος λογιζόμεθα τῷ ποστούμῳ *BS* 19 qui'a' *F*[2] 20 decit *F*[1] | praegnatem praegnatem non esse] *sic secundum BS:* ὅτι ἡ γυνὴ ἡ φάσκουσα ἐγκυμονεῖν οὐκ ἐγκυμονεῖ, praegnatem 'non' esse *F*[2] 36 legitimam *F* 38 tamquam cognatus] ὡς λεγίτιμος ἢ ὡς κογνάτος *BS male* 39 moriente'm' *F*[1] 43 libra *F*[1] 44 defunctu *F*[a]

quorum mortem concepti sunt, non proprie, sed per abusionem uel potius ἀναφορικῶς ac-
1 cidit. Si quis praegnatem uxorem reliquisset et matrem et sororem, si uiua uxore [B. 45, 1, 20] mater mortua fuisset, deinde uxor mortuum peperisset, ad sororem solam legitima here-
ditas pertinet, quia certum esset matrem eo tempore decessisse, quo legitima hereditas ad
eam non pertinebat.

9 Marcianus libro quinto institutionum. Si ex pluribus legitimis here- [I. 3, 4, 4. B. 45, 1, 21] *Sf*
dibus quidam omiserint adire hereditatem uel morte uel qua alia ratione impediti fuerint,
quo minus adeant, reliquis, qui adierint, adcrescit illorum portio et licet decesserint, ante-
quam adcresceret, hoc ius ad heredes eorum pertinet. alia causa est instituti heredis [(I.)]
et coheredi substituti: huic enim uiuo defertur ex substitutione hereditas, non etiam, si
decesserit, heredem eius sequitur.

10 Modestinus libro sexto differentiarum. Si ad patrem manumissorem filii intestati legi- *E*
tima hereditas perueniat uel non manumissori bonorum possessio competat, mater defuncti
summouetur.

11 Pomponius libro decimo ad Quintum Mucium. Capitis *d*eminutione pereunt [B. 45, 1, 22] *E*
legitimae hereditates, quae ex lege duodecim tabularum ueniunt, siue uiuo aliquo siue ante-
quam adeatur hereditas eius capitis minutio intercessit, quoniam desinit suus heres uel ad-
gnatus recte dici: quae autem ex legibus nouis aut ex senatus consultis, non utique.

12 Idem libro trigensimo ad Quintum Mucium. Filius patri adgnatus proximus est. *E*

13 Gaius libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. Nulla femina aut habet [B. 45, 1, 23] *E*
suos heredes aut desinere habere potest propter capitis deminutionem.

14 Idem libro tertio decimo ad legem Iuliam et Papiam. In suis heredibus [B. 45, 1, 24] *Ef*
aditio non est necessaria, quia statim ipso iure heredes existunt.

15 Papinianus libro uicensimo nono quaestionum. Si pater apud hostes mo- [B. 45, 1, 25] *P*
riatur, defunctum iam in ciuitate filium credimus patrem familias decessisse, quamuis pa-
tria potestate, quamdiu uixerit, non fuerit in plenum liberatus: itaque heredem habiturus
est iste non reuerso patre. sed si postliminio redierit pater iam defuncto filio, quidquid
medio tempore per eum quaesitum est, habebit: et non est mirum, si peculium quoque
defuncti pri*dem* filii defertur patri, cum ex eo natus potestatis ipsius fiat per suspensi iuri
constitutionem.

16 Idem libro duodecimo responsorum. Pater instrumento dotali comprehendit [B. 45, 1, 2] *P*
filiam ita dotem accepisse, ne quid aliud ex hereditate patris speraret: eam scripturam iu
successionis non mutasse constitit: priuatorum enim cautiones legum auctoritate non censeri

XVII.

℟ AD SENATUS CONSULTUM TERTULLIANUM ET ORPHI- SEPA
TIANUM ℟

1 Ulpianus libro duodecimo ad Sabinum. Siue ingenua siue libertina mater [B. 45, 1, 3] *S*
1 est, admitti possunt liberi ad hereditatem eius ex senatus consulto Orphitiano. Si ea si
mater, de cuius statu dubitatur, utrum mater familias sit an filia familias, ut puta quoniam
pater eius ab hostibus captus sit: si certum esse coeperit matrem familias esse, liberi ad

F(DEQICK)

---

1 'pro'prie *F²* 10 coheredi's' *F¹ idque uidentur uertere etiam BS:* ἕτερόν ἐστιν, ἡνίκα τις γέγραπται κληρονόμος καὶ ἔχει τὸν αὐτὸν καὶ συγκληρονόμον καὶ συβστιτοῦτον ἑαυτῷ διδόμενον 15 deminutione] peminutione *F¹*, minutione *F²*: διὰ τῆς κάπιτις δεμινογτίονος *BS* 17 suus *om. F¹* 29 pridem de filii de'fertur' *F²*: εἰ τοῦ πάλαι τεθνηκότος γίοῦ τὸ πεκοΰλιον ἁρμόζει τῷ πατρί *BS* 31 instrumen'to do'tali *F²* 32 ea'de'm *F¹* 33 cautiones (cautionem *F¹*) legem (*sic*) *F*: τὰ γὰρ τῶν ἰδιωτῶν σύμφωνα δύναμιν νόμων οὐκ ἔχει *BS* 35 tertullianum] tertyllianum *hic et deinceps F: mutaui, quoniam apud Graecos solet dici* Τερτογλλιάνειον | orphitianum] *debuit esse* Orfitianum *appellatum a consule a. p. Chr. 178 Ser. Cornelio Scipione Orfito: sed codex fere sibi constat in scriptura falsa* 40 patrem familias *F¹*

mittentur. unde tractari potest, an medio tempore, dum status pendet, succurri eis per praetorem debeat, ne, si medio tempore decesserint, nihil ad heredem transmittant: et magis est, ut subueniatur, ut in multis casibus placuit. Sed et uulgo quaesiti admittuntur ad matris legitimam hereditatem. Interdum et in seruitutè quaesito erit concedenda hereditas legitima, ueluti si post moram fideicommissariae libertati matris suae factam natus sit. certe si post manumissionem matris fuerit natus, licet in seruitute conceptus, ad legitimam eius hereditatem admittetur. sed et si apud hostes conceptus a captiua procreatus cum ea rediit, secundum rescriptum imperatoris nostri et diui patris eius [D. 49, 15, 9. 25. Cod. 8, 51, 1] ad Ouinium Tertullum || poterit ex hoc senatus consulto àdmitti quasi uulgo quaesitus. f. 180 Filio, qui mortis tempore matris ciuis Romanus fuit, si ante aditam hereditatem in seruitutem deducatur, legitima hereditas non defertur nec si postea liber factus sit, nisi fortè seruus poenae effectus beneficio principis sit restitutus. Sed si matris exsecto uentre filius editus sit, magis dicendum est hunc quoque ad legitimam hereditatem admitti: nam et institutus secundum tabulas et ab intestato unde cognati et multo magis unde legitimi bonorum possessionem petere potuit: argumento est, quod uenter in possessionem ex omni parte edicti mittitur. Qui operas suas ut cum bestiis pugnaret locauit quiue rei capitalis damnatus neque restitutus est, ex senatus consulto Orphitiano ad matris hereditatem non admittebatur: sed humana interpretatione placuit eum admitti. idem erit dicendum et si hic filius in eius sit potestate, qui in causa supra scripta sit, posse eum ex Orphitiano admitti. Sed si mater testamento facto filium heredem scripserit unum sub condicione, cum plures haberet, si condicione pendente possessionem petierit et postea condicio defecit, aequum est ceteris etiam filiis legitimam hereditatem non auferri: quod et Papinianus libro sexto decimo quaestionum scripsit. Capitis minutio saluo statu contingens liberis nihil nocet ad legitimam hereditatem: nam uetus sola hereditas, quae lege duodecim tabularum defertur, capitis minutione peremitur, nouae uel ex lege uel ex senatus consultis[1] delatae non peremuntur capitis deminutione. proinde siue quis ante delatam[2] capite minuatur, ad legitimam hereditatem admittetur, nisi magna capitis deminutio interueniat, quae[3] uel ciuitatem adimit, ut puta si deportetur. 'Si nemo filiorum eorumue, quibus simul legitima hereditas defertur, uolet ad se eam hereditatem pertinere, ius antiquum esto'. hoc ideo dicitur, ut, quamdiu uel unus filius uult legitimam hereditatem ad se pertinere, ius uetus locum non habeat: itaque si ex duobus alter adierit, alter repudiauerit hereditatem, ei portio adcrescet. et si forte sit filius et patronus, repudiante filio patrono defertur. Si quis adita matris hereditate per in integrum restitutionem fuerit abstentus, an ius antiquum possit locum habere? uerba admittunt, ut possit: 'uolet ad se', inquit, 'eam hereditatem pertinere': nam et hic non uult, etsi aliquando uoluit: et dico posse ius antiquum locum habere. Utrum autem ei defertur successio, qui tunc legitimus deprehenditur, an uero ei, qui tunc fuit, cum filio defertur? ut puta proponamus fuisse defunctae consanguineum eiusque filium, deliberante filio defunctae consanguineum obisse, mox filium repudiasse matris hereditatem: an consanguinei filius admitti possit? et Iulianus recte putat circa Tertullianum locum esse succedenti adgnato. Quod ait senatus: 'quae iudicata transacta finitaue sunt, rata maneant', ita intellegendum est, ut 'iudicata' accipere debeamus ab eo *F(DEQICK)*

[1] senatus consulto (*edd.*)? [2] hereditatem siue post delatam *ins.* (*similiter edd.: u. i.*) [3] uel libertatem *ins.* (*u. i.*)

3 subuenietur *F* | admittentur F^2 5 matri *F* 6 natis F^a 9 tertyllum *F* 12 poenae] F^2 *cum BS* (*Dor.*): ΔΟΥΛΟC ΤΙΜΩΡΙΑC ΓΕΝΟΜΕΝΟC, *om.* F^1 | sed] sit F^a 15 omni'a' parte F^2 18 admit'i' (*sic*) F^2 21 possessionem] bonorum possessionem F^2 22 aequum est 'si' ceteris F^2 26 siue quis ante delatam] F^1, siue quis ante delatam siue delatam (*sic*) F^2: *uidentur Graeci quoque illud habuisse, nam uertunt similiter imperfecte:* ΕΙΤΕ ΠΡΙΝ ΚΑΤΕΝΕΧΘΗΝΑΙ CΥΝΕΒΗ, ΟΥΚ ΕΜΠΟΛΙΖΕΤΑΙ *BS* (*Dor.*) *et* ΚΑΝ CΥΝΕΒΗ, ΠΡΙΝ Η ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΑΡΜΟCΑΙ *hiatu oblitterato B* (*Anon.*) 27 quae (que F^2) uel ciuitatem adimit] ΗΤΙC Η ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ ΑΦΑΙΡΕΙΤΑΙ ΩC Η ΔΕΠΟΡΤΑΤΙΩΝ Η ΤΗΝ ΤΥΧΗΝ ΚΑΤΑΒΛΑΠΤΕΙ *BS* (*Dor.*) *ex supplemento omnino, cum praesertim antea interpres non uerterit uerba u. 23* saluo statu 29 se 'h'eam F^b 32 sit *om.* F^1 34 ut *om.* F^1 36 locum *om.* F^1 40 ait] ei F^1 41 debemus *F*

cui iudicandi ius fuit, 'transacta' scilicet bona fide, ut ualeat transactio, 'finita' uel consensu uel longo silentio sopita.

2 IDEM libro tertio decimo ad Sabinum. Siue ingenua sit mater siue libertina, [B. 45, 1, 28 Sf
1 habebit Tertullianum commodum. Filium autem uel filiam accipere debemus, siue iuste sint procreati uel uulgo quaesiti: idque in uulgo quaesitis et Iulianus libro quinquagensimo
2 nono digestorum scripsit. Sed si filius uel filia libertini sint effecti, mater legitimam hereditatem uindicare non poterit, quoniam mater esse huiusmodi filiorum desiit: idque et Iu-
3 lianus scripsit et constitutum est ab imperatore nostro. Sed si in seruitute concepit filium et manumissa ediderit, ad legitimam eius hereditatem admittetur: idemque et si serua poenae concepit et restituta edidit: hoc idem et si libera concepit, edidit serua poenae, mox restituta est: sed et si libera concepit et in seruitutem redacta edidit, mox manumissa est, ad legitimam here||ditatem eius admittetur. item si adhuc praegnas manumissa f. 180'
est, dicendum erit prodesse. et in seruitute editi filii ad legitimam hereditatem mater admittetur, ut puta si post moram factam in fideicommissa libertate peperit, uel apud hostes
4 et cum eo rediit, uel si redempta edidit. Si mulier sit famosa, ad legitimam hereditatem
5 liberorum admittetur. Impuberem, cui pater secundas tabulas fecit, tunc certum est intestatum decessisse, cum omiserint substituti hereditatem eius. quare et si impubes adrogatus sit, dicendum est matrem ad bona eius admitti, quae haberet, si intestatus decessisset.
6 Liberi defuncti sui quidem obstabunt matri eius tam uirilis sexus quam feminini, tam naturales quam adoptiui matremque excludunt, bonorum possessores uero etiam non sui et quidem soli naturales. adoptiui autem liberi post emancipationem ita admittuntur, si ex liberis naturalibus fuerint, ut puta nepos naturalis ab auo adoptatus: nam licet sit eman-
7 cipatus, bonorum possessione accèpta matri obstabit. Si uero apud hostes est filius uel
8 nasci speratur, pendet ius matris, donec redierit uel nascátur. Sed si sint sui heredes, uerum hereditas ad eos non pertineat, uideamus, an mater admittatur, ut puta abstinuit[1] se hereditate. Africanus et Publicius temptant dicere in casum, quo se abstinent sui, matrem uenire, et[2] tunc ei obstent, quotiens rem haberent, ne nudum nomen sui heredis
9 noceat matri: quae sententia aequior est. Sed si quis decessisset relicta filia, quam in adoptionem legitime dederat, relicta et matre, diuus Pius decreuit cessare senatus consultum Tertullianum et simul esse admittendas ad bonorum possessionem unde proximi cognati matrem et filiam. sed quod idem Iulianus scripsit matrem ex senatus consulto non posse admitti, si filia in bonorum possessione petenda cessauerit, uerum non erit: succedit enim filiae. et ideo dicendum erit matrem, donec filia bonorum possessionem petere potest, bo-
10 norum possessionem accipere non posse, quoniam succedere quasi legitima speraretur. Si bonorum possessione accepta filius emancipatus abstinuerit se hereditate per in integrum restitutionem, uerum est senatus consultum posse locum habere: sed si fuerit rursus im-
11 mixtus, rursus debet mater abstinere. Si quis ex liberis, dum est in utero, in possessione missus sit, mox natus sit et ante bonorum possessionem acceptam decesserit, an matri noceat, uidendum, quasi bonorum possessor. et puto non nocere, si non suus patri adgnascitur: neque enim sufficit[3] mitti in possessionem, nisi natus quoque acceperit bonorum possessionem. igitur et si furioso decreto petita sit possessio et priusquam ipse mentis
12 compos factus bonorum possessionem petierit, decesserit, matri non obstabit. Sed si quis, cum status controuersiam pateretur, Carbonianam solam acceperit, an noceat matri bonorum possessio, quaesitum quidem est: sed cum haec tempore finiatur, dicendum est matri
13 post tempus non nocere aut, si impubes decesserit, matrem posse admitti. Sed si infanti per tutorem petita sit possessio, licet statim decesserit, dicendum erit matri obstitisse
14 non enim similis est ei, quae furioso datur. Ita demum autem mater senatus consult

F(DEQICK)

[1] abstinuit] abstinent sui? [2] ut (*Hal.*)? [3] ita *ins.*

1 ualea'n't F^{b} 5 uolgo F^{1} 9 manumis's'a F^{2} de'n't F^{2} 26 casu'm' F^{2} 29 adoptione'm' F^{2} 11 ededit F 13 prodesse 'et' in seruitute F^{2} 30 simil F^{1} 47 non *om.* F^{a} | furio'p'so F^{b} 15 ededit F 23 possessione'm' F^{2} 24 pen-

beneficio excludetur, si filius adiit legitimam hereditatem: ceterum si omiserit legitimam hereditatem, mater ex senatus consulto Tertulliano admittetur. sed si non sit solus iste filius legitimus heres, sed sint qui cum eo admittantur, nec in partem eorum mater ex senatus consulto erit uocanda. Obicitur matri pater in utriusque bonis tam filii quam [(B)] filiae, siue heres siue bonorum possessor existat. sed neque auus neque proauus in Tertulliano matri nocent, quamuis fiduciam contraxerint. pater autem tantum naturalis, non etiam adoptiuus matri nocet: uerius est enim, cum pater esse desierit, a matre eum excludi: sed nec ad bonorum possessionem contra tabulas eum || admitti, cum pater esse f. 181 desierit. Undecumque autem acceperit bonorum possessionem pater naturalis, siue legitimus siue contra tabulas, ex quauis parte excludit matrem. Si sit adgnatus defuncti et naturalis pater sit in adoptiua familia, sit et mater, admittimus matrem, quoniam patrem adgnatus exclusit. Si sit consanguinea soror defuncti, sit et mater, sit et pater adoptatus uel emancipatus: si consanguinea uelit habere hereditatem, matrem ex senatus consulto una cum ea uenire, patrem excludi placet: si consanguinea repudiet, matrem ex senatus consulto propter patrem non uenire: et quamuis alias non soleat mater exspectare consanguineam, uelit nec ne adire hereditatem, nunc tamen exspectaturam: consanguinea enim est, quae patrem excludit. repudiante igitur consanguinea bonorum possessionem habebit mater cum patre quasi cognata, sed et in hac moram patietur nec ante accipiet bonorum possessionem quam pater petierit, quoniam omittente eo potest ex senatus consulto succedere. Sed et si ipsa mater eadem sit et soror consanguinea, ut puta quoniam pater matris nepotem suum ex filia adoptauit, sit praeterea et pater naturalis: haec mater si quidem quasi consanguinea ueniat, excludet patrem: si ius consanguineae repudiauit uel capitis deminutione amisit, ex senatus consulto uenire propter patrem non potest, repudiante uero patre rursum ex senatus consulto potest uenire. Si mater hereditatem filii filiaeue non adierit ex senatus consulto Tertulliano, in bonorum *possessione* antiquum ius seruandum est: cum enim esset[1] praelatio matre omittente senatus consulti beneficium, ius succedit uetus. Sed si mater repudiauerit bonorum possessionem, de adeunda autem hereditate deliberet, dicendum erit adgnatum non succedere, quoniam nondum uerum est non adisse matrem. Quod autem diximus ius antiquum seruari matre non adeunte, cui personae deferatur hereditas, uidendum, utrum ei, quae nunc proxima inuenitur, cum mater repudiat, an ei quae fuit, cum intestato decessisse certum est? ut puta fuit patruus, cum intestato decederet, et patrui filius: cum mater repudiasset, patruo nondum delatam hereditatem atque ideo defuncto eo matre deliberante patrui filium uocari. [2]Si mater non petierit tutores idoneos filiis suis uel prioribus excusatis reiectisue [cf. D. 26, 6, 2, 2. B. 45, 1, 28] non confestim aliorum nomina ediderit, ius non habet uindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. et quidem si non petit, incidit: ait enim 'uel non petere'. sed a quo non petere? loquitur quidem de praetore constitutio: sed puto et in prouinciis locum habere, etiamsi a magistratibus municipalibus non petat, quoniam et magistratibus municipalibus dandi necessitas iniungitur. Quid ergo, si petiit, sed admonita uel a libertis uel a cognatis, an incidat in senatus consultum[3]? et puto eam incidere, si compulsa fecit, non si, cum petere non cunctaretur, admonita est. Quid si pater eis peti prohibuerat tutorem, quoniam per matrem rem eorum administrari uoluit? incidet, si nec petat nec le-

F(DEQICK)

[1] cesset (*u. d. apud Schultingium*)? [2] *rescriptum Seueri ad Cuspium Rufinum, ad quod pertinent quae sequuntur, legitur supra D. 26, 6, 2, 2* [3] in senatus consultum *del.* (*cf.* § 23. 29 *et 26, 6, 2, 2. 4 pr.: similiter Cuiacius*)

1 excluditur F^2 3 qui] que F^a 4 erit uocanda 'erit' obicitur F^b 5 possessi'or F^b 7 nocet] noceat F 9 'unde'cumque F^b 11 familia 'sit' et mater F^b 12 defuncti 'sit' et F^{b1} 24 rursus F^2 25 bonorum possessione] *DQI*, bonorum possessionem *CK*, bonorum F^cE, bonis eorum F^b 28 hereditate'm' F^b 31 est] F^1, esset F^2 35 nomina ediderit] nomineuiderit F^1, nomine dederit F^2: ἡ μήτηρ ... μὴ ἐκδοῦσα ὀνόματα ἑτέρων *BS* (*Cyr.*), ἐὰν ἡ μήτηρ ... μὴ ἄλλους παραχρῆμα ὀνομάσῃ *B* (*Anon.*): *cf.* § *38* 40 compulsa'n' fecit F^b 41 peti] pater F^a

gitime tutelam administrat. Quod si penitus egenis filiis non petit, ignoscendum est ei.
Sed si forte absens a libertis praeuenta est uel ab aliis, dicendum est eam non excludi,
nisi forte cum frustraretur, id contigit. Filiis autem non petendo punitur, utique et filia-
bus. quid si nepotibus? similiter non petendo punitur. Quid si curatores non petiit?
uerba rescripti deficiunt, sed dicendum est, si quidem impuberibus curatores non petiit,
eandem esse rationem, si iam puberibus, cessare debere. Quid si cum praegnas esset,
bonis non petiit curatorem? dico in sententiam incidere: nam et si apud hostes habuit
impuberem, idem erit dicendum. Quid si furioso tutorem uel curatorem non petiit? magis
est, ut incidat. Non solum autem quae non petiit coercetur, sed et quae defunctorie
petiit, ut rescripto declaratur, uel priuilegio munitum uel oneratum tribus puta ‖ tutelis,
sed ita demum, si data opera hoc fecit. Quid ergo, si tales petiit et susceperunt nihilo
minus uel detenti sunt? excusata erit mater. Quid si indignos, id est minus habiles ad
tutelam petierit, quoniam sciebat praetorem eos non daturum? quid tamen si[1] dedit eos
praetor matris petitionem secutus? iam quidem praetoris delictum est, sed et matris pu-
nimus consilium. Igitur si forte excusati sint illi uel improbati, debet mater alios sine
mora petere. Ergo siue non petierit siue idoneos non petierit, punietur, etiamsi dati fue-
rint minus idonei praetore errante. Idoneos autem utrum facultatibus an et moribus pe-
tere debeat, dubitationis esse potest. puto autem facile ei ignosci, si locupletes sint hi,
quos petiit. Sed et si prioribus excusatis reiectisue non confestim aliorum nomina edi-
derit, punitur. Quid ergo, si non fuerint omnes excusati uel non omnes reiecti? uiden-
dum, an ei imputetur, cur in locum excusati non petiit: et puto imputandum. Quid si
decesserint quidam? puto, licet uerba deficiant, sententiam constitutionis locum habere.
Sed quod diximus 'reiecti' utrum sic accipimus 'a praetore non dati' an et si suspecti
fuerint remoti uel ob neglegentiam uel ignauiam repulsi? etiam hos quis reiectos recte
dicet. ergo et si latitent? sed longum[2] est: nam nec hoc ei imputetur, cur suspectos non
fecit: alioquin et si latitarent, potuit edicto desiderare ut eos praetor adesse iuberet et
suspectos eos remouet[3], si deessent. Quid si non compulit eos miscere se tutelae? et
cum plenum officium a matre desideremus, et haec ei curanda sunt, ne in hereditate ei
obstent. 'Confestim' autem sic erit accipiendum 'ubi primum potuit', id est praetoris co-
piam habuit huic rei sedentis, nisi forte infirmitate impedita est uel alia magna causa,
quae etiam mandare eam ad petendos tutores impediret: ita tamen, ut nullo modo annale
tempus excederet. si enim mortalitate filii praeuenta est, nihil matri imputetur. Tractari
belle potest, si pupillo amplum legatum sub condicione sit relictum 'si tutores non habuerit'
et propterea ei mater non petierit, ne condicione deficeretur, an constitutio cesset. et
puto cessare, si damnum minus sit cumulo legati. quod et in magistratibus municipalibus
tractatur apud Tertullianum: et putat dandam in eos actionem, quatenus plus esset in
damno quam in legato. nisi forte quis putet condicionem hanc quasi utilitati publicae
obpugnantem remittendam ut alias plerasque: aut uerba cauillatus imputauerit matri, cui
curatores non petierit. finge autem plenius condicionem conscriptam: nonne erit matri
ignoscendum? aut hoc imputatur matri, cur non desiderauit a principe condicionem re-
mitti? et puto non esse imputandum. Ego etiam si mater ei, qui soluendo non erit, non
petiit tutorem, puto ignoscendum: consuluit enim ei, ut minus inquietetur quasi indefensus.
Et si forte quis uxorem communis filii matrem heredem scripsit rogauitque remissa etiam
satisdatione, ut filio puberi facto restitueret hereditatem, nec mater ei petiit tutores, debet
dici cessare constitutionem, cum patris uoluntatem secuta sit et nihil habenti filio tutores
F(DEQICK)

[1] quid si tamen? [2] longum] inicum? [3] remoueret (*u. i.*)?

8 uel curatorem *om. F*[1]: ἐπίτροπον ἢ κουράτωρα τῷ μαινομένῳ *B* (*Anon.*) *citaturque in scholiis D. 26, 1, 3 pr.* 9 defunctori'a'e *F*[2] 18 dubitationi'bu's esse 'puto' potest *F*[4] | ei 'i'gnosci *F*[2] | si locupletes] solocupletes *F*[1] 25 lati'n'tent *F*[4] 27 remouet] *F*, remoueret *DEICK*, remouetur *Q* 28 desideramus *F*[2] 29 obste'n't *F*[2] 30 se'n'dentis *F*[4]: προκαθεζομένου τοῦ πραίτωρος *B* (*Anon.*) 31 an'o'ale *F*[4] 33 belle] uelle *F*[2] 34 ei mater 'ei' non *F*[2] 38 cabillatus *F*[1] 40 desiderabit *F*[1]

non petierit. quod si ei remissa satisdatio non fuerit, contra erit, quoniam uel propter hoc debuit tutores habere. sed si forte impubes post matris cessationem fuerit adrogatus et impubes obierit, dicendum erit matri aduersus adrogatorem non competere ex stipulatu
47 actionem. Uidendum est, matre prohibita ius suum uindicare utrum ceteros admit- [(B)
tamus, atque si mater non esset, an ipsam heredem dicimus fieri uel aliud nomen successionis induere, sed denegamus ei actiones? et inuenimus rescriptum ab imperatore nostro Antonino Augusto et diuo patre eius Mammiae Maximinae pridie idus Apriles Plautiano iterum consule[1] matre remota eos admitti, qui uenirent, si mater non fuisset: ergo et adgnati ceterique succedent aut, si nemo sit, bona uacabunt.

3 | Modestinus libro octauo regularum. Patrem adoptiuum matri non obesse plerique *E* f. 182
probant.

4 Idem libro nono regularum. Matris intestatae defunctae hereditatem ad omnes [B. 45, 1, 29 *Ef*
eius liberos pertinere, etiamsi ex diuersis matrimoniis nati fuerint, iuris est.

5 Paulus libro singulari ad senatus consultum Tertullianum. Aequissimum [B. 45, 1, 30 *P*
uisum est omnes filios matri praeferri, etiamsi per adoptionem in familiam relicti essent.
1 2 Sed et nepos ex adoptiuo filio natus ex uerbis senatus consulti matri obstabit. Si ex [(B)
filio nepotem auus manumiserit isque patre et auo et matre superstitibus decesserit, potest quaeri, quis potior esse debeat. nam si mater excluserit auum manumissorem, qui patri anteponitur, edicto praetoris inducetur pater defuncti, quo admisso desinit senatus consulto locus esse et rursus auus uocabitur. itaque rectius est auo ius suum conseruare, qui et contra scriptos heredes bonorum possessionem accipere solet.

6 Idem libro singulari ad senatus consultum Orphitianum. Filii mater[2] ex hoc [B. 45, 1, 31 *P*
1 senatus consulto, etiamsi in aliena potestate sit, ad hereditatem admittitur. Filius, qui se nolle adire hereditatem matris dixit, an potest mutata uoluntate adire, antequam consanguineus uel adgnatus adierit, uidendum propter haec uerba 'si nemo filiorum uolet hereditatem suscipere', quia extensiua sunt. et cum uerba extensiua sint, paenitentia eius usque ad annum admittenda est, cum et ipsa filii bonorum possessio annalis est.

7 Idem libro singulari ad senatus consultum Tertullianum et Orphitianum[3]. [B. 45, 1, 32 *P*
Si quis intestatus decesserit relicta matre et fratre consanguineo uel sorore quamuis per adrogationem quaesitis, eadem iura in persona matris seruantur, quae et naturalibus extantibus liberis.

8 Gaius libro singulari ad senatus consultum Tertullianum. In suspenso est [B. 45, 1, 33 *P*
ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione petenda.

9 Idem libro singulari ad senatus consultum Orphitianum. Sacratissimi prin- [B. 45, 1, 34 *P*
cipis nostri oratione cauetur, ut matris intestatae hereditas ad liberos, tametsi in aliena potestate erunt, pertineat.

10 Pomponius libro secundo senatus consultorum. Si filius familias miles non sit testatus *A*
de his, quae in castris adquisierit, an ea ad matrem pertineant, uidendum est. sed non puto: magis enim iudicio militum hoc beneficium concessum est, non ut omnimodo quasi
1 patres familiarum in ea re sint. Quando in pendenti est, an quaedam personae [B. 45, 1, 35
possint obstare matri, et casus tulerit, ut non inducerentur, matris ius integrum erit, quod medio tempore appenderit[4]: ueluti si filio intestato mortuo postumus ei filius potuerit nasci nec natus sit aut mortuus editus, uel quod[5] etiam filius qui in hostium potestate erat postliminio non sit reuersus[6].

f. 182' *uacat*

F(DEQICK)

[1] *a. p. Chr. 203* [2] *idem Graeci:* matris filius? [3] et Orphitianum *del.* [4] pependerit? [5] quod *del.* [6] *hic desinunt Tres partes quae dicuntur siue Digestorum uolumen alterum Infortiatum*

7 idus apriles] F^1, idibus aprilibs (*sic*) $F^{2|}$ 26 e'i'us usquae *F* 29 dece'r'sserit F^b 32 in] 15 matri's' F^2 18 exclus'a' erit F^2 | patre F^1 an F^1 42 appenderit] *F*, apprehenderit *DE* 21 here'de's F^2 25 filiorum] fiorum *F* *QICK*: Ἅρτηται τὰ δίκαια τῆς μητρός *BS* (*Cyr.*)